

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ»

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΜΑΡΙΑ ΚΑΪΑΦΑ- ΓΚΜΠΑΝΤΙ

«ΔΩΡΟΛΗΨΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΣΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ
ΔΩΡΟΛΗΨΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ»

Καρπετάκη Στυλιανή

ΑΜ : 18007

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΙ	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Βλ.	Βλέπε
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
Επ.	Επόμενα
Ι.Ι.Ε.Κ.	Ιδιωτικού Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης
Ν	Νόμος
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝΠΙΔ	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ο.π.	όπως παραπάνω
ΠΔ	Ποινικό Δίκαιο
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΧρον	Ποινικά Χρονικά
Π.Δ	Προεδρικό Διάταγμα
Σ	Σύνταγμα
Σ.Ε.Κ.	Σχολής Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.)
ΤΝΠ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
ΤρΠλημΛαρ	Τριμελές Πλημμελειοδικείο Λάρισας
Υ.Α	Υπουργική Απόφαση
Υ.Ε.Π.Θ.	Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

Υ.Κ

Υπαλληλικός Κώδικας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9-12
(1) ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η έννοια της διαφθοράς υπαλλήλων του δημοσίου τομέα και ειδικότερα της δωροληψίας εκπαιδευτικών στο χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης.....	13-27
1.1. Η έννοια της διαφθοράς δημοσίων υπαλλήλων και η σχέση της έννοιας αυτής με την δωροληψία	13-15
1.2. Η Δωροληψία εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων, υπαγόμενη στο βασικό έγκλημα της δωροληψίας δημοσίου υπάλληλο (235 ΠΚ)	16-22
1.2.1 Σχολική εκπαίδευση ως δημόσια υπηρεσία, οργανωτικές δομές σχολικής και ανώτατης εκπαίδευσης	16-18
1.2.2. Ένταξη του εκπαιδευτικού στο σώμα των δημοσίων υπαλλήλων/λειτουργών.....	18-20
1.2.3. Η δωροληψία εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων.....	20-22
1.3. Δωροληψία εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων υπαγόμενη στο έγκλημα της δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα(396 ΠΚ)	23-25
1.3.1. Εισαγωγή.....	23-24
1.3.2. Ο εκπαιδευτικός ως ιδιωτικός υπάλληλος ιδιωτικής εκπαιδευτικής επιχείρησης.....	24-25
1.3.3. Η δωροληψία ιδιωτικών εκπαιδευτικών υπαλλήλων.....	25-26
1.4. Τελικά συμπεράσματα	26-29
(2) ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Οι διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις ποινικής αντιμετώπισης της δωροληψίας στο δημόσιο τομέα και οι συνέπειες αυτών στο ελληνικό Ποινικό Δίκαιο	30-35
2.1. Εισαγωγή	30

2.2. Διεθνείς προσπάθειες καταπολέμησης διαφθοράς.....	30-32
2.2.1. Σύμβαση ΟΟΣΑ.....;	30-31
2.2.2. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης.....;	31
2.2.3. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών.....	31-32
2.3. Θεσμικό πλαίσιο Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	32-33
2.3.1. Το πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης PIF.....	32-33
2.3.2. Σύμβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της δωροδοκίας.....	33
2.4. Σύντομη αξιολόγηση του διεθνούς και ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου στο πεδίο καταπολέμησης της διαφθοράς.....	33-34
 (3) ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: Η διάκριση της ποινικής μεταχείρισης των εκπαιδευτικών που τελούν το έγκλημα της δωροληψίας στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα-Μια δικαιολογημένη νομοθετική επιλογή	
	35-56.
3.1 Εισαγωγή.....	35-36
3.2. Η γενικότερη διάκριση ποινικής μεταχείρισης δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων	36-39
3.2.1 Εγκλήματα δωροληψίας στον δημόσιο τομέα και προστατευόμενο έννομο αγαθό.....	40-43
3.2.2. Δωροληψία ιδιωτικού υπαλλήλου και προστατευόμενο έννομο αγαθό.....	43-44
3.2.3. Το μοντέλο της ενιαίας ποινικής ρύθμισης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα.....	44
3.3. Δωροληψία εκπαιδευτικού στο δημόσιο τομέα -Σκέψεις για ένα plus ποινικής	απαξίας
.....	45-51
3.3.1. Εισαγωγή	45

3.3.2. Για τους εκπαιδευτικούς δημόσιους υπάλληλους μέσης εκπαίδευσης.....	45-49
3.3.3. Για τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς Ανώτατης Εκπαίδευσης...	49-51
3.4. Η δωροληψία εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων-Σκέψεις για δημιουργία διακεκριμένης παραλλαγής δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα	51-57
(4) ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: Περιγραφή της νομοτυπικής μορφή του εγκλήματος της δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων μέσα από νομολογιακά παραδείγματα στο χώρο της εκπαίδευσης	58-70
4.1 Εισαγωγή.....	58-60
4.2. Αντικειμενική Υπόσταση.....	60-68
4.3. Υποκειμενική υπόσταση.....	69
(5) ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ: Ζητήματα συμμετοχή στο έγκλημα της δωροληψίας εκπαιδευτικού δημοσίου υπαλλήλου-Φοιτητές αναγκαίοι συμμετοχοί στο άρθρο 235 ΠΚ & φυσικοί αυτουργοί δωροδοκίας του άρθρου 236 ΠΚ.....	70-72
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	73-75
ΒΙΒΛΙΟΡΑΦΙΑ	76-81

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο άρθρο 13 περ. α' του νέου Ποινικού Κώδικα(στο εξής ΠΚ)¹, δίνεται ο ορισμός της έννοιας του υπαλλήλου, σύμφωνα με τον οποίο : *«Υπάλληλος είναι εκείνος στον οποίο νόμιμα έχει ανατεθεί, έστω και προσωρινά, η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας , δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου»*². Για το Ποινικό Δίκαιο(στο εξής ΠΔ), προσδιοριστικό στοιχείο της έννοιας του υπαλλήλου είναι όχι η κατάληψη υπαλληλικής θέσης, αλλά η ανάθεση και κατ' επέκταση η άσκηση δημόσιας υπηρεσίας ³. Το ισχύον Σύνταγμα, όσο και ο Νόμος(στο εξής Ν.) 3528/2007⁴, Κώδικας Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ(Υ.Κ.), ορίζουν τις υποχρεώσεις, τα καθήκοντα και την εν γένει συμπεριφορά των δημοσίων υπαλλήλων⁵. Στο άρθρο 27 του ίδιου

¹ όπως αυτός κυρώθηκε με το Νόμο 4619/2019 και τροποποιήθηκε με το Νόμο 4637/2019 «Τροποποιήσεις Ποινικού Κώδικα, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και συναφείς διατάξεις»

² Πριν από το νόμο 4619/2019, η έννοια του υπαλλήλου διευρυνόταν με το άρθρο 263Α. Με το νέο ΠΚ, το άρθρο 263Α καταργήθηκε και διευρυμένη έννοια του υπαλλήλου συναντάται πλέον στα επιμέρους εγκλήματα δωροληψίας και δωροδοκίας, εν προκειμένω για το έγκλημα της δωροληψίας δημοσίου υπαλλήλου στην παράγραφο 5 του άρθρου 235, προκειμένου να επεκταθούν κατά την Αιτιολογική Έκθεση του νόμου 4619/2019 τα *«όρια εφαρμογής των ελληνικών ποινικών νόμων για το αδίκημα αυτό, σύμφωνα με τις σχετικές διεθνείς υποχρεώσεις της Χώρας που πηγάζουν από τις Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ΟΗΕ για τη διαφθορά, καθώς και του ΟΟΣΑ και της ΕΕ για τη δωροδοκία»*. Περαιτέρω διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου εισήχθη με το Ν. 4637/2019, με τον οποίο προστέθηκε το άρθρο 237Β στο Δωδέκατο κεφάλαιο του ΠΚ, διευρύνοντας την εφαρμογή των άρθρων 235 και 236 ΠΚ και στους υπάλληλους οι οποίοι *«υπηρετούν μόνιμα ή μη και με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση σε οργανισμούς ή επιχειρήσεις οποιασδήποτε νομικής μορφής που ανήκουν εξ ολοκλήρου ή κατά την πλειοψηφία των μετοχών τους στο Κράτος, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή των οποίων τη διοίκηση διορίζει εξ ολοκλήρου ή κατά πλειοψηφία το Κράτος ή οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης ή τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου»*, προσθήκη, με την οποία, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του νόμου 4637/2019, επιδιώκεται η εναρμόνιση της εθνικής μας νομοθεσίας με τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ για την δωροδοκία στις διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές, την οποία η Χώρα μας έχει κυρώσει με το ν. 2656/1998.

³ Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, 2^η Έκδοση, Σάκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2001, σ. 77-78 & 91 όπου ο συγγραφέας κάνει λόγο για το ουσιαστικό κριτήριο της ανάθεσης, τον ουσιαστικό δηλαδή χαρακτήρα της άσκησης δημόσιας υπηρεσίας, που ακολουθεί ο ποινικός νομοθέτης, σε αντίθεση με το τυπικό κριτήριο στο οποίο στηρίζεται κατά το διοικητικό δίκαιο η έννοια του υπαλλήλου, άρα δεν εμπίπτει στην έννοια του υπαλλήλου για παράδειγμα ο κηπουρός δημόσιας υπηρεσίας βλ. όμως και *Καϊάφα-Γκμπάντι,(επίστ. εποπτ.)*, Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Αξιολόγηση του νομοθετικού πλαισίου, Αθήνα, Π.Ν Σάκουλας, 2014, τομ. 3, σ. 44, όπου υποστηρίζεται ότι δεν είναι βέβαιο ότι υπάλληλοι όπως ο κηπουρός ή η καθαρίστρια δεν ασκούν δημόσια υπηρεσία και δεν αρμόζει σε αυτούς το καθεστώς ειδικής αυξημένης ευθύνης όταν για παράδειγμα εκμεταλλεύονται την θέση τους, ιδιοποιούνται αντικείμενα της δημόσιας περιουσίας και επομένως είναι ζήτημα ερμηνείας

⁴ Με το Ν. 4057/2012 αναθεωρήθηκε και εκσυγχρονίστηκε το πειθαρχικό δίκαιο που εισήγαγε ο δημοσιοϋπαλληλικός κώδικας, όπως οι διατάξεις του τελευταίου τροποποιήθηκαν με το Ν. 4325/2015 και 4332/2015

⁵ Νόμος 3528/2007 Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ, όπως αυτός τροποποιήθηκε με το Νόμο 4590/2019, άρθρο 24 *«Πίστη στο*

νόμου⁶, με τίτλο «Συμπεριφορά Υπαλλήλου», οριοθετείται ειδικότερα ο ρόλος του τελευταίου, ως όργανο του Δημοσίου, στο οποίο έχει ανατεθεί η άσκηση κρατικής λειτουργίας.

Περαιτέρω, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 53 του Ν. 2721/1999 «Οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης, υπάγονται στις διατάξεις του ν. 2683/1999, όπως αντικαταστάθηκε από το ν. 3528/07 «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών και υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. και άλλες διατάξεις».

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος «η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του κράτους», ενώ σύμφωνα και με την παράγραφο 5 του ίδιου άρθρου «η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση», ενώ τέλος σύμφωνα με την παράγραφο 6 του ίδιου άρθρου «οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί». Το Σύνταγμα συνεπώς, ανήγαγε τη Ανώτατη Εκπαίδευση σε δημόσιο υπηρεσία, ορίζοντας παράλληλα, ότι αυτή παρέχεται μόνο από Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου(στο εξής ΝΠΔΔ)⁷.

Κατά το ΠΔ, δημόσιοι υπάλληλοι είναι επίσης και οι καθηγητές των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, οι οποίοι κατά το άρθρο 16 παρ. 6 του Συντάγματος ως δημόσιοι λειτουργοί απολαμβάνουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία⁸⁹.

Σύνταγμα»: «Ο υπάλληλος είναι εκτελεστής της θέλησης του Κράτους, υπηρετεί μόνο το Λαό και οφείλει πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία».

⁶ Άρθρο 27 Νόμου 3528/2007 «1.Ο υπάλληλος οφείλει να συμπεριφέρεται εντός και εκτός υπηρεσίας κατά τρόπο ώστε να καθίσταται άξιος κοινής εμπιστοσύνης. 2. Ο υπάλληλος οφείλει κατά την άσκηση των καθηκόντων του να συμπεριφέρεται με ευπρέπεια στους διοικούμενους και να τους εξυπηρετεί κατά την διεκπεραίωση των υποθέσεων τους. 3. Κατά την άσκηση των καθηκόντων του, ο υπάλληλος δεν επιτρέπεται να κάνει διακρίσεις σε όφελος ή σε βάρος πολιτών, εξαιτίας των πολιτικών, των φιλοσοφικών ή των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων».

⁷ Μάνεσης Α., Συνταγματική Θεωρία και Πράξη, Σάκκουλας, 1992, σελ. 677 & 697

⁸ Μπιτζιλέκης Ν., .ο.π. σ. 80-82, όπου αναφέρεται ότι το ΠΔ, δεν ενδιαφέρεται για το αν υπόκεινται σε ιεραρχική εξάρτηση ή όχι και επομένως υπάλληλοι κατά αυτό είναι και τα μέλη της Κυβέρνησης, οι δικαστικοί λειτουργοί, οι βουλευτές, οι οποίοι από το Σύνταγμα ορίζονται ως δημόσιοι λειτουργοί

⁹ Για τους λειτουργούς του κράτους ο Υ.Κ. σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 αυτού ορίζει ότι υπάγονται στις διατάξεις του για όσα θέματα δεν ρυθμίζονται από τις ειδικές γι' αυτούς διατάξεις

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης, αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο της ποινικής αντιμετώπισης του εγκλήματος της δωροληψίας¹⁰ δημοσίων υπαλλήλων, στην ειδικότερη κατηγορία των εκπαιδευτικών του δημοσίου τομέα. Συγκεκριμένα, εξετάζοντας το έγκλημα της δωροληψίας στο χώρο της δημόσιας (αλλά και μεμονωμένα παραδείγματα στο χώρο της ιδιωτικής) εκπαίδευσης, θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε το ζήτημα, που από καιρό σχεδόν ομόφωνα έχει επιλύσει η ελληνική θεωρία και νομολογία: αν δηλαδή δικαιοπολιτικά νομιμοποιείται το καθεστώς ειδικής αυξημένης ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων, ιδίως ενόψει των εκτεταμένων ιδιωτικοποιήσεων του δημοσίου τομέα, μέσω των οποίων, δημόσιες λειτουργίες, όπως εν προκειμένω η παιδεία (η υγεία και πολλές άλλες), οι οποίες διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό κοινωνικό ρόλο και ανήκαν στον τελευταίο¹¹, έχουν ανατεθεί σε μεγάλο βαθμό σε φορείς του ιδιωτικού τομέα.

Στο μέτρο πάντως που η δωροληψία¹², εννοιολογικά συνδέεται με ένα ευρύτερο φαινόμενο, αυτό της διαφθοράς¹³, στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας επιχειρείται ακροθιγώς μια γενικότερη προσέγγιση του ευρύτερου αυτού φαινομένου στο δημόσιο τομέα. Εν συνεχεία αποσαφηνίζονται ορισμένες έννοιες στον ειδικότερο

¹⁰ ο όρος δωροληψία αντί του προγενέστερου παθητική δωροδοκία αποτέλεσε μια από τις αλλαγές που επέφερε στα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία ο νόμος 4254/2014

¹¹ Χατζηκώστας Κ., Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του Ποινικού Δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα-Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο νόμος 4254/2014, ΠοινΔικ. 2016 σ. 371

¹² Για τα εγκλήματα της δωροληψίας βλ. αναλυτικότερα Γάφος Η., ΠοινΧρ 1960 σ. 225 & 289 επ., Δεδές Χ., Ποινικόν Δίκαιον ειδικό μέρος: εγκλήματα περί την υπηρεσία: άρθρα 235-265 ΠΚ. Σ. 33 επ., Σπινέλης Δ., Ποινικό Δίκαιο Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, σ. 18 επ., Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, 2^η Έκδοση, 2001, σ. 156 επ. του ίδιου, Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα, ΠοινΧρ. 2013 σ. 321 επ., Χατζηκώστας Κ., Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του Ποινικού Δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα-Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο νόμος 4254/2014, ΠοινΔ 2016 σ. 369 επ. του ίδιου, Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του Ποινικού Δικαίου, σε Καϊιάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. επόπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, τομ. 1, Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, σ. 592 επ., Παπανικολάου Ι., (Εφέτη), Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία- Νεότερη νομολογία-Δωροληψία δωροδοκία, ΠοινΔικ. 2000 σ. 9-10, Αργυρόπουλος Χ., Δωρεά και Δωροδοκία, σε «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Δυνατότητες και Όρια» 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 31 Μαΐου-1 Ιουνίου 2013, σ. 3 επ.

¹³ Καϊιάφα-Γκμπάντι Μ., «Η ποινική διαχείριση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επίδραση της στην εθνική μας έννομη τάξη: σημεία αιχμής των σύγχρονων ενωσιακών επιλογών και δικαιοκρατικές προκλήσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο» σε «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Δυνατότητες και Όρια» 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 31 Μαΐου-1 Ιουνίου 2013, σ. 13, όπου : «πυρήνα του φαινομένου διαφθοράς αποτελεί η δωροδοκία δημοσίων λειτουργιών και υπαλλήλων», στο ίδιο έργο, Μπιτζιλέκης Ν., σ. 156, «στις διατάξεις καταπολέμησης της διαφθοράς, τα εγκλήματα δωροδοκίας αποτελούν κεντρικό πυρήνα».

χώρο της εκπαίδευσης και υπαγωγή των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων στην έννοια του δημόσιου υπάλληλου και λειτουργού(για τους εκπαιδευτικούς των Α.Ε.Ι.), καθώς και η διάκριση τους από τους ιδιωτικούς εκπαιδευτικούς, οι οποίοι δεν εντάσσονται στο σώμα των δημοσίων υπαλλήλων¹⁴.

Στο επόμενο κεφάλαιο, επιχειρείται μια συνοπτική παράθεση των διεθνών και ευρωπαϊκών νομοθετημάτων, τα οποία ποινικοποιούν το έγκλημα της δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων και πως αυτά επηρέασαν την διαμόρφωση του ελληνικού θεσμικού πλαισίου, όσον αφορά την απουσία ειδικότερης διακεκριμένης περίπτωσης δωροληψίας εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων ή λειτουργών.

Στο τρίτο κεφάλαιο, θα εξετάσουμε τη διάκριση της ποινικής μεταχείριση των εκπαιδευτικών δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων και θα απαντήσουμε, αν δικαιοπολιτικά είναι δικαιολογημένη η διακριτή αυτή ποινική μεταχείριση. Η θέση αυτή θα υποστηριχτεί εν συνεχεία στο τέταρτο κεφάλαιο μέσα από μια ευρύτερη εξέταση του εγκλήματος της δωροληψίας των δημοσίων υπαλλήλων ενόψει της συστηματικής του κατάταξης στον ισχύοντα ΠΚ, στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων. Στο επόμενο κεφάλαιο, μέσω της περιγραφής την νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος της δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων, θα προσεγγίσουμε κάποια επιμέρους ζητήματα, τα οποία ανακύπτουν στην περίπτωση τέλεσης δωροληψίας από εκπαιδευτικούς, εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες περιπτώσεις δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων, με παράθεση νομολογικών παραδειγμάτων. Τέλος θα αναδείξουμε την ιδιαιτερότητα της συμμετοχής στο έγκλημα της δωροληψίας εκπαιδευτικού στο δημόσιο τομέα, στο οποίο αναγκαίοι συμμετέχοι είναι οι φοιτητές/σπουδαστές

¹⁴ Παρ' όλο που για τους εκπαιδευτικούς ιδιωτικούς υπαλλήλους μέσης εκπαίδευσης ο Ν. 682/1977 όπως αυτός τροποποιήθηκε με τις τελευταίες αλλαγές του Ν. 4619/2019 «Περί Ιδιωτικών σχολείων Γενικής Εκπαίδευσης και Σχολικών Οικοτροφείων», στο άρθρο 2 παρ. 5 αυτού, η οποία προστέθηκε με το άρθρο 41 Ν.4301/2014, ορίζει «Για την πειθαρχική ευθύνη και την εν γένει διαδικασία και κάθε άλλο σχετικό θέμα που αφορά την πειθαρχική δίωξη και ποινές για τους εκπαιδευτικούς των ιδιωτικών σχολείων γενικής εκπαίδευσης **εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις του ν. 3528/2007**»(Υ.Κ.), (όπως η παράγραφος 5 προστέθηκε με το άρθρο 41 Ν.4301/2014)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ (Α)

Η έννοια της διαφθοράς υπαλλήλων του δημοσίου τομέα και ειδικότερα της δωροληψίας εκπαιδευτικών στο χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης

1.1. Η έννοια της διαφθοράς δημόσιων υπαλλήλων και η σχέση της έννοιας αυτής με την δωροληψία

Η προσπάθεια διατύπωσης ενός ορισμού της έννοιας της διαφθοράς, αντιμετωπίζει αρκετές δυσκολίες, οι οποίες οφείλονται στην εγγενή ασάφεια του όρου αυτού.¹⁵¹⁶ Πάντως πρόκειται για ένα φαινόμενο το οποίο είναι γνωστό ήδη από τα χρόνια της αρχαιότητας¹⁷. Ο ΠΚ δε δίνει ένα ακριβή ορισμό για την έννοια της διαφθοράς, αλλά ούτε και τυποποιημένο έγκλημα διαφθοράς υπάρχει. Όπως εύστοχα παρατηρείται¹⁸, η ελληνική ποινική νομοθεσία για τη διαφθορά παρουσίαζε μέχρι και

¹⁵ *Μανωλεδάκης Ι.*, Η καταπολέμηση της διαφθοράς σε δημόσιο τομέα σε: Μελέτες για Εμβάθυνση στο Ποινικό Δίκαιο (1978-2005), Ζ Έκδοση, σ. 300 επ. όπου ο συγγραφέας κάνει λόγο για « μια έννοια με ευρύ περιεχόμενο και έντονη απαξία», *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, «Η ποινική διαχείριση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επίδραση της στην εθνική μας έννομη τάξη: σημεία αιχμής των σύγχρονων ενωσιακών επιλογών και δικαιοκρατικές προκλήσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο» σε «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων, Δυνατότητες και Όρια» 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, 31 Μαΐου-1 Ιουνίου 2013, σελ. 12, «ο όρος διαφθορά παρουσιάζει ιδιαίτερη ρευστότητα», στο ίδιο έργο *Μπιτζιλέκης Ν.*, Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα, σ. 157 όπου ο συγγραφέας κάνει λόγο για έναν «πολυσημικό όρο»

¹⁶ για το φαινόμενο της διαφθοράς ενδεικτικά *Αλεξιάδης Σ.*, Η διαφθορά ως κοινώς επικίνδυνος έγκλημα, σε Οι ποινικές επιστήμες στον 21ο αιώνα-Τιμητικός τόμος για Σπινέλλη Δ. Τόμος Α΄. Αντ. Σάκκουλας, σ. 37 επ., του ιδίου, Προς μια νέα γενιά "Κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων"; Το παράδειγμα της διαφθοράς, ΠοινΔικ. 2000 σ. 1021-1025, Αργυροηλιόπουλος, Η. (2001). Δημόσια και ιδιωτική διαφθορά στις αρχές του 21ου αιώνα-Σημείο καμπής. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σελ. 663, *Γιαννακέλος, Ι.-Ε.* (2013). Διαφθορά-Δωροδοκία και ποινική αντιμετώπιση. Εκδόσεις Αιολίδα, *Κουράκης, Ν.*, Η διαφθορά ως Πρόβλημα της Ελληνικής Αντεγκληματικής Πολιτικής, Ποινικός Λόγος 2002 σ. 1 επ. *Μανωλεδάκης, Ι.* Η καταπολέμηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα, σε Μελέτες για εμβάθυνση στο ποινικό δίκαιο (1978-2005), Ζ Έκδοση σ. 300 επ., *Μπιτζιλέκης, Ν.*, Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα. ΠοινΧρ 2009 σ. 97 επ., *Φλωρίδης Β.*, Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της ΕΕ. ΠοινΔικ. 2002 σ. 203 επ., *Ραϊκού Ελ.*, Οι προτεινόμενες διατάξεις για τον Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος και διαφθοράς, σε *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ.3, σ. 693-698 *Κουτσούκη Κ.*, Διαφθορά, σκάνδαλα και σκανδανολογία στα τέλη του αιώνα: Μια συνοπτική θεώρηση, ΠοινΔικ. 2000 σ. 61 επ., και σε ξένη βιβλιογραφία, *Uslaner Eric. M.*, Corruption, Inequality and the Rule of Law :The Bulging Pocket Makes the Easy Life., NY: CUP., (2008)

¹⁷ *Φλωρίδης Β.*, Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της ΕΕ. ΠοινΔικ. 2002 σ. 203 επ.,

¹⁸ *Χατζηκώστας Κ.*, «Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του Ποινικού Δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα», Ποινική Δικαιοσύνη, Τεύχος 5/2016,

πριν τις τροποποιήσεις του νόμου 4254/2014, μια εμφανή εικόνα «προχειρότητας»¹⁹. Μάλιστα, στο νέο ΠΚ ο όρος αυτός δε συναντάται πλέον σε κανένα σημείο του, αφού η μοναδική διάταξη στην οποία εντοπίζαμε τον όρο διαφθορά, ήταν, το καταργημένο πλέον 263B, με τίτλο: «Μέτρα προστασίας και επιείκειας για όσους συμβάλλουν στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς»²⁰. Στη χώρα μας υπάρχει η τάση χρησιμοποίησης πλούσιας σημειολογίας για τον προσδιορισμό της έννοιας της διαφθοράς, με όρους όπως π.χ φακελάκι ή λάδωμα²¹. Όταν δε αναφερόμαστε στην έννοια της διαφθοράς, ο ομιλητής έχει κατά νου μια οικονομική συναλλαγή ενός πολίτη ή ενός νομικού προσώπου με στελέχη/πρόσωπα του δημόσιου τομέα²². Μολονότι πάντως το φαινόμενο της διαφθοράς εκδηλώνεται και στον ιδιωτικό τομέα, όπου δεν ασκείται δημόσια υπηρεσία, κατά την κοινή αντίληψη ο όρος διαφθορά ταυτίζεται σχεδόν εννοιολογικά με το δημόσιο τομέα, ειδικότερα η διαφθορά αποτελεί δηλωτικό όρο της παράνομης διαχείρισης/δραστηριότητας των φορέων της δημόσιας υπηρεσίας²³.

Για την προσέγγιση του φαινομένου, ιδιαίτερα χρήσιμα είναι τα στατιστικά στοιχεία της Διεθνούς Διαφάνειας-Ελλάς, ο Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς, -που κατατάσσει 180 χώρες και περιοχές ανάλογα με τα επίπεδα αντίληψης της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα, όπως αυτά προκύπτουν από ειδικούς και εκπροσώπους εταιρειών, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα 0-100, όπου το 0 αντιστοιχεί σε μεγάλα επίπεδα διαφθοράς και το 100 σε μηδενικά επίπεδα διαφθοράς. **Για το έτος 2017, όσον αφορά την Ελλάδα, σημείωσε άνοδο από την 69η θέση που κατείχε το 2016 (με 44 βαθμούς) στην 59η θέση (με 48 βαθμούς)** ²⁴.

Ωστόσο, οφείλουμε να είμαστε ιδιαίτερα επιφυλακτικοί απέναντι στα ευρήματα αυτά, γιατί ανεξάρτητα του αν απεικονίζουν μια αυξητική τάση φαινομένων

¹⁹ με αλληπάλληλες νομοθετικές μεταβολές στις διατάξεις καταπολέμησης της διαφθοράς, ιδίως δε των διατάξεων για την ποινικοποίηση δωροδοκίας-δωροληψίας: ν.δ. 1234/1972, ν. 2256/1998, ν. 2802/2000, ν. 2803/2000, ν. 3213/2003, ν. 3327/2005, ν. 3560/2007, ν. 3943/2011, ν. 4055/2012, ν. 4254/2014, ν. 4258/2014, ν. 4262/2014 και τέλος με το νέο ΠΚ, ο οποίος κυρώθηκε με το ν. 4619/2019 και τροποποιήθηκε με το ν. 4637/2019

²⁰ Το άρθρο 263B καταργήθηκε με το νέο ΠΚ και προβλέπονται πλέον στο άρθρο 263Α «Ευνοϊκά Μέτρα».

²¹ Κουτσουκη Κ., Διαφθορά, σκάνδαλα και σκανδανολογία στα τέλη του αιώνα: Μια συνοπτική θεώρηση, ΠοινΔικ. 2000 σ. 61

²² Ρούσσου-Παπαδάκη Εμ., Οιονεί διαφθορά και τρόποι αντιμετώπισης της, ΠοινΔικ. 7/2010 σ. 854-855

²³ Μπιτζιλέκης Ν., Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα ΠοινΧρ 2009 σ. 97 επ

²⁴ Αναρτημένα σε https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017, όπου αποτελέσματα εκθέσεων του Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς.

διαφθοράς, δεν πρέπει να λησμονεί κανείς ότι τα διαθέσιμα στοιχεία είναι εξ αντικειμένου περιορισμένα²⁵. Τα ανωτέρω στατιστικά της Διεθνούς Διαφάνειας-Ελλάδας, που μόλις παρατέθηκαν μπορεί επομένως να υποδηλώνουν, είτε πραγματική άνοδο των επίπεδων διαφθοράς που εκδηλώνονται στο δημόσιο τομέα, είτε το (ευτυχές σενάριο) της δημιουργίας και καλύτερης λειτουργίας κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους στον εντοπισμό και τη δίκαιη αντιμετώπιση των σχετικών συμπεριφορών, η προβληματικότητα οποίων, θεωρείται²⁶ υπεύθυνη για την ανεπάρκεια και αναποτελεσματικότητα της ελληνικής ποινικής καταστολής συμπεριφορών διαφθοράς.

Συνεπώς, περιορισμένα θα είναι και τα στοιχεία για τη διαφθορά στο χώρο της δημόσιας παιδείας, κυρίως μάλιστα αν αναλογιστεί κανείς πως φαινόμενα διαφθοράς με ιδιαίτερη ηθική ευαισθησία, θεωρούνται ιδιάζουσες περιπτώσεις διαφθοράς, κυρίως λόγω των χώρων τέλεσης τους, καθώς και την συγκεκριμένη ιδιότητα των προσώπων που εμπλέκονται, αφού η κοινωνία εμπιστεύτηκε σε αυτούς την φύλαξη συλλογικών αγαθών και αξιών²⁷. Ένα από τα αγαθά αυτά, αποτελεί και η δημόσια παιδεία/εκπαίδευση. Πάντως, για την προσέγγιση της διαφθοράς στον ειδικότερο χώρο της δημόσιας παιδείας, σημαντικές είναι και οι εκθέσεις εξειδικευμένων ερευνών, οι οποίες διεξάγονται σε έναν ειδικότερο χώρο του δημόσιου τομέα και αποτυπώνουν την έκταση της διαφθοράς στη συγκεκριμένη δημόσια υπηρεσία²⁸. Την ελληνική νομολογία πάντως, έχουν απασχολήσει περιπτώσεις διαφθοράς στο χώρο της παιδείας και ειδικότερα περιπτώσεις δωροληψίας εκπαιδευτικών²⁹.

²⁵ Αργυροηλιοπούλου Η., Η δημόσια και ιδιωτική διαφθορά στις αρχές του 21^{ου} αιώνα-Σημείο Καμπής, ΠοινΔικ Τεύχος 6/2001, σελ 663, όπου ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα αυτό αφού «η διαφθορά αποτελεί ένα φαινόμενο μη «φαινόμενο... δημιουργείται μεταξύ του κατόχου της εξουσίας και του επιδιώκοντος το όφελος από αυτήν, συναλλαγή, την οποία οι συναλλασσόμενοι έχουν κάθε συμφέρον να κρατήσουν μυστική... επιδιώκεται η τήρηση της μυστικότητάς της»

²⁶ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, σελ. 6

²⁷ Κουτσούκης Κ., ο.π. σ. 62, όπου ο συγγραφέας για χαρακτηρίζει τις περιπτώσεις διαφθοράς με ιδιαίτερη ηθική ευαισθησία ως «σκάνδαλα»

²⁸ Κουτσούκης Κ., ο.π. με υποσημείωση του συγγραφέα που διευκρινίζει ότι τέτοιες εξειδικευμένες έρευνες δεν έχουν ακόμα δει το φως της δημοσιότητας.

²⁹ Ενδεικτικά ΑΠ 1810/2010 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΑΠ 160/2006,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 534/1998,(δωροληψία επικ. καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 349/1981,(δωροληψία καθ. Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΤριμΠΛΑΘ 46000/2014 ΠοινΔικ. 2015 σ. 747 επ. (όπου πραγματεύεται το ζήτημα του αν οι άμισθοι επιστημονικοί συνεργάτες αποτελούν εκπαιδευτικό προσωπικό και κατ' επέκταση αν υπάγονται στην έννοια του δημόσιου υπαλλήλου με αρνητική

1.2. Η δωροληψία εκπαιδευτικών του δημόσιου τομέα, υπαγόμενη στο βασικό έγκλημα της δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων(235 ΠΚ)

1.2.1. Σχολική και η Ανώτατη Εκπαίδευση ως δημόσιες υπηρεσίες, οργανωτικές δομές σχολικής και Ανώτατης Εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση αποτελεί μια οργανική οντότητα της δημόσιας διοίκησης στο πλαίσιο της οποίας ασκούνται δραστηριότητες, οι οποίες εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο τομέα δράσης της τελευταίας. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων(στο εξής ΥΠ.Ε.Π.Θ.), αποτελεί τον αρμόδιο φορέα, ο οποίος καθορίζει το θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης, λειτουργίας και διοίκησης της εκπαίδευσης, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο³⁰. Η εκπαίδευση, από νομική άποψη αποτελεί δημόσια υπηρεσία με ουσιαστική -λειτουργική έννοια, η οποία συνίσταται στην δραστηριότητα δημόσιων νομικών προσώπων ή και ιδιωτών που ενεργούν « κατά παράκληση» και έχει ως σκοπό την παροχή αγαθών και υπηρεσιών προς του διοικούμενους³¹ για την εξυπηρέτηση του βασικού κοινωνικού τους δικαιώματος στη μόρφωση³²³³.

Στο άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος, διακηρύσσεται, ότι «η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους με σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική ανάπτυξη των Ελλήνων την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλαση του σε υπεύθυνους και ελεύθερους πολίτες»³⁴. Οι διακηρυσσόμενοι πάντως

κρίση), **ΤρΠλημΛαρ. 2951/2013**,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΣυμβΠλημΑθ 471/2011** ΠοινΧρ 2011 σ. 305 επ., (όπου όμως πρόκειται για παράδειγμα δωροληψίας εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση), **ΠορισμΑναφΕισΕΦΘες 1/2018**, ΠοινΔικ. 2018 σ. 1172,(όπου εξετάζονται όμως ζητήματα για παραβίαση της μυστικότητας της ανάκρισης, παραβίαση του δικαιώματος της προσωπικότητας και των προσωπικών δεδομένων των κατηγορουμένων στο πλαίσιο διακρίβωσης κρίσιμων στοιχείων για παραδοχή τέλεσης του εγκλήματος της δωροληψίας καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), επ., **ΔιατΕισΠρΑθ 29-2/2012** (όπου εξετάζονται ζητήματα στοιχειοθέτησης του εγκλήματος δωροληψίας από εκπαιδευτικούς Φροντιστηρίων)

³⁰ Πούλης Π., Εκπαιδευτικό Δίκαιο και Θεσμοί, σ. 48 επ., όπου ο συγγραφέας αναφέρει ότι του ΥΠ.Ε.Π.Θ) είναι πάντως αποφασιστικότερης σημασίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

³¹ Σπηλιωτόπουλος Ε., Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, τομ. 1. 14^η έκδοση, 2011, σ. 16

³² Πούλης Π., ο.π.

³³ Για το Κοινωνικό Δικαίωμα για δωρεάν παιδεία και πρόσβαση στα Α.Ε.Ι βλέπε αναλυτικότερα Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 3^η έκδοση, σ. 334-359

³⁴ Για την ερμηνεία του άρθρου 16 παρ. 2 και το χαρακτηρισμό της παιδείας ως βασική κρατική αποστολή από το άρθρο αυτό βλέπε εκτενέστερα Μουαμελετζή Ε., Μελέτες Διοικητικού Δικαίου, Η επίδραση του κοινοτικού δικαίου στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα, εκδόσεις Σάκουλα, Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 21-24 όπου η συγγραφέας αναφέρει ότι ορθότερο είναι να δεχθεί κανείς ότι η κρατική αποστολή νοείται όχι υπό τη στενή έννοια μιας καθαρά κρατικής αποστολής η

αυτοί σκοποί, αναφέρονται περισσότερο στην οργανωμένη μορφή της παιδείας, δηλαδή την εκπαίδευση³⁵. Οι παραπάνω στόχοι της παιδείας, εξειδικεύονται από νομοθετικές διατάξεις στους διάφορους τύπους της εκπαίδευσης³⁶³⁷.

Η οργανωτική δομή της εκπαίδευσης στην ελληνική κοινωνία διασπάται σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Στο κεντρικό επίπεδο οργάνωσης της εκπαίδευσης εντάσσεται η κεντρική υπηρεσία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. , συλλογικά όργανα(Πειθαρχικά και Γνωμοδοτικά Συμβούλια) και βοηθητικοί της εκπαίδευσης οργανισμοί³⁸. Σε περιφερειακό επίπεδο, η οργάνωση της εκπαίδευσης διαρθρώνεται περαιτέρω σε επίπεδο περιφέρειας και επίπεδο νομού, όπου οι σχολικές μονάδες, αποτελούν οργανωτική δομή της εκπαίδευσης σε επίπεδο νομού και αποτελούν δημόσια υπηρεσία³⁹. Τέλος δημόσιο υπηρεσία, αποτελεί και η Ανώτατη εκπαίδευση, το θεσμικό πλαίσιο οργάνωσης της οποίας στηρίζεται στις διατάξεις του άρθρου 16 του Συντάγματος, όπου στην παράγραφο 5 αυτού ορίζεται ότι «η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση»⁴⁰. Τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα περαιτέρω αποτελούνται από Σχολές, οι οποίες διαιρούνται σε τμήματα και τα τμήματα σε τομείς⁴¹. Όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα, επισημαίνεται⁴², ότι συγκλίνουν σε μια

οποία εκπληρώνεται μόνο από το κράτος είτε άμεσα είτε έμμεσα, ενώ από του ιδιώτες μόνο κατά παρώθηση του κράτους, αφού μια τέτοια ερμηνεία δε λαμβάνει υπ' όψιν την αυτοτελή αναγνώριση από το Σύνταγμα του ατομικού δικαιώματος της ιδιωτικής εκπαίδευσης (άρθρο 16 παρ. 8 εδ. α'). Δεδομένης της αυτοτελούς κατοχύρωσης της ιδιωτικής εκπαίδευσης(και όχι της κατοχύρωσης της κατά παρώθηση του κράτους), ορθότερο είναι η έννοια της κρατικής αποστολής της παιδείας, να υπονοηθεί ως δημόσια αποστολή του κράτους, η οποία μπορεί δηλαδή να εκπληρωθεί είτε με τη συνεργασία του είτε χωρίς αυτήν και αποτελεί εκδήλωση είτε δημόσιου είτε ιδιωτικού δικαίου, με γνώμονα την ικανοποίηση του δημόσιου συμφέροντος. Έτσι στο άρθρο 16 παρ. 2, ερμηνευόμενο συνδυαστικά με την παρ. 8 εδ. α', η βούληση του συντακτικού νομοθέτη ήταν αφενός η κατοχύρωση αυτοτελούς δικαιώματος στην ιδιωτική εκπαίδευση, αφετέρου να τονίσει την ευθύνη του κράτους για την οργάνωση και τη λειτουργία της δημόσια εκπαίδευσης, εφόσον αυτή αποτελεί υποχρέωση του και όχι η εξάρτηση της ιδιωτικής εκπαίδευσης από τη δημόσια.

³⁵ Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 3^η έκδοση, σ. 334

³⁶ Πούλης Π., ο.π. σ. 53

³⁷ Για τη διάκριση μεταξύ «παιδείας» και «εκπαίδευσης» βλ. εκτενέστερα Σκουρή Β., Δίκαιο της Παιδείας, 1995 σ. 49 επ.

³⁸ Πούλης Π., ο.π. σ. 55-79

³⁹ Πούλης Π., ο.π. σ. 94.

⁴⁰ Πούλης Π., ο.π. σ. 354

⁴¹ Πούλης Π., ο.π. σ. 355

⁴² Πυργιωτάκης Ε. Ιωάννης, Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, σελ 61, όπου ο συγγραφέας αναφέρει ότι για την επιβίωση της σύγχρονης κοινωνίας, κρίνεται αναγκαία η αγωγή των πολιτών της. Η ανάγκη αυτή δεσμεύει την Πολιτεία να δημιουργήσει η ίδια θεσμούς και ιδρύματα για την παροχή αγωγής και μάθησης ή να αναθέσει τη δημιουργία τους σε άλλο φορέα (π.χ ιδιωτική ή εκκλησιαστική εκπαίδευση). Αυτή ακριβώς η οργανωμένη αγωγή και μάθηση ονομάζεται «εκπαίδευση» και ο τρόπος με τον οποίο έχει οργανωθεί αποτελεί το

βασική δομή. Στη δομή αυτή διακρίνονται τρεις εκπαιδευτικές βαθμίδες: η πρωτοβάθμια, η δευτεροβάθμια και η τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στη χώρα μας η πρωτοβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει τα Νηπιαγωγεία και τα Δημοτικά σχολεία (και τα ολοήμερα), τα πειραματικά σχολεία και τα σχολεία ειδικής αγωγής . Η δευτεροβάθμια περιλαμβάνει το Γυμνάσιο, το Ενιαίο Λύκειο, τα Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια και τα Ειδικής αγωγής. Οι δυο αυτές βαθμίδες αποτελούν τη Γενική Εκπαίδευση, η οποία διακρίνεται από την Τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση που αποσκοπεί στην τεχνική και επαγγελματική κατάρτιση του ατόμου. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι) και τα Ανώτατα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Τ.Ε.Ι) καθώς και ολιγάριθμες αυτόνομες ανώτερες (εκκλησιαστικές και άλλες) σχολές.

1.2.2. Ένταξη του εκπαιδευτικού στο σώμα των δημοσίων υπαλλήλων/δημόσιων λειτουργών⁴³

Αρχικά, θα έπρεπε να επισημάνουμε, ότι οι διατάξεις, οι οποίες εξειδικεύουν τους διακηρυσσόμενους από το Σύνταγμα σκοπούς της εκπαίδευσης και αφορούν είτε την οργάνωση και τη λειτουργία της, είτε την υπηρεσιακή κατάσταση των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αυτήν, διακρίνονται ανάλογα με τη βαθμίδα της εκπαίδευσης στην οποία εργάζονται οι τελευταίοι, όπως αυτές παρατέθηκαν νωρίτερα. Έτσι, το θεσμικό πλαίσιο γενική/μέσης εκπαίδευσης, της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας δηλαδή βαθμίδας, τις περισσότερες φορές είναι ενιαίο^{44,45}.

εκπαιδευτικό σύστημα., βλ. επίσης και *Κυριαζή Ο.*, σε σε Περιοδικό ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΑΓΩΓΗΣ, Πανεπιστήμιο Κρήτης- Σχολή Επιστημών Αγωγής- Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε, Τεύχος 3/2002, όπου ο συγγραφέας ορίζει τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων ως «τους βασικοί συντελεστές για την επίτευξη των βασικότερων σκοπών της εκπαίδευσης, οι οποίοι συνίστανται η προετοιμασία των μαθητών για τη ζωή, η παροχή δηλαδή των απαραίτητων εφοδίων, ώστε να μπορούν να τροποποιήσουν τη συμπεριφορά τους σε διάφορους τομείς, να είναι σε θέση να δίνουν απαντήσεις σε ποικίλα ερωτήματα και προβλήματα και να αναπτύσσουν ικανότητες και δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά μέσα στο κοινωνικά σύνολο και να συνυπάρξουν αρμονικά με τους άλλους ανθρώπους

⁴³ Για τους εκπαιδευτικούς των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας

⁴⁴ Ενδεικτικά: Νόμος 1566/1985, όπως αυτός τροποποιήθηκε με το νόμο 4610/2019 «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», Νόμος 4547/2018, όπως αυτός τροποποιήθηκε με το Νόμο 4664/2020, «Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», τα περισσότερα θέματα ωστόσο ρυθμίζονται με προεδρικά διατάγματα ή υπουργικές αποφάσεις

⁴⁵ Υπάρχουν όμως και νόμοι οι οποίοι θεσπίζονται και αφορούν μόνο τους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας ή μόνο τους εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενδεικτικά για τους

Αντιθέτως, για την Ανώτατη Εκπαίδευση, το θεσμικό πλαίσιο είναι διαφορετικό, ενόψει και του καθεστώτος αυτοδιοίκησης των Α.Ε.Ι.(άρθρο 16 παρ. 5), καθώς και της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, που εκ του Συντάγματος απολαμβάνουν οι καθηγητές των τελευταίων⁴⁶.

Για την είσοδο των εκπαιδευτικών γενικής/μέσης εκπαίδευσης στο σώμα των δημοσίων υπαλλήλων, απαιτείται πράξη διορισμού τους, με την οποία ιδρύεται η δημοσιουπαλληλική σχέση. Ο διορισμός αποτελεί ατομική διοικητική πράξη, ενώ η αποδοχή του διορισμού είναι η δήλωση του φυσικού προσώπου που διορίζεται ότι θα αποδέχεται τις ωφέλειες που προκύπτουν από τη νομική κατάσταση του διορισμού⁴⁷. Πάντως, δημόσιοι υπάλληλοι θεωρούνται και αναπληρωτές εκπαιδευτικοί, οι οποίοι απασχολούνται στα σχολεία δημόσιας εκπαίδευσης με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου στο δημόσιο τομέα⁴⁸, καθώς και στην και στην περίπτωση αυτή προηγείται πράξη διορισμού τους από τον πίνακα των αναπληρωτών, ανάλογα με τη σειρά κατάταξης τους σε αυτόν⁴⁹. Άλλωστε, για την απόκτηση της υπαλληλικής ιδιότητας, δεν έχει σημασία ούτε ο τρόπος ανάθεσης των υπηρεσιακών καθηκόντων, (αν πρόκειται δηλαδή για διορισμό ή σύμβαση δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου⁵⁰), καθώς επίσης ούτε το προσωρινό ή μη της άσκησής τους⁵¹.

τελευταίους : Νόμος 4186/2013 , όπως αυτός τροποποιήθηκε με το Νόμο 4653/2020 για την «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις».

⁴⁶ Ενδεικτικά : Νόμος 4485/2017, μετά και τις τελευταίες τροποποιήσεις του νόμου 4653/2020 «Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις».

⁴⁷ Πούλης Π., ο.π. σ. 146

⁴⁸ Για την υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων του δημοσίου τομέα με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου βλ. **103 παρ. 7 και 8 του Συντάγματος**, με τίτλο Υπηρεσιακή Κατάσταση των οργάνων της διοίκησης, & **άρθρο 2 του Π.Δ 410/1988** για την «Κωδικοποίηση σε ενιαίο κείμενο διατάξεων της κείμενης νομοθεσίας, που αφορούν το προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου του Δημοσίου, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των λοιπών Νομικών Προσώπων Δημοσίου δικαίου» άρθρο 2 με τίτλο παραπομπή στον Υπαλληλικό Κώδικα : «Όπου στον Κώδικα αυτό αναφέρεται ο όρος «Υπαλληλικός Κώδικας», νοείται ο νόμος 3528/2007 (1811/1951 στην κείμενο του Π.Δ) Κώδικας Κατάστασης Δημοσίων Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ»

δικαίου(αορίστου είτε ορισμένου) στο δημόσιο τομέα βλέπε άρθρο 2 του Π.Δ 410/1988

⁴⁹ Υπουργικής Απόφασης (ΥΑ) 35557/09-04-2003/ Φ.Ε.Κ. Β 465-17.04.2003 άρθρο 8 παρ. 2&3: «2. Με απόφαση του Υπουργού Ε.Π.Θ. που εκδίδεται εντός του μήνα Αυγούστου προσλαμβάνονται προσωρινοί αναπληρωτές κατά περιοχή διορισμού από τον πίνακα Α' και κατά διεύθυνση εκπαίδευσης από τον πίνακα Β' και καλούνται με οποιονδήποτε τρόπο, οι προσληφθέντες να αναλάβουν διδακτικά καθήκοντα από 6^{ης} έως 10^{ης} Σεπτεμβρίου... 3. Η τοποθέτηση γίνεται με απόφαση του διευθυντή εκπαίδευσης»

δικαίου(αορίστου είτε ορισμένου) στο δημόσιο τομέα βλέπε άρθρο 2 του Π.Δ 410/1988

⁵⁰ ΑΠ 152/1982 «αρκεί και η σχέση ιδιωτικού δικαίου», ΠοινΧρ 1983, 583 επ.

⁵¹ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα., 2^η Έκδοση, 2001, σελ. 80

Για τους εκπαιδευτικούς των Α.Ε.Ι της χώρας μας, η διαδικασία διορισμού τους ορίζεται από το άρθρο 20 το ν. 4009/2011⁵², και πραγματοποιείται με πράξη του πρύτανη, η οποία εκδίδεται μέσα σε δύο μήνες από τη διαβίβαση του σχετικού φακέλου και ύστερα από έλεγχο της νομιμότητας της επιλογής ή της εξέλιξης, η οποία προηγήθηκε, κατά το άρθρο 19 του ίδιου νόμου⁵³. Όσοι διορίζονται ή εξελίσσονται οφείλουν μέσα σε τρεις μήνες από την κοινοποίηση της σχετικής πράξης του πρύτανη να αναλάβουν τα καθήκοντά τους. Από το διορισμό τους, οι καθηγητές είναι σύμφωνα με το σύνταγμα δημόσιοι λειτουργοί, οι οποίοι κατά το ΠΔ, όπως αναφέρθηκε από την αρχή της παρούσας εντάσσονται στην έννοια του δημοσίου υπαλλήλου του άρθρου 13 στ. α'⁵⁴.

Πάντως το Σύνταγμα, ορίζει ως δημόσιους λειτουργούς μόνο τους καθηγητές ενώ στο άρθρο 16 παρ. 2 εδ. α' ορίζεται ότι μόνο «Οι Καθηγητές και οι αναπληρωτές Καθηγητές εκλέγονται ως μόνιμοι». Ωστόσο διδακτικό και ερευνητικό έργο ασκούν και άλλα πρόσωπα με ακαδημαϊκούς τίτλους, όπως οι επίκουροι καθηγητές, και οι λέκτορες. Το Σύνταγμα, ορίζει ότι και το λοιπό διδακτικό προσωπικό, επιτελεί δημόσιο λειτούργημα. Η άποψη που υιοθετείται παγίως από το Συμβούλιο της Επικρατείας, είναι ότι και αυτοί είναι δημόσιοι λειτουργοί⁵⁵.

1.2.3. Δωροληψία εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων

⁵² ο οποίος έχει υποστεί εκτεταμένες τροποποιήσεις, και οι τελευταίες με το Νόμο 4653/2020

⁵³ Το άρθρο 19 έχει αντικατασταθεί στο σύνολό του, με το άρθρο 70 παρ. 1 ν. 4386/2016 και με το άρθρο τέταρτο ν. 4405/2016, υπέστη νέες τροποποιήσεις,

⁵⁴ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σ. 81 όπου ο συγγραφέας αναφέρει ότι η διάκριση μεταξύ δημοσίων υπαλλήλων και δημοσίων λειτουργών ενδιαφέρει από άποψη ποσοστού ελευθερίας που διαθέτουν, υπό την έννοια ότι οι καθηγητές δε δεσμεύονται από ιεραρχικές διαταγές και υπηρεσιακές οδηγίες, όπως οι λοιποί δημόσιοι υπάλληλοι, αλλά διαθέτουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία ως φορείς ακαδημαϊκής ελευθερίας

⁵⁵ ΟΛΣτΕ 41/2013, ΟΛΣτΕ 3764/2012 «Για την πραγματοποίηση της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας μέσα στο πλαίσιο των αρχών της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της αυτοδιοίκησης των Α.Ε.Ι., ο συνταγματικός νομοθέτης προέβλεψε την ύπαρξη διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού, τα μέλη του οποίου αναγνωρίζονται ως δημόσιοι λειτουργοί, τελούντες υπό ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς εγγυώμενο την προσωπική και λειτουργική τους ανεξαρτησία (ΣτΕ 2786/1984 Ολ., 246/2006)» καθώς επίσης ΟΛΣτΕ 3764/2012 και ΣτΕ 2705/2014 «ο συνταγματικός νομοθέτης προέβλεψε την ύπαρξη διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού, τα μέλη του οποίου, ως επιστήμονες με αυξημένα προσόντα και κύρος, εγγυώνται την με ακαδημαϊκά κριτήρια εκπλήρωση της αποστολής των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στα οποία υπηρετούν, ανεξάρτητα δε από την ειδικότερη ονομασία τους από τον κοινό νομοθέτη και την επιμέρους διαβάθμισή τους, αναγνωρίζονται, ενόψει της φύσης της αποστολής τους ως ακαδημαϊκών διδασκάλων αλλά και των συνθηκών υπό τις οποίες ασκούν τα διδακτικά και ερευνητικά τους καθήκοντα, ευθέως από το Σύνταγμα ως δημόσιοι λειτουργοί, τελούντες υπό ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς εγγυώμενο την προσωπική και λειτουργική τους ανεξαρτησία».

Στον ΠΚ, το έγκλημα της δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων, στη βασική του μορφή, τυποποιείται στη διάταξη του άρθρου 235, εντασσόμενο στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων⁵⁶. Στη διάταξη αυτή υπάγονται όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι, χωρίς ο νόμος να διακρίνει την ποινική μεταχείριση των δωροληπτών δημοσίων υπαλλήλων⁵⁷, ανάλογα με την δημόσια υπηρεσία στην οποία είναι ενταγμένοι.

Όπως ήδη αναφέρθηκε από την αρχή της παρούσας, οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υπάγονται σύμφωνα με το άρθρο 53 του ν. 2721/1999, στις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα και είναι επομένως οι δημόσιοι υπάλληλοι. Οι δε εκπαιδευτικοί των Α.Ε.Ι. είναι δημόσιοι λειτουργοί. Η νομική τους κατάσταση, διέπεται τόσο από το Σύνταγμα όσο και από νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις, οι οποίες πάντως, είναι διαφορετικές για τους εκπαιδευτικούς μέσης εκπαίδευσης⁵⁸, (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας) και διαφορετικές για τους εκπαιδευτικούς Ανώτατης Εκπαίδευσης⁵⁹. Ομοίως και η νομοθεσία για την οργάνωση και τη λειτουργία της δημόσιας εκπαιδευτικής υπηρεσίας, στην οποία είναι

⁵⁶ στη βασική του μορφή στις παραγράφους 1 και 2 του 235 ΠΚ: 1. «Υπάλληλος ο οποίος ζητεί ή λαμβάνει, άμεσα ή μέσω τρίτου, για τον εαυτό του ή για άλλον οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα ή αποδέχεται την υπόσχεση παροχής τέτοια ωφελήματος, για ενέργεια ή παράλειψη του σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του, μελλοντική ή ήδη τελειωμένη, τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή. Αν ο υπαίτιος τελεί την πράξη του προηγούμενη εδαφίου κατ' επάγγελμα, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή» «2. Αν η ως άνω ενέργεια ή παράλειψη του υπαιτίου αντίκειται στα καθήκοντα του, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή. Αν ο υπαίτιος τελεί την πράξη του προηγούμενου εδαφίου κατ' επάγγελμα, τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες»

⁵⁷ Με εξαίρεση τα άρθρα 159 και 159Α για τη δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών προσώπων αντίστοιχα και τη διάταξη 237 για τη δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών που αποτελούν όπως θα αναλύσουμε παρακάτω, διακεκριμένες μορφές του εγκλήματος δωροληψίας-δωροδοκίας δημοσίων υπαλλήλων.

⁵⁸ Ενδεικτικά παρατίθεται νομοθεσία σχετικά με τους εκπαιδευτικούς δημοσίου υπαλλήλους μέσης εκπαίδευσης: Ν. 1304/1982, Ν. 1566/1985, Ν. 1600/1986 «Μονιμοποίηση εκπαιδευτικών που υπηρετούν στη δημόσια εκπαίδευση με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου», Ν. 1800/1988, Ν. 2009/1992, Ν. 2327/1995, Ν. 2413/1996, Ν. 2517/1997, Ν. 2690/1999, Ν. 2721/1999, Ν. 2817/2000, Ν. 2986/2002, Ν. 3072/2002, Ν. 3149/2003, Ν. 3194/2003, Ν. 3205/2003, Ν. 3260/2004, Ν. 3255/2004, Ν. 3432/2006, Ν. 3467/2006, Ν. 3258/2007, Π.Δ. 429/1987, Π.Δ. 50/1996, Π.Δ. 100/1997, Π.Δ. 200/1998, Π.Δ. 201/1998, Π.Δ. 25/2002, Π.Δ. 1/2003, Π.Δ. 127/2003, Π.Δ. 182/2004, Π.Δ. 47/2006, Υ.Α. Φ. 353.1./324/105657/Δ1/16-10-2002, Υ.Α.Αρ. 35357/Δ2/17-4-2003

⁵⁹ Νόμος 4009/2019, τα περισσότερα άρθρα του οποίου καταργήθηκαν με το άρθρο 88 του νόμου 4485/2017, ενώ το άρθρο 19 του πρώτου για τη «Διαδικασία εκλογής, εξέλιξης και μονιμοποίησης καθηγητών και υπηρετούντων λεκτόρων» έχει αντικατασταθεί στο σύνολό του, με το άρθρο 70 παρ. 1 ν. 4386/2016 και με το άρθρο τέταρτο ν. 4405/2016, υπέστη νέες τροποποιήσεις

ενταγμένοι, είναι διαφορετική για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα γενικής/μέσης εκπαίδευσης⁶⁰, και διαφορετική για τα Ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα⁶¹.

Στην περίπτωση τέλεσης του εγκλήματος της δωροληψίας από εκπαιδευτικό δημόσιο υπάλληλο ή δημόσιο λειτουργό, θα εφαρμοστεί για αυτόν η διάταξη του άρθρου 235 ΠΚ. Μια πρώτη λοιπόν διαπίστωση αποτελεί το γεγονός, ότι ειδικότερη μορφή δωροληψίας εκπαιδευτικού δημόσιου υπάλληλου ή λειτουργού, ως διακεκριμένη μορφή εγκλήματος δωροληψίας δημοσίου υπαλλήλου δεν υπάρχει στον ΠΚ. Η διαμόρφωση πάντως του θεσμικού πλαισίου για την ποινική καταστολή της δωροληψίας των εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών, η οποία δεν διαφοροποιείται από την κοινή δωροληψία του άρθρου 235 ΠΚ, εξαρτάται, όπως θα αναλύσουμε στο επόμενο κεφάλαιο και από τις διεθνείς και ευρωπαϊκές νομοθετικές ρυθμίσεις για την ποινική καταστολή της διαφθοράς(οι οποίες ομοίως δεν εισάγουν ειδικότερες ρυθμίσεις στο έγκλημα της δωροληψίας όταν αυτό τελείται από εκπαιδευτικούς).

Ωστόσο, για την παρούσα μελέτη, η οποία επιχειρεί μεταξύ άλλων να αναδείξει τους σκοπούς, που δικαιοπολιτικά επιτρέπουν ή ορθότερα επιβάλλουν την διακριτή ποινική μεταχείριση εκπαιδευτικών δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων, κρίνεται σκόπιμη στην παρούσα φάση να επισημάνουμε τη διάκριση, της διαφθοράς-στο επίκεντρο της οποίας βρίσκεται η δωροληψία(δωροδοκία)⁶²- στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα και πως η διάκριση αυτή επηρεάζει την ποινική μεταχείριση των δωροληπτών εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων.

⁶⁰ Ενδεικτικά : 4547/2018 «Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», Νόμος 4186/2013 μετά και τις τελευταίες τροποποιήσεις του με το Νόμο 4653/2020 «Αναδιάρθρωση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης», Νόμος 3475/2006 : «Οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», η ρύθμιση τέτοιων θεμάτων στην πλειονότητα τους γίνεται με υπουργικές αποφάσεις

⁶¹ Ενδεικτικά : Νόμος 4485/2017 για την «Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις», Νόμος 4653/2020 «Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ειδικοί Λογαριασμοί Κονδυλίων Έρευνας Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Ερευνητικών και Τεχνολογικών Φορέων και άλλες διατάξεις», η ρύθμιση τέτοιων θεμάτων στην πλειονότητα τους γίνεται μέσω Υπουργικών αποφάσεων

⁶² *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Η ποινική διαχείριση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επίδραση της στην εθνική μας έννομη τάξη: σημεία αιχμής των σύγχρονων ενωσιακών επιλογών και δικαιοκρατικές προκλήσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, σε Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων, Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, Δυνατότητες και όρια, 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, 31 Μαΐου-1 Ιουνίου 2013, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, «Αίθουσα Αριστοτέλης Ανάσης», Νομική Βιβλιοθήκη, 2013

1.3. Δωροληψία εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων υπαγόμενη στο έγκλημα της δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα(396 ΠΚ)

1.3.1. Εισαγωγή

Στη χώρα μας, το δικαίωμα στην ιδιωτική εκπαίδευση κατοχυρώνεται στο άρθρο 16 παρ. 8 εδ α'⁶³. Στο αμέσως επόμενο εδάφιο του ίδιου άρθρου, προβλέπεται η συνταγματική απαγόρευση, σύμφωνα με την οποία, η Ανώτατη Εκπαίδευση δε μπορεί να παρέχεται από ιδιωτικούς φορείς, ερχόμενο σε πλήρη σύμπτωση με την παράγραφο 5 του ίδιου άρθρου, σύμφωνα με την οποία η Ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται μόνο από ν.π.δ.δ., όπως ήδη αναλύθηκε νωρίτερα. Συνεπώς, στην Ελλάδα, η δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση συνυπάρχουν μόνο στις βαθμίδες γενικής/μέσης εκπαίδευσης, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας⁶⁴. Αντιθέτως, η Ανώτατη Ιδιωτική Εκπαίδευση δεν αναγνωρίζεται από τη χώρας μας⁶⁵. Η διαφορετική αντιμετώπιση της Ανώτατης Ιδιωτικής εκπαίδευσης από το εθνικό μας δίκαιο, αποτελεί ένα από τα σημεία τριβής του κοινοτικού δικαίου για την παιδεία, με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα⁶⁶. Η επισήμανση αυτή είναι αναγκαία στην παρούσα φάση, προκειμένου να προσδιοριστεί το πεδίο γύρω από το οποίο θα αναπτύξουμε τους προβληματισμούς, που θα μας απασχολήσουν στο κεφάλαιο 3.2 της παρούσας, σχετικά με το αν θα μπορούσαν οι εκπαιδευτικοί δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι να τύχουν ενιαίας ποινικής μεταχείρισης για πράξεις δωροληψίας. Ο προβληματισμός αυτός τίθεται μόνο για τους εκπαιδευτικούς μέσης εκπαίδευσης, αφού μόνο για αυτήν προβλέπεται εκ του Σύνταγμα, η ρύθμιση της από το κράτος, έχοντας έτσι η ιδιωτική μέση

⁶³ Για τη συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος ιδιωτικής εκπαίδευσης βλ. εκτενέστερα *Μουαμελετζή Ε.*, Μελέτες Διοικητικού Δικαίου, Η επίδραση του κοινοτικού δικαίου στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα, Σάκκουλας, 1996, σ. 29-30 και *Σκουρή Β.*, Το δίκαιο της Παιδείας, 4^η έκδοση, Σάκκουλας, 2009, σ. 124-127

⁶⁴ Για τη συνύπαρξη δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης βλ. εκτενέστερα *Μουαμελετζή Ε.*, ο.π. 80-82

⁶⁵ Συνταγματικά η Ανώτατη Ιδιωτική Εκπαίδευση, δεν αναγνωρίζεται και απαγορεύεται στη χώρα μας. Για το λόγο αυτό διατηρούμε επιφυλάξεις ως προς την συνταγματικότητα άρθρου 50 του πρόσφατου Νόμου 4653/2020,

⁶⁶ *Μουαμελετζή Ε.*, ο.π. σελ. 151-156 όπου η συγγραφέας αναφέρει ότι δεν αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο η απαγόρευση ίδρυσης κοινοτικών ιδιωτικών πανεπιστημίων, αφού κατά το άρθρο 165 ΣΛΕΕ, η οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος εναπόκειται στην πλήρη αρμοδιότητα κάθε κράτους μέλους, χωρίς να θίγεται εξ αυτού η αρχή ελεύθερης εγκατάστασης. Τα κοινοτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορούν να εγκαθίστανται στην Ελλάδα, όχι όμως με τη μορφή του πανεπιστημίου, αλλά συνάπτοντας μια σύμβαση με ένα ελληνικό Εργαστήριο Ελεύθερων Σπουδών, με περαιτέρω ζήτημα που ανακύπτει εξ αυτού του νομικού πλαισίου το θέμα της αναγνώρισης των διπλωμάτων των κοινοτικών ιδιωτικών πανεπιστημίων, αφού το ελληνικό δίκαιο, τουλάχιστον πριν από τις τροποποιήσεις του άρθρου 50 του Νόμου 4653/2020 δεν αναγνώριζε ως πτυχία τους τίτλους των ιδιωτικών κοινοτικών πανεπιστημίων

εκπαίδευση επικουρικό και όχι ανταγωνιστικό χαρακτήρα έναντι της δημόσιας εκπαίδευσης, με την οποία συνδέεται στενά στα πλαίσια ενός ενιαίου σχολικού συστήματος⁶⁷. Αντιθέτως, οι διάφοροι ιδιωτικοί οργανισμοί παροχής παιδείας που λειτουργούν στη χώρα μας και «*αυτοχαρακτηρίζονται ιδιωτικά πανεπιστήμια, τα οποία χορηγούν ιδιωτικά πτυχία*»⁶⁸, δεν θεωρούνται φορείς Ανώτατης εκπαίδευσης⁶⁹⁷⁰ και συνακόλουθα, οι εργαζόμενοι που ασκούν διδακτική δραστηριότητα σε αυτά, δε θεωρούνται εκπαιδευτικοί Ανώτατων εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων⁷¹, αφού δεν παρέχουν οι οργανισμοί αυτοί Ανώτατη Εκπαίδευση. Για το διδακτικό προσωπικό των οργανισμών αυτών οργανισμών, ο νόμος χρησιμοποιεί τον όρο διδάσκοντες⁷², θέλοντας ίσως έτσι να αποκλείσει οποιαδήποτε πιθανότητα σύγχυσης της ιδιότητάς τους, με τους εκπαιδευτικούς δημόσιους υπαλλήλους.

1.3.2. Ο εκπαιδευτικός ως ιδιωτικός υπάλληλος ιδιωτικής εκπαιδευτικής επιχείρησης

Το θεσμικό πλαίσιο της γενικής/μέσης εκπαίδευσης, ρυθμίζεται από το Ν. 682/1-9-1997⁷³, «Περί Ιδιωτικών Σχολείων Γενικής Εκπαιδευσεως και Σχολικών

⁶⁷ Μουαμελετζή Ε., ο.π. σελ. 23

⁶⁸ Βλ. την επισήμανση αυτή σε Μουαμελετζή Ε., σ. 54

⁶⁹ Τουλάχιστον πριν τα τελευταία δεδομένα που εισήγαγε το άρθρο 50 του Ν. 4635/2020, δεδομένης της συνταγματικής απαγόρευσης ιδιωτικών πανεπιστημίων, τα ιδιωτικά αυτά εκπαιδευτήρια λειτουργούν είτε ως Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών, είτε ως επαγγελματικές σχολές ανώτερης βαθμίδας του άρθρου 16 παρ. 7 του Συντάγματος, όπου οι πληροφορίες αυτές σε : Μουαμελετζή Ε., ο.π. σ. 56

⁷⁰ Για το καθεστώς λειτουργίας και ίδρυσης των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων μεταλυκειακής μη τυπικής εκπαίδευσης, που λειτουργούν στη χώρα μας ισχυε ο Ν. 3696/2008 «Ίδρυση και λειτουργία Κολλεγίων και άλλες διατάξεις» Τα άρθρα 2, 3, 4, 5, 6, 7, και 8, τα στοιχεία α', β' και δ' της παραγράφου 2 του άρθρου 12, και τα άρθρα 19 και 20 του ν. 3696/2008 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 45 του Ν.3848/2010 - ΦΕΚ 71/Α/19-5-2010, το άρθρο 31 του ν. 4027/2011 (Α' 233) και το άρθρο 9 του ν. 4076/2012 (Α' 159) ΚΑΤΑΡΓΗΘΗΚΑΝ με την υποπαράγραφο Θ.18 περ.1 του Ν.4093/2012, όπως αυτός τροποποιήθηκε με τις τελευταίες αλλαγές του Ν. 4613/2019. Τον όρο μεταλυκειακή μη τυπική εκπαίδευσης χρησιμοποιεί ο Ν. 4093/2012 στην υποπαράγραφο Θ.7 παρ. 1 : « 1. Η παρ. 1 του άρθρου 1 του Ν. 3696/2008 (Α'177), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 45 του Ν. 3848/2010 (Α'71), αντικαθίσταται ως εξής: «1. Τα κολλέγια είναι πάροχοι υπηρεσιών **μη τυπικής μεταλυκειακής** εκπαίδευσης και κατάρτισης που παρέχουν κατ' αποκλειστικότητα σπουδές βάσει συμφωνιών πιστοποίησης (validation), δικαιόχρησης (franchising) με ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της αλλοδαπής, αναγνωρισμένα από τις αρμόδιες αρχές στη χώρα που εδρεύουν»

⁷¹ Συνεπώς για αυτούς δεν τίθεται ζήτημα ενιαίας ποινικής μεταχείρισης

⁷² Όπως το άρθρο Το άρθρο 15 του Ν. 3696/2008 αντικαταστάθηκε από την υποπαράγραφο 8 της παραγράφου Θ του νόμου Ν. 4093/2012 1. «Το διδακτικό προσωπικό των Κολλεγίων εγγράφεται με αίτησή του σε Μητρώο Διδασκόντων, το οποίο τηρείται στο Τμήμα Κολλεγίων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, που εκδίδει και τη σχετική βεβαίωση εγγραφής. Το διδακτικό προσωπικό των Κολλεγίων επιλέγεται από τους ιδιοκτήτες τους ή τον νόμιμο εκπρόσωπό τους υποχρεωτικώς μεταξύ αυτών που είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Διδασκόντων».

⁷³ Όπως αυτός τροποποιήθηκε με τις τελευταίες αλλαγές του νόμου 4610/2019

Οικοτροφείων», στις διατάξεις του οποίου υπάγονται οι εκπαιδευτικοί ιδιωτικοί υπάλληλοι, οι οποίοι εργάζονται στα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια μέσης εκπαίδευσης. Το νομικό καθεστώς των ιδιωτικών εκπαιδευτικών, χαρακτηριστικά επισημαίνεται ως «ασαφές»⁷⁴. Η νομική φύση της εργασιακής σχέσης που συνδέει τους εκπαιδευτικούς με τον ιδιοκτήτη του ιδιωτικού σχολείου, διακρίνεται από μια ιδιαιτερότητα, αφού υπέχει αυτή χαρακτηριστικά τόσο δημόσιου όσο και ιδιωτικού δικαίου⁷⁵. Παρά το γεγονός ότι η ιδιότητα του ιδιωτικού εκπαιδευτικού, προσομοιάζει σε μεγάλο βαθμό με εκείνη του εκπαιδευτικού δημόσιου υπάλληλου⁷⁶, δεν αποκτούν οι πρώτοι την δημοσιοπαλλήλική ιδιότητα. Με βάση λοιπόν την παραδοχή αυτή, θα προσδιοριστεί και η ποινική τους ευθύνη, όπως αναλύεται αμέσως παρακάτω.

1.3.3. Η δωροληψία εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων

⁷⁴ Βλ. την επισήμανση αυτή σε :Μουαμελετζή Ε., ο.π. σ. 35

⁷⁵ Βλ. την επισήμανση αυτή σε :Μουαμελετζή Ε., ο.π. σ. 35, βλ. επίσης και Σκουρής Β., Δίκαιο της παιδείας, τέταρτη έκδοση, Σάκουλας, 2009, σ. 124 όπου ο συγγραφέας αναφέρει, ότι οι εκπαιδευτικοί ιδιωτικών σχολείων τα οποία έχουν αναγνωρισθεί ως ισότιμα προς τα δημόσια (άρθρο 17 παρ. 1 νόμου 682/1977 από την οποία προκύπτει η ισοτιμία και η αναγνώριση της ισοτιμίας γίνεται με ειδική διάταξη νομοθετικής ισχύος) και των οποίων το κράτος έχει αναλάβει τη συνταξιοδότηση, δεν αποκτούν την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου παρά το ότι στο άρθρο 26 του ν. 682/1977, με τίτλο «Καθήκοντα - Υποχρεώσεις - Περιορισμοί Διευθυντού και Διδακτικού Προσωπικού», τα καθήκοντα τους προσδιορίζονται αντίστοιχα προς τα καθήκοντα των εκπαιδευτικών του δημοσίου τομέα και παρά το ότι κατά το άρθρο 38 του ίδιου νόμου υπόκεινται και εκείνοι σε πειθαρχική διαδικασία, κατά την οποία αρμόδια συμβούλια για τα θέματα υπηρεσιακής καταστάσεως και πειθαρχικού δικαίου του διδακτικού προσωπικού των ιδιωτικών σχολείων είναι, σύμφωνα με το άρθρο 38 του ίδιου Ν. 682/1977, τα αντίστοιχα περιφερειακά και ανώτερα συμβούλια δημοτικής και μέσης εκπαίδευσής που προβλέπονται για τους δημοσίους εκπαιδευτικούς λειτουργούς, με την διαφορά ότι αντί των αιρετών μελών εκ δημοσίων εκπαιδευτικών μετέχουν εκπρόσωποι της Ομοσπονδίας Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Λειτουργών και, σε ορισμένες περιπτώσεις, εκπρόσωποι των ιδιοκτητών ιδιωτικών σχολείων (ΣτΕ 1998/2001), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, βλ. επίσης και ΣτΕ 1357/99 (ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ), «Η ένταξη του ιδιωτικού εκπαιδευτικού στην οργανική σύνθεση του σχολείου, η οποία έχει ως συνέπεια την υπαγωγή του εκπαιδευτικού στο συνταξιοδοτικό καθεστώς των δημοσίων υπαλλήλων, δεν προσδίδει στον εντασσόμενο και την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου, διότι η ιδιότητα αυτή επιφυλάσσεται, σύμφωνα με το άρθρο 103 του Συντάγματος, μόνο στους υπαλλήλους του Κράτους και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, ενώ οι ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί συνδέονται με το φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο ανήκει το ιδιωτικό σχολείο με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, ορισμένου ή αορίστου χρόνου, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 30 του Ν. 682/1977». Και ΔΕΦΑΘ 3122/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «Μόνη η επιλογή και τοποθέτηση, βάσει των διατάξεων του προϊσχύσαντος ν. 3467/2006, η οποία, ανεξαρτήτως αν εχώρησε νομίμως, δεν συνιστά διορισμό του επιλεγόμενου, ως υπαλλήλου είτε μονίμου είτε επί θητεία, ούτε άλλωστε πρόσληψη αυτού, δεν προσδίδει στον εκπαιδευτικό την απαιτούμενη ιδιότητα του εκπαιδευτικού της δημόσιας εκπαίδευσης».

⁷⁶ Κατά το άρθρο 2 παρ. 5 του Ν. 682/1977 «για την πειθαρχική ευθύνη και την εν γένει διαδικασία και κάθε άλλο σχετικό θέμα που αφορά την πειθαρχική δίωξη και ποινές για τους εκπαιδευτικούς των ιδιωτικών σχολείων γενικής εκπαίδευσης εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις του ν. 3528/2007Υ.Κ)», κατά το άρθρο 25 του ίδιου νόμου τα καθήκοντα του διδακτικού προσωπικού και του Διευθυντή είναι ίδια με εκείνα των εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων κατά το άρθρο 38 του ίδιου νόμου οι ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί υπόκεινται και αυτοί σε πειθαρχική διαδικασία, βλ. και υποσημείωση 71.

Στο ελληνικό δίκαιο, την ποινικοποίηση πράξεων διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα εισήγαγε ο νόμος 3560/2007, προβλέποντας στο άρθρο 5 αυτού, το αξιόποιο πράξεων ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα,⁷⁷ (με το Νόμο 4254/2014 σε επίπεδο ορολογίας, αντί παθητικής δωροδοκίας γίνεται πλέον χρήση του όρου «δωροληψία» υπαλλήλου ενώ αντί της ενεργητικής δωροδοκίας χρησιμοποιείται ο όρος «δωροδοκία» υπάλληλου⁷⁸). Με το Νόμο 4254/2014, οι παραπάνω διατάξεις καταργήθηκαν, το έγκλημα της δωροδοκίας και δωροληψίας, τυποποιήθηκε στο άρθρο 237B του Ποινικού Κώδικα. Ο νέος ΠΚ, κατήργησε τη διάταξη του 237B και ενέταξε τη δωροδοκία και δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα, στο κεφάλαιο των εγκλημάτων κατά της περιουσίας, στο άρθρο 396 του ΠΚ. Η νομοθετική αυτή επιλογή, από άποψη συστηματικής κατάταξης ήταν μάλλον αναγκαία, αφού στον ΠΚ του 1950, τα εγκλήματα δωροληψίας και δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, ήταν ενταγμένα στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων⁷⁹. Σε περίπτωση δε τέλεσης δωροληψίας από εκπαιδευτικούς στον ιδιωτικό τομέα, η πράξη τους τιμωρείται σύμφωνα με τη διάταξη του 396 ΠΚ και όχι του 235.

1.4. Πρώτα συμπεράσματα

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, αναδεικνύονται τα τρία βασικά ζητήματα, τα οποία θα μας απασχολήσουν, μεταξύ άλλων, στην παρούσα εργασία. Ειδικότερα, θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα: αν η διάκριση του αξιόποινου των εκπαιδευτικών δωροληπτών δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων μέσης εκπαίδευσης, η οποία είναι επακόλουθο της γενικότερης διάκρισης της ποινικής μεταχείρισης πράξεων δωροληψίας στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα

⁷⁷ Ανασταστοπούλου Ι., Ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα,(άρθρο πέμπτο Ν 3560/2007), σε «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων, Δυνατότητες και Όρια» 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων,σελ 180.

⁷⁸ Χατζηκώστας Κ., «Η Καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του Ποινικού Δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα», Ποινική Δικαιοσύνη, Τεύχος 5/2016.

⁷⁹ Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου 4619/2019, όπου «η ένταξη του εγκλήματος της δωροδοκίας δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων, αν και ερμηνεύεται από ιστορικούς λόγους, συστηματικά ήταν αναμφίβολα αντικανονική, δεδομένου ότι η εγκληματική συμπεριφορά δε σχετίζεται με κάποιο τρόπο με τη δημόσια υπηρεσία. Η ένταξη της στο κεφάλαιο των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών, μολονότι δεν είναι συστηματικώς ορθόδοξη, καθώς η βλάβη της περιουσίας δεν αποτελεί στοιχείο της, συγχωρείται εντούτοις, προκειμένου να αποφευχθεί η δημιουργία ξεχωριστού κεφαλαίου και εν όψει της ήδη υφιστάμενης διάταξης του 396 ΠΚ, για την παρακώλυση συναγωνισμού, η οποία ομοίως δεν απαιτεί την πρόκληση περιουσιακής βλάβης».

(235 και 396 ΠΚ αντίστοιχα), αποτελεί μια δικαιολογημένη νομοθετική επιλογή⁸⁰. Αφετηρία για τον προβληματισμό αυτό, αποτελεί η συνταγματική διάταξη του άρθρου 16 παρ. 8 εδ. α', καθώς και οι νομοθετικές διατάξεις που ρυθμίζουν την ίδρυση και λειτουργία των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων μέσης εκπαίδευσης, θέτοντας τα τελευταία υπό τον έλεγχο και την εποπτεία του Κράτους.

Το δεύτερο ζήτημα που θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία, αποτελεί η επιλογή του νομοθέτη, να μη δημιουργήσει ειδικότερη περίπτωση δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων, ανάλογα με τη φύση της παρεχόμενης υπηρεσίας στην οποία είναι ενταγμένοι οι τελευταίοι⁸¹. Θα επιχειρήσουμε λοιπόν να εξετάσουμε, αν ενδεχομένως, θα μπορούσε κανείς να κάνει λόγο, για ένα plus απαξίας, στις πράξεις δωροληψίας εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών, ώστε να μπορεί περαιτέρω να υπάρξει διακεκριμένη παραλλαγή του εγκλήματος δωροληψίας στο χώρο της εκπαίδευσης. Το ζήτημα όμως της ενδεχόμενης αυξημένης ποινικής απαξίας των πράξεων δωροληψίας εκπαιδευτικών, θα μας απασχολήσει και για το χώρο της ιδιωτικής εκπαίδευσης, ενόψει και των εκτεταμένων ιδιωτικοποιήσεων των τελευταίων ετών, επιχειρώντας να απαντήσουμε αν θα μπορούσε το καθεστώς της ειδικής αυξημένης ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων, να επεκταθεί και για τους υπάλληλους των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων μέσης η μεταλυκειακής μη τυπικής

⁸⁰ Βλ. παλαιότερη ΟΛΣΤΕ 2376/1988 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, όπου: «Επειδή, κατά την κρατήσασα γνώμη του Δικαστηρίου, με τις προαναφερόμενες διατάξεις των παρ. 1 και 8 του άρθρου 16 του Συντάγματος αναγνωρίζεται ατομικό δικαίωμα ιδρύσεως και λειτουργίας ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων, διασφαλιζομένης ούτω της από το άρθρο 2 του Προσθέτου Πρωτοκ. της Ευρωπ. Συμβάσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου πολυφωνίας στην εκπαίδευση, για την πληρέστερη ανάπτυξη της παιδείας, που αποτελεί κατά την παρ. 2 του αυτού άρθρου του Συντάγματος βασική αποστολή του Κράτους. Κατά τη ρητή όμως συνταγματική επιταγή της ως άνω παρ. 8, ο νόμος που ορίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους χορηγήσεως της άδειας για την ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτηρίων, που δεν ανήκουν στο κράτος, καθορίζει τα σχετικά με την εποπτεία που ασκείται σε αυτά καθώς και την υπηρεσιακή κατάσταση του διδακτικού τους προσωπικού. **Συνεπώς, με τη συνταγματική αυτή πρόβλεψη δεν παρέχεται απλώς η δυνατότητα ασκήσεως ιδιωτικής επιχειρήσεως στα πλαίσια του άρθρου 5 του Συντάγματος, αλλά δημοσίου λειτουργήματος από ιδιωτικών φορέα υποκείμενον σε κρατικών έλεγχο και εποπτεία».**

⁸¹ Με εξαίρεση τις περιπτώσεις των άρθρων 159 (και 159Α) και 237 ΠΚ, στις οποίες, ο νομοθέτης διακρίνει την ποινική ευθύνη των πράξεων δωροληψίας(και δωροδοκίας), ανάλογα με την υπηρεσία στην οποία υπηρετεί ο δημόσιος υπάλληλος και οι οποίες αφορούν στη μεν πρώτη την περίπτωση της δωροληψίας(και δωροδοκία) πολιτικών προσώπων, μελών της εκτελεστικής εξουσίας (τον Πρωθυπουργό, μέλη της Κυβέρνησης, υφυπουργούς, (αντι)περιφερειάρχεις και δημάρχους) μελών της Βουλής και των μελών των τοπικών συμβουλίων, στη δε περίπτωση του άρθρου 237, τη δωροληψία δικαστικών λειτουργών στο άρθρο 237, υπάγοντας μάλιστα τα εγκλήματα αυτά τελούμενα από τα προαναφερθέντα πρόσωπα στην κατηγορία των κακουργηματικών μορφών εγκλημάτων δωροδοκίας δωροληψίας

εκπαίδευσης⁸², με δημιουργία διακεκριμένης παραλλαγής δωροληψίας εκπαιδευτικών στον ιδιωτικό τομέα δεδομένου ότι α) για ορισμένα ζητήματα της ιδιωτικής εκπαίδευσης παρατηρείται επέμβαση του κράτους⁸³, β) ορισμένα ζητήματα που αφορούν τους εκπαιδευτικούς ιδιωτικούς υπάλληλους, παρόλο που αυτοί δεν αποκτούν ιδιότητα δημοσίου υπαλλήλου, ρυθμίζονται κατά αντίστοιχο τρόπο με των εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων⁸⁴ και γ) η παροχή της παιδείας, αποτελεί κατά

⁸² Η ορολογία μεταλυκειακή μη τυπικής εκπαίδευση χρησιμοποιείται για την εκπαίδευση στα πλαίσια λειτουργίας των Κολλεγίων, των Ιδιωτικών Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ι.Ε.Κ.) και των Σχολών Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.), που λειτουργούν στην χώρα. Για την ορολογία αυτή βλ. υποπαράγραφο Θ 7 παρ. 1 του Ν. 4093/2012 «*Η παρ. 1 του άρθρου 1 του Ν. 3696/2008 (Α'177), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 45 του Ν. 3848/2010 (Α'71), αντικαθίσταται ως εξής: «1. Τα κολλέγια είναι πάροχοι υπηρεσιών μη τυπικής **μεταλυκειακής εκπαίδευσης και κατάρτισης που παρέχουν κατ' αποκλειστικότητα σπουδές βάσει συμφωνιών πιστοποίησης (validation), δικαιόχρησης (franchising) με ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της αλλοδαπής, αναγνωρισμένα από τις αρμόδιες αρχές στη χώρα που εδρεύουν...***» και για την ίδρυση τους απαιτείται άδεια σύμφωνα με το **παρ.1 Άρθρο 11 Ν. 4229/2014**, μετά από απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων για τα Κολλέγια, ενώ για τα Ι.Ι.Ε.Κ. και τα Σ.Ε.Κ. απαιτείται απόφαση του Γενικού Γραμματέα δια βίου μάθησης.

⁸³ Κατά το άρθρο **2 παρ.1 του ν. 682/1977** τελούν υπό την εποπτεία του κράτους και υπάγονται στην αρμοδιότητα του ΥΠ.Ε.Π.Θ, κατά το **άρθρο 5 παρ.1** του ίδιου νόμου, το οποίο καταργήθηκε με την **υποπαράγραφο Θ 18 περ. 1 εδ. γ' του Ν. 4093/2012** και ρυθμίστηκε με την **παρ. 1α και 1β της υποπαράγραφου Θ 3**, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την **παρ.1 Άρθρο 11 Ν. 4229/2014** και ισχύει πλέον ως εξής: «**1.α.** Άδεια ιδιωτικού σχολείου Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και Κολλεγίου, χορηγείται σε φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. **1.β.** Άδεια Ιδιωτικού Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ι.Ε.Κ.) και Σχολής Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.) χορηγείται σε φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα, ενώσεις προσώπων και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Δια Βίου Μάθησης, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως», κατά το άρθρο **17 του Ν. 682/1977** τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια αναγνωρίζονται ως ισότιμα με τα δημόσια σχολεία μέσης εκπαίδευσης βλ. ΟΛΣΤΕ 1376/1988 «*Συνεπώς, με τη συνταγματική αυτή πρόβλεψη δεν παρέχεται απλώς η δυνατότητα ασκήσεως ιδιωτικής επιχειρήσεως στα πλαίσια του άρθρου 5 του Συντάγματος, αλλά δημοσίου λειτουργήματος από ιδιωτικόν φορέα υποκείμενον σε κρατικόν έλεγχο και εποπτείαν. Ως εκ τούτου ο κοινός νομοθέτης, καθορίζοντας τους ρυθμιστικούς της ελευθερίας ιδρύσεως και λειτουργίας των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων περιορισμούς, δύναται, όχι μόνο να καθορίζει την βασική διδακτέα ύλη, το πρόγραμμα σπουδών, την αξίαν των χορηγουμένων τίτλων και την υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού τους, αλλά δικαιούται προς διαπίστωση των αποτελεσμάτων της παρεχομένης εκπαιδεύσεως και προς αναγνώριση της ισοτιμίας των χορηγουμένων απολυτηρίων, να προβαίνει περαιτέρω στη συγκρότηση εξεταστικών επιτροπών, συντιθέμενων είτε αποκλειστικώς από δημόσιους εκπαιδευτικούς λειτουργούς (πρβλ. ολ. 1684/1974) είτε με συμμετοχή και ιδιωτικών εκπαιδευτικών του Λυκείου στο οποίο διεξάγονται οι απολυτήριες εξετάσεις, καθορίζοντας αντικειμενικό σύστημα αξιολογήσεως της παρεχόμενης από αυτούς βαθμολογίας*».

⁸⁴ Κατά το άρθρο **2 παρ. 5 του Ν. 682/1977**, η οποία προστέθηκε με το άρθρο **41 του Ν.4301/2014** όπου: «για την πειθαρχική ευθύνη και την εν γένει διαδικασία και κάθε άλλο σχετικό θέμα που αφορά την πειθαρχική δίωξη και ποινές για τους εκπαιδευτικούς των ιδιωτικών σχολείων γενικής εκπαίδευσης εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις του ν. 3528/2007Υ.Κ)», κατά το άρθρο **26 του Ν. 682/1977** τα καθήκοντα του διδακτικού προσωπικού και του Διευθυντή είναι ίδια με εκείνα των εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων κατά το άρθρο **38** του ίδιου νόμου οι ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί υπόκεινται και αυτοί σε πειθαρχική διαδικασία

το Σύνταγμα αποστολή του Κράτους και έναν από τους σημαντικότερους αναπτυξιακούς τομείς της χώρας.

(2) ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Οι διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις ποινικής αντιμετώπισης της δωροληψίας στο δημόσιο τομέα και οι συνέπειες αυτών στο ελληνικό Ποινικό Δίκαιο

2.1. Εισαγωγή

Πριν από οποιαδήποτε εξέταση των θεμάτων που αναδείχθηκαν παραπάνω, κρίνεται αναγκαία μια συνοπτική θεώρηση του διεθνούς και ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου στον τομέα καταπολέμησης της διαφθοράς, αφού η παραγωγή της εθνικής νομοθεσίας, συναρτάται πλέον άμεσα τόσο με το διεθνές⁸⁵ όσο και με το ευρωπαϊκό⁸⁶ δίκαιο. Ειδικά στο πεδίο ποινικής καταστολής της διαφθοράς, τα τελευταία έτη, η διεθνοποίηση είναι ακόμα πιο έντονη⁸⁷. Υπό τις ανωτέρω παραδοχές, θα επιχειρήσουμε στο παρόν κεφάλαιο να εξετάσουμε πως τα διεθνή και ευρωπαϊκά νομοθετήματα, επηρέασαν την απάντηση του έλληνα νομοθέτη απέναντι στο έγκλημα της δωροληψίας δημοσίου υπαλλήλου κι αν υφίσταται σε κάποιο από τα διεθνή ή ευρωπαϊκά κείμενα ειδικότερη διάταξη ποινικοποίησης του εγκλήματος δωροληψίας εκπαιδευτικού στο δημόσιο τομέα, που ενδεχομένως θα επέτρεπε μια αντίστοιχη νομοθετική επιλογή στην εθνική μας έννομη τάξη.

2.2. Διεθνείς προσπάθειες καταπολέμησης διαφθοράς

2.2.1. Σύμβαση ΟΟΣΑ

Το πρώτο διεθνές κείμενο για την καταπολέμηση του φαινομένου της διαφθοράς ήταν η *Σύμβαση του ΟΟΣΑ* η οποία υπογράφηκε το 1997, με περιορισμένο πεδίο εφαρμογής⁸⁸⁹. Σε συμμόρφωση των διεθνών υποχρεώσεων της, η χώρα μας

⁸⁵ Για τις υποχρεώσεις ενσωμάτωσης στο ελληνικό δίκαιο των των διεθνών συνθηκών που έχει κυρώσει η Ελλάδα βλ. εκτενέστερα Χατζηκωνσταντίνου Κ., Χαράλαμπος Ελ. Αποστολίδης, Μιλτιάδης Χ. Σαρηγιαννίδης, Θεμελιώδεις έννοιες στο Δημόσιο διεθνές δίκαιο, Β' Έκδοση, 2014 σ. 182 επ.

⁸⁶ Για τις υποχρεώσεις ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής νομοθεσίας στο ελληνικό δίκαιο βλ. εκτενέστερα Σαχπεκίδου Ρ. Ευγενία., Ευρωπαϊκό Δίκαιο., Β' Έκδοση, 2013, § 9 Οι σχέσεις στο εσωτερικό της Ένωσης

⁸⁷ Μπιτζιλέκης Ν., Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠοινΧρ. 2009 97 επ.

⁸⁸ Καϊάφα- Γκπάντι Μ., Ποινική καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα: το νομοθετικό πλαίσιο της Ε.Ε στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και τα εθνικά μας δίκαιο, ΠοινΧρ. 2010, σελ. 5, όπου η συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα αυτό λόγω του ότι η σύμβαση του ΟΟΣΑ, επέβαλε στα συμβαλλόμενα μέλη την ποινικοποίηση μόνο του εγκλήματος της ενεργητικής δωροδοκίας και μόνο όταν αυτό διαπράττονταν από αλλοδαπούς δημόσιους υπαλλήλους στο πλαίσιο διεθνών επιχειρηματικών συναλλαγών

ψήφισε το Ν. 2656/1998 με τον οποίο τυποποιήθηκε ως αυτοτελές έγκλημα η δωροδοκία αλλοδαπών υπαλλήλων⁹⁰.

2.2.2 Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης

Ακολούθησε η δεύτερη διεθνής σύμβαση για τη διαφθορά, η **Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης**, η οποία υπεγράφη το 1999 και ετέθη σε ισχύ το 2002⁹¹, και συνοδεύτηκε από τη Συμφωνία για τη ίδρυση της « Ομάδας Κρατών κατά της Διαφθοράς- GRECO», έργο της οποίας είναι η καταγραφή της εφαρμογής της ανωτέρω σύμβασης από τα κράτη μέλη⁹². Αν και με τη σύμβαση αυτή το αξιόποινω των πράξεων διαφθοράς, διευρύνθηκε⁹³, άφησε εντούτοις εκτεταμένη στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών για πολλές από τις πράξεις που αναφέρει, καταδεικνύοντας ότι βασικότερη προτεραιότητα της Σύμβασης, αποτέλεσε η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα⁹⁴. Στην Ελλάδα, σε κύρωση της Συμβάσεως αυτής, ψηφίστηκε ο νόμος 3560/2007, με τον οποίο τυποποιήθηκαν ως ποινικά αδικήματα τα εγκλήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με τον οποίο ενσωματώθηκε και η Απόφαση-πλαίσιο 2003/568/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ε.Ε., για την καταπολέμηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα⁹⁵.

2.2.3. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών

Τελευταίο διεθνές κείμενο κατά της διαφθοράς ήταν η **Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη διαφθορά**, η οποία ετέθη σε ισχύ το 2005 και κυρώθηκε στην Ελλάδα με το ν. 3666/2008, υπεγράφη δε και από την Ε.Ε⁹⁶. Πάντως και η σύμβαση αυτή, δεν καθιστά υποχρεωτική για τα κράτη μέλη την ποινικοποίηση ως

⁸⁹ Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, σε *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επίστ. Επόπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 1, σελ 679 όπου ο συγγραφέας καταλήγει ότι το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής της σύμβασης καταδεικνύει ότι η συγκεκριμένη συνθήκη δεν είχε σκοπό να προστατεύσει την ακέραη λειτουργία της αλλοδαπής δημόσιας υπηρεσίας, αλλά την ισορροπία στις αγορές και τον υγιή διεθνή επιχειρηματικό ανταγωνισμό παραπέμποντας στο Προοίμιο της Σύμβασης

⁹⁰ Μπιτζιλέκης., Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠοινΧρ 2009, σ. 99

⁹¹ *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, ο.π. σελ. 5.

⁹² *Φλωρίδης Β.*, Το διεθνές νομικό οπλοστάσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΔικ. 2007 203 επ.

⁹³ *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, ο.π. 6 όπου η συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα αυτό παραθέτοντας τις επιμέρους συμπεριφορές που ποινικοποιήθηκαν από τη Σύμβαση

⁹⁴ Βλ. την επισήμανση αυτή σε *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, ο.π., η συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα αυτό λόγω της μη υποχρεωτικότητας της ποινικοποίησης στον ιδιωτικό τομέα

⁹⁵ Χατζηκώστας Κ., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 6

⁹⁶ *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, ο.π. σελ. 6.

προς όλες τις πράξεις που αναφέρει⁹⁷. Η σημαντικότερη καινοτομία της σύμβασης είναι ότι αποβλέπει στην καταπολέμηση της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα αντίστοιχα με το δημόσιο⁹⁸, καθώς και η προσπάθεια εννοιολογικής αποσύνδεσης του όρου διαφθορά με τον όρο δωροδοκία στο δημόσιο τομέα⁹⁹.

2.3. Θεσμικό πλαίσιο Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.3.1. Το πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης PIF :

Το πρόσθετο Πρωτόκολλο PIF, αποτελεί την πρώτη ευρωπαϊκή προσπάθεια για την ποινικοποίηση πράξεων διαφθοράς, το οποίο κυρώθηκε από τη χώρα μας με το νόμο 2803/2000, με τον οποίο θεσπίστηκε ως ειδικό έγκλημα η παθητική και ενεργητική δωροδοκία υπαλλήλων όταν αυτή ζημιώνει ή μπορεί να ζημιώσει τα συμφέροντα της Ένωσης¹⁰⁰. Με το πρωτόκολλο αυτό οριοθετήθηκε η έννοια του υπαλλήλου ώστε να συμπεριληφθεί σε αυτήν και ο κοινοτικός και ο εθνικός δημόσιος υπάλληλος και των άλλων κρατών μελών καθώς και τα μέλη των οργανισμών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων¹⁰¹.

2.3.2. Σύμβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της δωροδοκίας

Μετά το πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης PIF, υπογράφηκε η Σύμβαση της Ε.Ε για την καταπολέμηση της Δωροδοκίας των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Μάιο του 1997. Με τη σύμβαση αυτή επιχειρήθηκε η αντιμετώπιση *«φαινομένων χρηματισμού των κοινοτικών υπαλλήλων οι οποίοι διαχειρίζονται κοινοτικά κονδύλια»*¹⁰², ενώ απαλείφθηκε το στοιχείο της πρόκλησης ζημίας στα οικονομικά συμφέροντα της

⁹⁷ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σελ. 7.

⁹⁸ Φλωρίδης Β., ο.π.

⁹⁹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σελ. 7 αφού η ποινικοποίηση επεκτάθηκε και σε άλλες συμπεριφορές πέρα από την κλασική δωροδοκία όπως στην υπεξαίρεση ή σε άλλη μορφή σφετερισμού δημόσιας περιουσίας

¹⁰⁰ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σελ. 9 όπου η συγγραφέας διατυπώνει επιφυλάξεις ως προς τη σύνδεση του αξιολοπίου με την προσβολή των οικονομικών συμφερόντων της ένωσης

¹⁰¹ Φλωρίδης Β., ο.π. βλ. και Μπιτζιλέκης Ν., Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠoinΧρ. 2009 99, όπου ο συγγραφέας διατυπώνει επιφυλάξεις για την πρακτική σημασία της διάταξης του Ν. 2803/2000 με τον οποίο θεσπίστηκε το έγκλημα της δωροδοκίας υπαλλήλου που ζημιώνει ή μπορεί να ζημιώσει τα συμφέροντα της Ε.Ε

¹⁰² Φλωρίδης Β., Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς με ιδιαίτερη έμφαση στη θωράκιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠoinΔ 2007, 203 επ.

ένωσης, το οποίο δεν ήταν πλέον απαραίτητο για το αξιόποιο των σχετικών εγκλημάτων¹⁰³.

2.4. Σύνομη αξιολόγηση του διεθνούς και ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου στο πεδίο καταπολέμησης της διαφθοράς

Αξιολογώντας κανείς τόσο τις διεθνείς όσο και τις ευρωπαϊκές προσπάθειες καταπολέμησης της διαφθοράς, αντιλαμβάνεται, ότι απομακρυνόμαστε πλέον από την παλιά αντίληψη, κατά την οποία αντικείμενο προστασίας είναι η εθνική κρατική λειτουργία και επομένως μόνο ο εθνικός υπάλληλος¹⁰⁴. Η επέκταση του αξιοποίνου της δωροδοκίας και στον αλλοδαπό δημόσιο τομέα είναι εμφανής¹⁰⁵. Η διάκριση της ποινικής μεταχείρισης πράξεων δωροληψίας στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, αποτελεί νομοθετική επιλογή σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, αφού ήδη από τις πρώτες προσπάθειες διεθνοποίησης του φαινομένου της διαφθοράς, η δωροληψία και δωροδοκία των ιδιωτικών υπαλλήλων, τυποποιούνται σε διαφορετικές διατάξεις από τις διατάξεις για τους εθνικούς δημόσιους λειτουργούς¹⁰⁶.

Σε διεθνές επίπεδο πάντως, με εξαίρεση τις πράξεις δωροδοκίας των βουλευτών και των μελών διεθνών οργανισμών, το αξιόποιο της δωροδοκίας δεν διαφοροποιείται ανάλογα με τον ειδικότερο χώρο της δημόσιας υπηρεσίας, στον οποίον αυτή εκδηλώνεται. Οι διεθνείς παρεμβάσεις κατέδειξαν ότι σκοπός τους ήταν κυρίως η προστασία του διεθνούς οικονομικού ανταγωνισμού¹⁰⁷. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι τροποποιήσεις συνίσταντο σε επέκταση του αξιοποίνου, στην εφαρμογή των εθνικών διατάξεων για τη δωροληψία/δωροδοκία και σε αλλοδαπούς δημόσιους

¹⁰³ Καϊάφα-Γκμπαντι Μ., Ποινική Καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, ΠοινΧρ 2010 σελ. 9 με επισήμανση της συγγραφέως ότι πάντως η απαλοιφή του στοιχείου αυτού έχει σημασία για τον περιορισμό του αξιοποίνου της δωροδοκίας και δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων μόνο για παράνομες πράξεις, αφού οι νόμιμες πράξεις των τελευταίων δε θα μπορούν να βλάψουν τα οικονομικά συμφέροντα της ένωσης, βλέπε και αντίθετη άποψη Γιαννακέλος Ι., Διαφθορά-Δωροδοκία και Ποινική αντιμετώπιση, Εκδόσεις Αιολίδα, 2013, σελ. 32, ο οποίος θεωρεί πως ο υπάλληλος ακόμα κι όταν δωροδοκείται για να προβεί σε νόμιμη ενέργεια πάλι πράττει κατά παράβαση των καθηκόντων του.

¹⁰⁴ Μπιτζιλέκης Ν., Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠοινΧρ 2009 99

¹⁰⁵ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σ. 8

¹⁰⁶ Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη Διαφθορά, 27.01.1999, όπου οι πράξεις δωροδοκίας και δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα, τυποποιούνται στα άρθρα 7 και 8 της Σύμβασης, ενώ η δωροδοκία και δωροληψία εθνικών δημοσίων λειτουργών τυποποιούνται στα άρθρα 2 και 3 αυτής.

¹⁰⁷ Την επισήμανση αυτή βλ. σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π., αφού όπως επισημαίνει η συγγραφέας, η ποινική μεταχείριση του εννόμου αγαθού της αλλοδαπής δημόσιας υπηρεσίας είναι διακριτή, με κριτήριο το αν αυτό προσβάλλεται εκ των έσω με πράξεις δωροληψίας ή με πράξεις ενεργητικής δωροδοκίας από «εξωτικούς» δηλαδή παράγοντες

υπαλλήλους άλλων κρατών μελών και σε κοινοτικούς υπαλλήλους και την επέκταση των διακεκριμένων μορφών των εγκλημάτων αυτών στους Ευρωβουλευτές και δικαστές του ΔΕΚ. Προκύπτει έτσι το συμπέρασμα, ότι προτεραιότητα της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, στο πεδίο καταπολέμησης της διαφθοράς ήταν κυρίως η προστασία της κοινοτικής υπηρεσίας των κρατών-μελών, ώστε να καταφέρει έτσι να προστατεύσει αποτελεσματικότερα τα οικονομικά της συμφέροντα¹⁰⁸¹⁰⁹.

Υπό τις παραδοχές αυτές, αναφορικά με τα θέματα που θα μας απασχολήσουν στην παρούσα εργασία, παρατηρούμε τις εξής επιλογές σε επίπεδο διεθνούς και ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Η διάκριση της ποινικής μεταχείρισης δωροληπτών δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων, αποτελεί νομοθετική επιλογή στο διεθνές και το ευρωπαϊκό δίκαιο. Περαιτέρω, αναδεικνύεται, ότι ειδική περίπτωση δωροληψίας εκπαιδευτικών δημόσιων υπαλλήλων και λειτουργών, δεν υφίσταται ούτε σε διεθνές ούτε σε ευρωπαϊκό κείμενο. Συνεπώς, το γεγονός ότι στην ελληνική έννομη τάξη, δεν τυποποιείται διακεκριμένη μορφή δωροληψίας εκπαιδευτικών δημόσιων υπαλλήλων και λειτουργών(πέραν των ορισμένων προβληματικών που θα ανέκυπταν από ένα τέτοιο αξιόποινο όπως θα αναλύσουμε στη συνέχεια), σε μεγάλο βαθμό οφείλεται και στο γεγονός ότι ο Έλληνας νομοθέτης, παρακολουθεί στενά και δεν αυτονομείται από τα διεθνή κείμενα, ειδικά στον τομέα καταπολέμησης της διαφθοράς, ο οποίος είναι κατεξοχήν τομέας επέμβασης διεθνών οργανισμών στις εθνικές έννομες τάξεις. Η δωροληψία εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών, αντιμετωπίζεται με τη βασική μορφή δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων, που τυποποιείται στο άρθρο 235 του ΠΚ¹¹⁰. Τέλος, ούτε για τη δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα, υφίσταται διακεκριμένη παραλλαγή για τους δωρολήπτες εκπαιδευτικούς ιδιωτικούς υπάλληλους.

¹⁰⁸ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σ. 10

¹⁰⁹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. όπου η συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι ευρωπαϊκές νομοθετικές πρωτοβουλίες, δεν επέφεραν σημαντικές τροποποιήσεις στην έκταση του αξιόποινου πράξεων δωροδοκίας, αφού οι εθνικές διατάξεις των 235 επ. ήταν πολύ ευρύτερες.

¹¹⁰ Η συμμόρφωση του Έλληνα νομοθέτη, σε σχέση με τις ανωτέρω αναφερόμενες διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις, ολοκληρώθηκε μετά το 2014, όπου το άρθρο 263Α του ΠΚ, υπέστη πολλαπλές τροποποιήσεις με τους νόμους (4254/2014, 4258/2014 και 4262/2014). Το περιεχόμενο του άρθρου όμως αυτού, με το Ν 4619/2019 καταργήθηκε και έτσι καταργήθηκε και η κατά πλάσμα διεύρυνση της έννοιας του υπαλλήλου. Διάταξη για την ποινικοποίηση πράξεων δωροληψίας αλλοδαπών δημόσιων υπαλλήλων προβλέπει στο ίδιο 235 ΠΚ με τη νέα παράγραφο 5 που προστέθηκε σε αυτό, ενώ με το νόμο 4637/2019 προστέθηκε το άρθρο 237B, προκειμένου όπως αναφέρεται στην Αιτιολογική Έκθεση αυτού, η χώρα μας να ανταποκριθεί στις ανειλημμένες με τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ υποχρεώσεις της.

(3)ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η διάκριση της ποινικής μεταχείρισης των εκπαιδευτικών που τελούν το έγκλημα της δωροληψίας στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα-Μια δικαιολογημένη νομοθετική επιλογή

3.1 Εισαγωγή

Όπως προέκυψε από τη μέχρι τώρα ανάλυση, δεν υπάρχει στον ΠΚ, ούτε σε κάποιο Ειδικό Ποινικό Νόμο, ειδικότερη διάταξη για την ποινική αντιμετώπιση πράξεων δωροληψίας από εκπαιδευτικούς δημόσιους υπαλλήλους και λειτουργούς¹¹¹. Ειδικότερη διάταξη δεν υπάρχει ούτε για την ποινική αντιμετώπιση της δωροληψίας εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων. Η δωροληψία των τελευταίων τιμωρείται με το άρθρο 396 του νέου ΠΚ, το οποίο εντάσσεται στο κεφάλαιο των εγκλημάτων κατά της περιουσίας¹¹².

Εφόσον σε επίπεδο ποινικής καταστολής, οι εκπαιδευτικοί δημόσιοι υπάλληλοι και λειτουργοί, έχουν ενιαία ποινική μεταχείριση με τους υπόλοιπους δημόσιους υπάλληλους, καθώς επίσης ενιαία ποινική μεταχείριση έχουν και οι εκπαιδευτικοί ιδιωτικοί υπάλληλοι με τους υπόλοιπους ιδιωτικούς υπαλλήλους, για να απαντήσουμε στο ερώτημα αν είναι δικαιολογικά ορθή η διακριτή αυτή ποινική μεταχείριση των μεν και των δε, ενόψει των παραμέτρων, που αναλύθηκαν στον κεφάλαιο 1.4, αναγκαστικά θα αναχθούμε στην παραδοσιακή διάκριση της βασικής μορφή δωροληψίας στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα των άρθρων 235 και 396 ΠΚ, αντίστοιχα. Πάντως η επιλογή του νομοθέτη να αφαιρέσει από το κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων, στο οποίο παραδοσιακά εντασσόταν η δωροληψία/δωροδοκία ιδιωτικού υπάλληλου και να υπάγει την τελευταία στο κεφάλαιο των εγκλημάτων κατά της περιουσίας, μας επιτρέπει να πούμε, ότι παρά την ενιαία δομή¹¹³ των δύο εγκλημάτων, η κάθε συμπεριφορά κατευθύνεται,

¹¹¹ Υπόκεινται βέβαια στη διαδικασία του πειθαρχικού ελέγχου ο οποίος διέπεται εκτός από τις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα Ν 3528/2007 και από το Π.Δ 429/1987 όπως αυτό τροποποιήθηκε από το Π.Δ 47/2006 «Όργανα και διαδικασία πειθαρχικής δίωξης εκπαιδευτικού προσωπικού πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», μόνο όμως για τους εκπαιδευτικούς των δύο αυτών βαθμίδων.

¹¹² Πριν την κύρωση του νέου ΠΚ, το έγκλημα της δωροδοκία-δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα ήταν τυποποιημένο άρθρου 237B, η ένταξη της οποίας, μάλλον «παραφωνία» αποτελούσε, στο κεφάλαιο των εγκλημάτων σχετικά με την υπηρεσία

¹¹³ Για την ενιαία δομή των εγκλημάτων δωροληψίας από δημόσιο και δωροληψίας από ιδιωτικό υπάλληλο βλ. Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό

σύμφωνα και με την νέα πλέον συστηματική τους κατάταξη στο Ειδικό μέρος του ΠΚ, σε προσβολή διαφορετικών εννόμων αγαθών.

3.2. Η γενικότερη διάκριση της ποινικής μεταχείρισης δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων

Ένα από τα ερωτήματα που έχει απασχολήσει αρκετά την ελληνική θεωρία, είναι αν η δωροληψία στον δημόσιο τομέα θα μπορούσε να υπάγεται σε ενιαία ρύθμιση με τη δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα. Ομόφωνα η θεωρία δέχεται πως η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα πρέπει να είναι θετική¹¹⁴¹¹⁵.

Η κρατούσα στην επιστήμη του ΠΔ άποψη, αποκλείει το ενδεχόμενο ενιαίας ποινικής ρύθμισης των δύο εγκλημάτων, αφού στην περίπτωση της υπηρεσίας το συμφέρον όλων των πολιτών του κράτους (συλλογικό συμφέρον), για την αμερόληπτη άσκηση των καθηκόντων των δημόσιων υπαλλήλων είναι αυξημένης σημασίας και ανώτερο από το συμφέρον που έχει ένας εργοδότης για την αμερόληπτη και αντικειμενική άσκηση των καθηκόντων των υπαλλήλων στο πλαίσιο της ιδιωτικής του επιχείρησης¹¹⁶. Είναι λοιπόν δικαιολογημένο το ενδιαφέρον του νομοθέτη, να προφυλάξει την λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, ο οποίος έχει εκ του Συντάγματος αποστολή να εξυπηρετεί το συμφέρον όλων των πολιτών, μέσα από

δημόσιο τομέα με μέσα ποινικού δικαίου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, τομ. 1, Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, σ. 594

¹¹⁴ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 50, όπου **«τα παραπάνω στοιχεία διαφοροποιούν τη δωροδοκία στο δημόσιο από «αντίστοιχες» συμπεριφορές στον ιδιωτικό τομέα και καθιστούν απαγορευτική οποιαδήποτε προσπάθεια ενιαίας πρόσληψης των δύο χώρων»** και της ίδιας, Ποινική καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα: το νομοθετικό πλαίσιο της Ε.Ε στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο, ΠοινΧρ 2010, 12 επ., όπου **«αντίθετα, στον ιδιωτικό τομέα η ύπαρξη οικονομικών μονάδων που απασχολούν που απασχολούν υπαλλήλους και συνακόλουθα η λειτουργία υπαλληλικών δομών και σχέσεων έχει διαφορετικό χαρακτήρα (δεν αποτελεί άσκηση λειτουργίας του κράτους με κοινωνική ταυτότητα που υπηρετεί το κοινωνικό σύνολο) και διαφορετικούς σκοπούς...»**,, ομοίως Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό τομέα με μέσα ποινικού δικαίου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επίστ. Εποπτ.) Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 1, σελ 598 όπου: **« ανεξάρτητα... στη διάταξη 237B (πλέον 396) ΠΚ στην οποία τυποποιούνται τα εγκλήματα δωροληψίας και της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, η τυποποίηση τους σε διαφορετική ειδική υπόσταση, με διαφορετικούς όρους από ό,τι ισχύει για τα αντίστοιχα εγκλήματα δωροδοκίας στο δημόσιο τομέα, αποτελεί μια σωστή νομοθετική επιλογή»**.

¹¹⁵ Παπακυριάκου Θ., Το καθεστώς ειδικής-αυξημένης ευθύνης των δημόσιων υπαλλήλων στο ισχύον ελληνικό ποινικό δίκαιο-Βασικά χαρακτηριστικά και κριτική αποτίμηση, ΠοινΔικ 2009, 1126 επ. όπου σύμφωνα με το συγγραφέα η ειδική αυξημένη ευθύνη των δημοσίων υπαλλήλων δικαιολογείται από τρεις λόγους.

¹¹⁶ Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό τομέα με μέσα ποινικού δικαίου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επίστ. Εποπτ.) Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 1, σελ 595-596

ειδικές διατάξεις, που θα προβλέπουν αυξημένη ευθύνη σε περίπτωση παράβασης των καθηκόντων από εκείνους που τον στελεχώνουν και είναι εκφραστές της βούλησης του ως υπάλληλοι του¹¹⁷. Ο χρηματισμός του ιδιωτικού υπάλληλου, αντιθέτως, και η εξαγοραζόμενη δράση του, θίγει εξ ολοκλήρου ατομικά συμφέροντα και μάλιστα περιουσιακού χαρακτήρα¹¹⁸.

Διατυπώνεται πάντως και η αντίθετη άποψη, που κάνει λόγο για ενιαία ποινική μεταχείριση συμπεριφορών δωροληψίας στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, νομοθετική επιλογή που αποτελεί πάντως πραγματικότητα σε άλλες χώρες¹¹⁹.

Μεταφέροντας τη γενικότερη προβληματική της διάκρισης δωροληψίας σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, σε έναν ειδικότερο χώρο εμφάνισης τέτοιων φαινομένων, όπως αυτόν της εκπαίδευσης, έχει υποστηριχθεί και η άποψη για ενιαία ποινική μεταχείριση δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων¹²⁰. Ειδικότερα, η άποψη αυτή, με αφορμή ένα παράδειγμα δωροληψίας εκπαιδευτικού υπαλλήλου, στο χώρο της ιδιωτικής εκπαίδευσης¹²¹, αναφέρει χαρακτηριστικά¹²², ότι *«η διάκριση της ποινικής μεταχείρισης δωροληψίας σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, είναι απόρροια της καλά ριζωμένης στην ελληνική νομοθεσία πεποίθησης, ότι το μη εξαγοράσιμο της λειτουργίας του ιδιωτικού τομέα, εκ φύσεως δεν έχει την ίδια απαξία με το μη εξαγοράσιμο της λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας»*.

Η άποψη αυτή, ορμώμενη βέβαια και από τις εκτεταμένες ιδιωτικοποιήσεις των τελευταίων ετών, που είχαν ως αποτέλεσμα την ανάθεση σε ιδιωτικούς φορείς, σημαντικών λειτουργιών του δημοσίου τομέα όπως η παιδεία (η υγεία, οι τηλεπικοινωνίες, ο Τύπος, οι ελεγκτικοί οίκοι), υποστηρίζει πως, υπό το φως των

¹¹⁷ Παπακυριάκου Θ., ο.π. σ. 1128

¹¹⁸ Διονυσοπούλου Α., Η σχέση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με την παθητική δωροδοκία(235 ΠΚ) και την απιστία (390 ΠΚ) ΠοινΧρ. 2009, σ. 972

¹¹⁹ Χατζηκώστας Κ., ο.π. σ. 593 όπου αναφέρονται οι χώρες Σουηδία και Μ. Βρετανία, παρατήρηση δική μου: σύμφωνα με τη μελέτη :Ιδιωτική Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Προκλήσεις και Προοπτικές, από το ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, αναρτημένο σε: <https://scholar.google.com/>, η Σουηδία είναι μια από τις χώρες που εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό κρατικής επιχορήγησης για δαπάνες που αφορούν την ιδιωτική εκπαίδευση.

¹²⁰ Αναστοσοπούλου Ι., Ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα-άρθρο πέμπτο του Ν 3560/2007, σε «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, Δυνατότητες και όρια», 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 31 Μαΐου-1 Ιουνίου 2013, σελ. 203 επ.

¹²¹ ΣυμβΠλημΑθ 471/2011 ΠοινΧρ. 2011,305

¹²² Αναστοσοπούλου Ι., Ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα-άρθρο πέμπτο του Ν 3560/2007, σε «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, Δυνατότητες και όρια», 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 31 Μαΐου-1 Ιουνίου 2013, σελ. 204

σύγχρονων κοινωνικών εξελίξεων, οι πράξεις δωροληψίας(και δωροδοκίας) δεν ενδιαφέρουν μόνο από πλευράς στρέβλωσης του οικονομικού ανταγωνισμού ή της διακινδύνευσης της περιουσίας του εργοδότη. Οι συνέπειες ορισμένων πράξεων δωροληψίας ιδιωτικών υπαλλήλων, ανάλογα με τον ειδικότερο χώρο που εκδηλώνονται μπορούν να προκαλέσουν ευρύτερες κοινωνικές συνέπειες, θίγοντας όχι μόνο αμιγώς ατομικά αγαθά, όπως το καθήκον πίστης του εργαζομένου έναντι του εργοδότη του, αλλά και συμφέροντα αυξημένης κοινωνικής σημασίας¹²³. Υπό τις παραδοχές αυτές, η άποψη αυτή διατηρεί επιφυλάξεις για το αν μια πράξη δωροληψίας εκπαιδευτικού στον ιδιωτικό τομέα, έχει πράγματι μικρότερη απαξία από μια πράξη δωροληψίας εκπαιδευτικού στο δημόσιο τομέα¹²⁴.

Περαιτέρω, συνεχίζοντας το συλλογισμό της, η παραπάνω άποψη υποστηρίζει, ότι αν και δεν αμφισβητεί κανείς τη θεσμική υπεροχή του κρατικού μηχανισμού, δε μπορούμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις λειτουργούν και αναπτύσσονται στο μέτρο που εξυπηρετούν υπαρκτές κοινωνικές ανάγκες. Δεδομένης της αυξανόμενης επιρροής των ιδιωτικών επιχειρήσεων σε τομείς αυξημένης κοινωνικής σημασίας, όπως εν προκειμένω η παιδεία, δεν δικαιολογείται η αντίληψη σύμφωνα με την οποία οι προσδοκίες για την αμερόληπτη άσκηση των καθηκόντων των δημόσιων υπαλλήλων είναι αυξημένες σε σχέση με τις προσδοκίες άσκησης των καθηκόντων ιδιωτικών υπάλληλων¹²⁵. Προστατευόμενο έννομο αγαθό από κάθε πράξη δωροδοκίας κατά την παραπάνω άποψη, είναι *«το αχρημάτιστο των επαγγελματιών ενεργειών ως υπαρκτικό στοιχείο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, όχι υπό την έννοια ενός επιτακτικού ή απαγορευτικού κανόνα συμπεριφοράς των υπαλλήλων, αλλά ως προϋπόθεση απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία του εκάστοτε φορέα στον οποίο παρέχει τις υπηρεσίες του ο εργαζόμενος. Καθοριστική σημασία για την βαρύτητα της προσβολής από την εκάστοτε δωροληψία, έχουν συνεπώς οι «ειδικές περιστάσεις τέλεσης της πράξης»*¹²⁶.

Η παραπάνω άποψη, αν και πειστική, δε μας βρίσκει σύμφωνους. Ο ποινικός νομοθέτης θέλει να προστατεύσει όχι το ειδικότερο είδος μιας υπηρεσίας, όπως η

¹²³ Αναστοσοπούλου Ι., ο.π. σ. 207.

¹²⁴ Για την αντιμετώπιση ορισμένων ζητημάτων υπηρεσιακής κατάστασης των ιδιωτικών εκπαιδευτικών υπαλλήλων μέσης εκπαίδευσης, με τρόπο αντίστοιχο προς εκείνον των δημόσιων εκπαιδευτικών υπαλλήλων βλ. υποσημείωση 73

¹²⁵ Αναστοσοπούλου Ι., ο.π. σ. 208-209

¹²⁶ Αναστοσοπούλου Ι., ο.π. σ. 206

εκπαίδευση αυτή καθ' αυτή, από το χώρο της οποίας αντλείται κατά κύριο λόγο το επιχείρημα της άποψη της *Αναστασοπούλου Ι.*,. Αυτό που προστατεύεται μέσω των διατάξεων που προβλέπουν αυξημένη απαξία των υπηρεσιακών εγκλημάτων σε σχέση με τα αντίστοιχα εγκλήματα τελούμενα από ιδιώτες, είναι ο δημόσιος χαρακτήρας της υπηρεσίας και ειδικότερα στο παράδειγμά μας, της εκπαίδευσης, η παροχή της οποίας αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Άλλωστε και στο παράδειγμα της εκπαίδευσης, παρά την αυξημένη ομοιότητα της υπηρεσιακής κατάστασης δημόσιων και ιδιωτικών εκπαιδευτικών υπαλλήλων¹²⁷, δε μπορούμε να παραβλέψουμε ότι η δημιουργία υπαλληλικών δομών και σχέσεων και οι συναλλαγές των υπαλλήλων με τους αντισυμβαλλομένους της επιχείρησης, εξυπηρετούν τα συμφέροντα της, και τα συμφέροντα ενός πάντως περιορισμένου αριθμού συναλασσόμενων μαζί της πολιτών. Αντιθέτως, η δημόσια υπηρεσία οφείλει να υπηρετεί το γενικότερο συμφέρον της ολότητας¹²⁸.

Η υιοθέτηση της μιας ή της άλλης άποψης, είναι άμεσα συναρτώμενη με τη θέση που υιοθετεί κανείς για το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό των πράξεων δωροληψίας στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα. Αν δεχθεί κανείς ότι η πρωτεύουσα ποινική απαξία των πράξεων δωροληψίας δημόσιων υπαλλήλων έγκειται στην προσβολή του δημόσιου χαρακτήρα της εκάστοτε υπηρεσίας, τότε δικαιολογείται η ενισχυμένη ποινική προστασία της τελευταίας σε σχέση με αντίστοιχες προσβολές στον ιδιωτικό τομέα και η διακριτή κατ' επέκταση ποινική μεταχείριση δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων. Κατ' επέκταση το είδος, η φύση και η σύνδεση μια παρεχόμενης από ιδιωτικό φορέα υπηρεσίας, με το γενικότερο κοινωνικό συμφέρον της πολιτείας, δε μπορεί να αποτελέσει δικαιολογητικό λόγο ενιαίας ποινικής μεταχείρισης δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων. Είναι όμως άλλο το ζήτημα, αν το είδος και η φύση της παρεχόμενης υπηρεσίας, μπορεί να δικαιολογήσει ένα διακεκριμένο αξιόποιο των ιδιωτικών υπαλλήλων, όταν αυτοί εργάζονται σε δομές, οι οποίες ασκούν υπηρεσίες, που παραδοσιακά ανήκουν στο δημόσιο τομέα, έχει όμως μεταφερθεί από το κράτος σε ιδιωτικούς φορείς. Το ζήτημα αυτό θα εξετασθεί στο υποκεφάλαιο 3.4.

¹²⁷ Βλ. υποσημείωση 73

¹²⁸ *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Ποινική καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα: το νομοθετικό πλαίσιο της Ε.Ε στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο, ΠoinXp 2010, 12 επ.

3.2.1 Εγκλήματα δωροληψίας στον δημόσιο τομέα και προστατευόμενο έννομο αγαθό

Για το προστατευόμενο έννομο αγαθό από τις πράξεις δωροληψίας στον δημόσιο τομέα δεν επικρατεί ομοφωνία. Το έγκλημα της δωροληψίας εντάσσεται στην οικογένεια των υπηρεσιακών εγκλημάτων του ΠΚ. Η συστηματική κατάταξη των εγκλημάτων του Ειδικού Μέρους του ΠΚ, γίνεται κυρίως με βάση το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό έτσι ώστε να εντάσσονται στην ίδια ενότητα, εγκλήματα που εμφανίζονται ως ομάδες συγγενών εγκλημάτων, αφού λίγο ή πολύ προσβάλλουν το ίδιο έννομο αγαθό¹²⁹. Το έγκλημα της δωροληψίας δημοσίου υπαλλήλου, τυποποιείται στη διάταξη 235 του ισχύοντος ΠΚ, (όπως αυτό τροποποιήθηκε και με το άρθρο 3 παρ. 18 του Ν 4637/2019) και εντάσσεται στο Δωδέκατο Κεφάλαιο αυτού «Εγκλήματα σχετικά με την Υπηρεσία», αποτελούμενο από διατάξεις οι οποίες προβλέπουν και τιμωρούν κατά κανόνα πράξεις υπαλλήλων του δημοσίου τομέα, δομείται συνεπώς κυρίως με βάση το υποκείμενο τέλεσης της εγκληματικής πράξης, την υπαλληλική ιδιότητα. Στο νέο ΠΚ, το κεφάλαιο των εγκλημάτων σχετικά με την υπηρεσία αποτελείται από δυο επιμέρους κεφάλαια τα οποία τιτλοφορούνται αντιστοίχως: α) χρήση της υπηρεσίας για ιδιωτικό όφελος και β) Κατάχρηση υπαλληλικής ιδιότητας¹³⁰, πρόταση η οποία είχε ήδη διατυπωθεί πολύ νωρίτερα, σε ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα¹³¹.

Το Δωδέκατο κεφάλαιο αποτελείται, ως επί το πλείστον, από «ιδιαίτερα εγκλήματα» και κατά κανόνα «γνήσια ιδιαίτερα», αφού αυτά τελούνται μόνο από υπάλληλο. Η υπαλληλική ιδιότητα του δράστη είναι εκείνη που δικαιολογεί την πρόβλεψη ειδικής αυξημένης ευθύνης των προσώπων που στελεχώνουν τον κρατικό μηχανισμό, έναντι της υπηρεσίας στην οποία εντάσσονται, χωρίς αυτό να συνεπάγεται πάντως, ότι η τελευταία είναι και το προστατευόμενο έννομο αγαθό των

¹²⁹ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, 2^η έκδοση, σελ. 1

¹³⁰ Αιτιολογική Έκθεση νέου ΠΚ, Δωδέκατο Κεφάλαιο Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία

¹³¹ Ανδρουλάκης Ι., σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.) Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, том. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, 2015, σελ. 703 όπου : « προτείνεται να χωριστεί σε δύο υποκεφάλαια με το πρώτο να περιλαμβάνει τα εγκλήματα δωροληψίας και το δεύτερο τα υπόλοιπα υπηρεσιακά εγκλήματα»

υπηρεσιακών εγκλημάτων¹³². Η υπαλληλική ιδιότητα του δράστη, και λόγω της «συμπροσβολής του εννόμου αγαθού της δημόσιας υπηρεσίας», προσδίδει αυξημένη βαρύτητα στις πράξεις οι οποίες στρέφονται κατά της δημόσιας περιουσίας, η προσβολή της οποίας σύμφωνα με άποψη μερίδας της θεωρίας αποτελεί την πρωτεύουσα απαξία των εγκλημάτων, με υποκείμενο τέλεσης το δημόσιο υπάλληλο¹³³.

Υποστηρίζεται βέβαια και η άποψη,¹³⁴ σύμφωνα με την οποία δεν είναι δυνατή η εύρεση ενός κοινού εννόμου αγαθού για όλα τα υπηρεσιακά εγκλήματα, αλλά οφείλει ο ερμηνευτής του δικαίου να εστιάζει κάθε φορά στο επιμέρους έγκλημα. Με βάση την άποψη αυτή, θα προσδιορίσουμε στο κεφάλαιο αυτό το προστατευόμενο, έννομο αγαθό για τις πράξεις δωροληψίας δημοσίου υπαλλήλου, αναφερόμενοι παράλληλα ακροθιγώς στις απόψεις που έχουν διατυπωθεί.

Μια άποψη υποστηρίζει ότι έννομο αγαθό στα εγκλήματα δωροληψίας(και δωροδοκίας) αποτελεί «**η άνευ ανταλλάγματος παροχή της δημόσιας υπηρεσίας**», με την έννοια, ότι οι διατάξεις αυτές προστατεύουν την εμπιστοσύνη των πολιτών για την ακεραιότητα της άσκησης των καθηκόντων των υπαλλήλων και η οποία κλονίζεται όταν η πράξη αυτή είναι αμειβόμενη¹³⁵. Άλλη άποψη κάνει λόγο για την

¹³² -Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.) Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, 2015, σελ. 43

¹³³ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.,(επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, σελ. 31&41-42

¹³⁴ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σ. 6

¹³⁵ Γάφος Η., Το έγκλημα της δωροδοκίας, ΠοινΧρ 1960, 226 «δεν ενδιαφέρει κυρίως αν ο υπάλληλος κατά την εκτέλεση της υπηρεσιακής του πράξης παρέβην ή όχι το καθήκον του, αλλά αν κατ' αυτήν εμπορεύθη την υπηρεσιακήν του θέσιν», με παρατηρήσεις Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 156, όπου ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι μια τέτοια άποψη δε μπορεί να γίνει δεκτή, αφού σε πολλές περιπτώσεις η παροχή μιας υπηρεσίας συνδέεται με κάποιο αντάλλαγμα (π.χ. στην περίπτωση του δαιτητή δικαστή).

καθαρότητα της υπηρεσίας¹³⁶. Σε ξένη βιβλιογραφία, έχει υποστηριχτεί η άποψη για το « **ανόθευτο της κρατικής βούλησης**»¹³⁷.

Άλλη άποψη υποστηρίζει, ότι το έννομο αγαθό εντοπίζεται στην εμπιστοσύνη των πολιτών σχετικά με την αμερόληπτη και υγιή λειτουργία της υπηρεσίας¹³⁸, άποψη κοντά στην οποία έχει διαμορφωθεί και η σύγχρονη θέση της νομολογίας, σύμφωνα με την οποία : «*από τα δε άρθρα 235 και 236 προκύπτει ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό τη σύννομη, καθαρή, υγιής και ακέραιη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών στις οποίες περιλαμβάνονται και εκείνες των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, η οποία(λειτουργία)πλήττεται στις περιπτώσεις της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας, αφού στις περιπτώσεις αυτές είναι άμεσος και προφανής ο κίνδυνος διαφθοράς του υπαλλήλου και κλονισμού της εμπιστοσύνης των πολιτών από τέτοιες πράξεις προς τη σύννομη και εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών τούτων*»¹³⁹.

¹³⁶ Δεδέ Χ., Ποινικών Δίκαιον, Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα περί την υπηρεσία άρθρα 235-263 ΠΚ, σελ. 32, με παρατηρήσεις Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, σελ. 159, όπου ο συγγραφέας θεωρεί ότι η έννοια αυτή λόγω του αφηρημένου της χαρακτήρα δε μπορεί να αποτελεί προστατευόμενο έννομο αγαθό μόνο των εγκλημάτων δωροληψίας (και δωροδοκίας) αλλά όλων των υπηρεσιακών εγκλημάτων, αφού κάθε παράβαση υπηρεσιακής υποχρέωσης αλλοιώνει την υπηρεσιακή καθαρότητα

¹³⁷ Με παρατηρήσεις Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά εγκλήματα, σελ. 158-159, άποψη η οποία συναντά πολλές αντιρρήσεις αφού δε μπορεί η έννοια αυτή να καλύψει το φάσμα της απαξίας των πράξεων που περιγράφονται στα άρθρα 235 έως 238 ΠΚ

¹³⁸ Φιλιππίδης Τ., Δωροδοκία χάριν νόμιμων πράξεων, σε τιμητικό τόμο υπέρ Κυριακοπούλου Η., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Επιστημονική Επιτηρίς Εκδιδόμενη υπό της σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών, τομ. ΙΓ'-ΙΒ', Θεσσαλονίκη 1966-1969, σελ. 909-910 σε σχέση όμως με τα εγκλήματα μόνο της δωροδοκίας και Σπινέλης Δ., Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό μέρος, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, 1988, όπου ο συγγραφέας κάνει λόγο για διττό χαρακτήρα του εννόμου αγαθού : η ιδιότητα της δημόσιας υπηρεσίας που είναι απαραίτητη για την καλή λειτουργία της: αχρημάτιστη και αμερόληπτη διεξαγωγή της και από την άλλη μεριά υπάρχει η εμπιστοσύνη των πολιτών στην αχρημάτιστη διεξαγωγή της υπηρεσίας(αναφορικά όμως με τα εγκλήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας), με παρατηρήσεις Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ.162, όπου ο συγγραφέας κάνει λόγο ότι το στοιχείο της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την σύννομη και ακέραιη λειτουργία της διοίκησης, θα μπορούσε να αποτελέσει το προστατευόμενο έννομο αγαθό όλων των υπηρεσιακών εγκλημάτων, αφού σε τίποτα δεν προσδιορίζει ειδικότερα την απαξία των εγκλημάτων δωροληψίας και υπογραμμίζει περαιτέρω ότι ο κλονισμός της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την χρηστή λειτουργία της υπηρεσίας ή το αχρημάτιστο αυτής είναι το αποτέλεσμα της διατάραξης της σχέσης εμπιστοσύνης πολίτη-υπηρεσίας, η οποία όταν δε λειτουργεί σύννομα και ακέραια εκεί ακριβώς έγκειται η προσβολή του εννόμου αγαθού και όχι στην εντύπωση που διαμορφώνει και αποκομίζει κανείς για τη λειτουργία του, γιατί αυτή αποτελεί συνέπεια της προσβολής.

¹³⁹ ΑΠ 468/2017 (ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ), ΑΠ 205/2015 (ΤΝΠ) ΝΟΜΜΟΣ, και ΑΠ 753/2017 (ΤΝΠ) ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 277/2014 (ΤΝΠ) ΝΟΜΟΣ : «*Στο έγκλημα της παθητικής δωροδοκίας, το αδίκημα της δωροδοκίας να μεν κατατάσσεται στα εγκλήματα τα σχετικά με την υπηρεσία (άρθρα 235-261 ΠΚ), η τέλεση των οποίων προσβάλλει το γενικότερου ενδιαφέροντος έννομο αγαθό της καθαρότητας, του εννόμου και του ακεραίου της διεξαγωγής της δημοσίας υπηρεσίας*»

Σύμφωνα με μια άλλη άποψη¹⁴⁰, προστατευόμενο έννομο αγαθό της δωροληψίας αποτελεί το αχρημάτιστο της δημόσιας υπηρεσίας, όχι ως απλή επιταγή αλλά ως απαραίτητη συνθήκη για την εύρυθμη λειτουργία της, εντοπίζοντας την εγκληματική απαξία των πράξεων δωροληψίας (και δωροδοκίας) σε μια ανεπίτρεπτη συναλλαγή με αντικείμενο μια υπηρεσιακή ενέργεια, ανεπίτρεπτη στο βαθμό που θίγει αλλοιώνει μια κοινωνικά και υπηρεσιακά προσδιορισμένη σχέση πολίτη-υπηρεσίας, αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής της τελευταίας.

Έχει διατυπωθεί τέλος και η άποψη¹⁴¹, ότι προστατευόμενο έννομο αγαθό στα εγκλήματα δωροληψίας (και δωροδοκίας) είναι η αντικειμενική-αμερόληπτη και αχρημάτιστη δημόσια υπηρεσία. Με την εξαγοραζόμενη δράση του δημοσίου υπαλλήλου προσβάλλεται «η ισότιμη και ανεμπόδιστη πρόσβαση στη δημόσια υπηρεσία». Κομβικό για τη δωροληψία του δημόσιου υπάλληλου, είναι το γεγονός ότι ο υπάλληλος εκμεταλλευόμενος τη θέση, με σκοπό τον προσπορισμό παράνομου περιουσιακού οφέλους, εμποδίζει την αντικειμενική πρόσβαση των πολιτών σε αυτήν.

3.2.2. Δωροληψία ιδιωτικού υπαλλήλου και προστατευόμενο έννομο αγαθό

Για το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό από πράξεις δωροληψίας (και δωροδοκίας) στον ιδιωτικό τομέα δεν επικρατεί ομοφωνία¹⁴². Η έκθεση του νομοσχεδίου της Διεύθυνσης επιστημονικών μελετών της Βουλής του Ν 3560/2007, που κάνει λόγο για «**το καθήκον πίστης του εργαζομένου έναντι του εργοδότη ως προστατευόμενο έννομο αγαθό**», αποτέλεσε τη βάση, ώστε να υποστηριχτεί η άποψη, ότι αντικείμενο προστασίας της διάταξης είναι το καθήκον πίστης του εργαζομένου¹⁴³. Μόνο η παραβίαση του καθήκοντος πίστης, του εργαζομένου έναντι του εργοδότη πάντως, δε φαίνεται να δικαιολογεί την ποινικοποίηση της δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα¹⁴⁴. Έτσι, ενόψει και της ένταξης πάντως της δωροληψίας στον

¹⁴⁰ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 165-166

¹⁴¹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ) Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, σελ. 49-51

¹⁴² Αναλυτική παρουσίαση των σχετικών απόψεων σε Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΠοινΔ ικ. 6/2012, 38 επ. και Χατζηκώστας Κ., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, σ. 59 επ.

¹⁴³ Χατζηκώστας Κ., ο.π. σ. 62

¹⁴⁴ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Ποινική καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα: το νομοθετικό πλαίσιο της Ε.Ε στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο, ΠοινΧρ 2010, σ. 20

ιδιωτικό τομέα στο κεφάλαιο των εγκλημάτων κατά της περιουσίας στο νέο ΠΚ, ορθότερη φαίνεται η άποψη σύμφωνα με την οποία η διάταξη του 396 ΠΚ, θα πρέπει να ερμηνεύεται στενά, ώστε ότι η εξαγοραζόμενη πράξη του δωρολήπτη να τιμωρείται μόνο όταν είναι ικανή να θέσει σε κίνδυνο την περιουσία του εργοδότη ή τον υγιή ανταγωνισμό¹⁴⁵.

3.2.3. Το μοντέλο της ενιαίας ποινικής ρύθμισης της δωροδοκίας στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα

Ανεξάρτητα πάντως από την άποψη που θα υποστηρίξει κανείς για το προστατευόμενο έννομο αγαθό της διάταξης για την δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει για την παρούσα μελέτη, μια διαφορετική προσέγγιση του ζητήματος, σύμφωνα με την οποία, οι συμπεριφορές δωροληψίας, ανεξάρτητα από το πεδίο στο οποίο εκδηλώνονται, προσβάλλουν τη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του αντιπροσωπευόμενου και του εντολέα¹⁴⁶. Η σχέση που δημιουργείται από την ανάθεση/μεταβίβαση καθηκόντων από τον εντολέα στον αντιπρόσωπο, είναι αυτή που πρέπει να προστατευθεί και υφίσταται επομένως ένα γενικότερο συμφέρον της ολότητας για τη διαφύλαξη της σχέσης αυτής, το οποίο συντρέχει ανεξάρτητα από τον αν ο εντολέας είναι ιδιωτικός φορέας ή δημόσιος, αν πρόκειται δηλαδή για μια ιδιωτική επιχείρηση ή για τον κρατικό μηχανισμό. Η άποψη αυτή, στηριζόμενη στην ενιαία δομή που παρουσιάζουν τα εγκλήματα της δωροληψίας στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα, όπως αυτή αποτυπώνεται σε μια τριγωνική σχέση ανάμεσα στον εντολέα, τον αντιπρόσωπο και έναν τρίτο¹⁴⁷, υποστηρίζει ότι η δωρολήπτες δημόσιοι υπάλληλοι πρέπει να έχουν ίδια ποινική μεταχείριση με τους δωρολήπτες ιδιωτικούς υπαλλήλους. Κάτι τέτοιο όμως όπως ήδη αναφέρθηκε δε μπορεί να γίνει δεκτό για τους λόγους που αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 3.1. Η προσπάθεια ενιαίας μεταχείρισης, αγνοεί τη φύση της δημόσιας υπηρεσίας, ως «κοινωνικού εννόμου αγαθού», το οποίο προστατεύεται προκειμένου να είναι σε θέση να εξυπηρετεί το σύνολο των πολιτών¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σ. 20

¹⁴⁶ Androulakis I., Die Globalisierung der Korruptionsbekämpfung, σ. 477

¹⁴⁷ Εκτενώς για την τριγωνική αυτή σχέση βλ. Χατζηκώστας Κ., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, σ. 59 επ.

¹⁴⁸ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σ. 20.

3.3. Δωροληψία εκπαιδευτικού στο δημόσιο τομέα -Σκέψεις για ένα plus ποινικής απαξίας

3.3.1. Εισαγωγή

Έγινε αντιληπτό, στις προηγούμενες ενότητες, ότι ειδικότερη διάταξη ποινικοποίησης των πράξεων δωροληψίας εκπαιδευτικών δημόσιων υπαλλήλων και λειτουργών δεν υπάρχει. Αυτό που θα εξετάσουμε στην παρούσα ενότητα, είναι αν στο έγκλημα της δωροληψίας εκπαιδευτικού δημόσιου υπάλληλου/λειτουργού υπάρχει ένα plus ποινικής απαξίας, που θα μπορούσε να αποτελέσει δικαιολογητική βάση για διακεκριμένη ποινική μεταχείριση των τελευταίων. Αφορμή για τις σκέψεις αυτές αποτέλεσε ένα νομολογιακό παράδειγμα¹⁴⁹: *«πρέπει να συνεκτιμηθεί ότι η σχέση σπουδαστή-καθηγητή δεν είναι ισότιμη, αλλά ο δεύτερος είναι που ασκεί εξουσία στον πρώτο και περιορίζει τις όποιες επιλογές του. Κατ' αυτόν τον τρόπο η κρινόμενη περίπτωση διαφοροποιείται απ' την κλασική περίπτωση χρηματισμού δημοσίου υπαλλήλου, όπου ο πολίτης για να πραγματοποιήσει πιο γρήγορα μια οφειλόμενη ενέργεια του υπαλλήλου ή και μια μη επιτρεπόμενη, εν ψυχρώ τον χρηματίζει προς ίδιον όφελος. Μάλιστα, ο σπουδαστής δεν έχει ούτε καν και νομική άμυνα απέναντι στον καθηγητή που καθυστερεί σκοπίμως την επιτυχία του σε κάποιο μάθημα, σε αντίθεση με τον όποιο πολίτη, που σε περίπτωση που δημόσιος υπάλληλος καθυστερήσει ή αρνηθεί νόμιμη οφειλόμενη ενέργεια έχει τόσο αγωγή ακύρωσης της άρνησης όσο και αγωγή αποζημίωσης ενώπιον των αρμόδιων κάθε φορά διοικητικών δικαστηρίων»*

Οι σκέψεις για την ενδεχόμενη ύπαρξη πρόσθετης ποινικής απαξίας, στις πράξεις δωροληψίας εκπαιδευτικού στο δημόσιο τομέα, τις οποίες θα αναλύσουμε παρακάτω συναρτώνται με τη βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία υπηρετεί ο εκπαιδευτικός. Έτσι, στον παρόν κεφάλαιο θα διακρίνουμε μεταξύ των εκπαιδευτικών δημόσιων υπαλλήλων μέσης εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών λειτουργών Ανώτατης εκπαίδευσης.

3.3.2. Για τους εκπαιδευτικούς δημόσιους υπάλληλους μέσης εκπαίδευσης

¹⁴⁹ ΤρΠλημΛαρ 2951/2013, (ΤΝΠ) ΝΟΜΟΣ, όπου βέβαια η περίπτωση αυτή αφορά το έγκλημα της δωροδοκίας 236 ΠΚ, όχι της δωροληψίας, έχει όμως ενδιαφέρον η σκέψη του δικαστηρίου προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στη συγκεκριμένη περίπτωση χρηματισμού και αποτυπώνει εναργώς τη σχέση εξάρτησης που υπάρχει μεταξύ καθηγητή και φοιτητή

Αρχικά, όπως έχει διαμορφωθεί το θετό δίκαιο, δε μας επιτρέπει να θεωρήσουμε ότι οι περιπτώσεις δωροληψίας εκπαιδευτικού δημοσίου υπαλλήλου διαφέρουν από τις υπόλοιπες περιπτώσεις χρηματισμού δημοσίων υπαλλήλων ώστε να δικαιολογείται διακεκριμένη ποινική τους μεταχείριση. Τούτο γιατί, ο Έλληνας νομοθέτης έχει επιλέξει να δημιουργήσει ειδικότερες υποστάσεις δωροληψίας **μόνο** στα άρθρα 159, και 237 ΠΚ, μέσω των οποίων θέλησε να προστατεύσει επιμέρους τομείς της δημόσιας υπηρεσίας, ως πιο ευαίσθητους από άλλους, αναγνωρίζοντας έτσι το plus της απαξίας των συγκεκριμένων εγκλημάτων που τα καθιστά διακεκριμένα. Έγκειται δε αυτή, για το δε άρθρο 159 ΠΚ, Δωροληψία Πολιτικών προσώπων, στη νόθευση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων του Κοινοβουλίου¹⁵⁰, στη δε Δωροληψία Δικαστικών λειτουργών στην προσβολή της αντικειμενικότητας και αμεροληψίας της δικαιοσύνης¹⁵¹. Οι τομείς αυτοί, αξιολογήθηκαν από το νομοθέτη, ως αυξημένης σημασίας για τη λειτουργία της Πολιτείας, με αποτέλεσμα τη δημιουργία διακεκριμένων μορφών των σχετικών εγκλημάτων¹⁵².

Παρά το ότι και ο τομέας της δημόσιας παιδείας, αδιαμφισβήτητα αποτελεί έναν από τους πλέον ευαίσθητους τομείς της δημόσιας υπηρεσίας, άκρως σημαντικό και καθοριστικό για τη λειτουργία της Πολιτείας, ο νομοθέτης δεν προχώρησε στην εισαγωγή ειδικότερης υπόστασης για την περίπτωση τέλεσης του εγκλήματος της δωροληψίας από εκπαιδευτικούς δημοσίου υπάλληλους.

Η επιλογή αυτή, κρίνεται ορθή, διότι στο άρθρο 235 ΠΚ, ήδη ο νόμιμος ή ο παράνομος χαρακτήρας της εκάστοτε υπηρεσιακής ενέργειας με την οποία συνδέεται το ωφέλημα, αποτελεί στοιχείο διακριτής διαβάθμισης της ποινικής ευθύνης, καλύπτοντας έτσι την πρόσθετη ποινική απαξία τέτοιων πράξεων με υποκείμενο τέλεσης υπαλλήλους που εργάζονται σε υπηρεσίες με αυξημένη σημασία για τη λειτουργία της Πολιτείας¹⁵³. Συνεπώς εφόσον στην ίδια τη διάταξη του άρθρου 235

¹⁵⁰ Ανδρουλάκης Ι., σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, 2015, σελ. 703

¹⁵¹ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εκλήματα, σελ. 246

¹⁵² Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα ποινικού δικαίου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ.εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, Τομος Ι, 2014, σελ 598-599

¹⁵³ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, σελ. 51, με επιφυλάξεις της συγγραφέως για την ορθότητα της νομοθετικής αυτής επιλογής, «αφού η τυχόν πρόσθετη απαξία μπορεί να καλύπτεται ποινικά από τις επιμέρους

ΠΚ, στην παρ. 2 αυτού, η δωροληψία με ενέργεια η παράλειψη του υπαλλήλου αντικείμενη στα καθήκοντα του, έχει αναχθεί σε διακεκριμένη παραλλαγή του εγκλήματος, συνεπάγεται, ότι ο νομοθέτης, έχει αξιολογήσει τις περιπτώσεις όπου μια υπηρεσιακή ενέργεια εκτελείται προς αποτέλεσμα διαφορετικό από αυτό στο οποίο θα οδηγούσαν οι σύμφωνες με τα καθήκοντα του υπηρεσιακές ενέργειες, ως σημαντικά σοβαρότερη βλάβη του εννόμου αγαθού της σύννομης εκτέλεσης της δημόσιας υπηρεσίας και για αυτό τιμωρείται βαρύτερα¹⁵⁴.

Η διακεκριμένη παραλλαγή δωροληψίας εκπαιδευτικών δημόσιων υπάλληλων, δεν μπορεί να αποτελέσει ορθή νομοθετική επιλογή για έναν ακόμα λόγο. Παρόλο που τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και η βαρύτητα της προσβολής, μπορούν να δικαιολογήσουν μια επιβάρυνση της ποινής¹⁵⁵, η δημιουργία πάντως διακεκριμένων παραλλαγών εγκλημάτων γενικά, αποτελεί ζήτημα σύνθετων σταθμίσεων και συναρτάται με διάφορα κριτήρια. Έτσι, στο παράδειγμα μας, αν αποδεχτεί κανείς την άποψη που υποστηρίζει, ότι πρωτεύουσα ποινική απαξία στις προσβολές κατά της δημόσιας υπηρεσίας, αποτελεί η προσβολή της δημόσιας περιουσίας, τότε η απαξία της πράξης δωροληψίας, προκύπτει κυρίως από την περιουσιακή προσβολή και δεν είναι επομένως ορθό, η ειδική αυξημένη ευθύνη των υπαλλήλων να αποδίδεται σε κάθε περίπτωση με ιδιαίτερα διακεκριμένη (κακουργηματική) μορφή των επιμέρους σχετικών αδικημάτων¹⁵⁶. Εφόσον κατά την άποψη αυτή, η προστασία της υπηρεσίας και της δημόσιας περιουσίας δικαιολογούνται από τον ίδιο λόγο, της υπηρετήσης δηλαδή μέσω αυτών του κοινωνικού συνόλου με όρους ισοτιμίας, «*το κοινό αυτό υπόβαθρο απαξίας των σχετικών προσβολών δεν πρέπει να τυγχάνει μιας-λανθάνουσας-διπλής αξιολόγησης*»¹⁵⁷. Η δημιουργία πάντως ιδιαίτερα διακεκριμένης(κακουργηματικής) διάταξης, δεν αποκλείεται, όταν συντρέχουν

νομοτυπικές μορφές των υπηρεσιακών εγκλημάτων, όπως το έγκλημα της παράβασης καθήκοντος, ή ακόμα από διακρίσεις στο ίδιο κατά βάση απειλούμενο πλαίσιο ποινής στο στάδιο της επιμέτρησης εφόσον δεν συντρέχει περίπτωση κατάφασης άλλου υπηρεσιακού εγκλήματος».

¹⁵⁴ Αιτιολογική Έκθεση άρθρο 235 παρ. 2 Νέου ΠΚ μετά την τροποποίηση του Ν 4619/2019

¹⁵⁵ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σ. 18

¹⁵⁶ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. Εποπτ) Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 42-, με πρόταση της συγγραφέως σύμφωνα με προτείνεται ότι θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με πρόβλεψη απλώς διακεκριμένης (πλημμεληματικής παραλλαγής ή με τη γενική ρύθμιση του άρθρου 262 ΠΚ, αφού η προστασία της υπηρεσίας και της δημόσιας περιουσίας δικαιολογούνται από τον ίδιο λόγο, της υπηρετήσης δηλαδή μέσω αυτών του κοινωνικού συνόλου με όρους ισοτιμίας.

¹⁵⁷ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σ. 43

πρόσθετα επιβαρυντικά στοιχεία (πλην της υπαλληλικής ιδιότητας), όπως η μεγάλη αξία του αθέμιτου ωφελήματος¹⁵⁸.

Άλλωστε μια τέτοια νομοθετική επιλογή, ενέχει πέραν από τον κίνδυνο διπλής αξιολόγησης στην ίδια διάταξη της υπαλληλικής ιδιότητας¹⁵⁹¹⁶⁰, και τον κίνδυνο «ενός ανοίγματος των ασκών του Αιόλου» για τη δημιουργία διακεκριμένων μορφών εγκλημάτων δωροληψίας, με τη δικαιολογία της προσβολής άκρως ευαίσθητων τομέων της δημόσιας υπηρεσίας, όπως αυτόν της παιδείας ή της υγείας.

Είναι επομένως ορθή η άποψη¹⁶¹, σύμφωνα με την οποία, ορθότερο είναι να διατυπωθούν στον ΠΚ, κανόνες επιμέτρησης που μπορούν να οδηγούν σε μεγαλύτερη ή μικρότερη ποινή με κριτήρια π.χ. **την ύπαρξη σχέσης επιβολής μεταξύ δωρολήπτη και δωροδότη**, η οποία αναμφισβήτητα υπάρχει μεταξύ εκπαιδευτικών δημόσιων υπαλλήλων και σπουδαστών. Η υπαρκτή αυτή σχέση επιβολής, την οποία εύστοχα αναδεικνύει το προεκτεθέν νομολογιακό παράδειγμα : «Σ' αυτό πρέπει να συνεκτιμηθεί ότι η σχέση σπουδαστή-καθηγητή δεν είναι ισότιμη, αλλά ο δεύτερος είναι που ασκεί εξουσία στον πρώτο και περιορίζει τις όποιες επιλογές του», ορθότερο είναι να συνεκτιμηθεί κατά την επιμέτρηση¹⁶², επομένως και όχι κατά την διαμόρφωση της απειλούμενης στο νόμο ποινής.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό με την παραδοχή πως, ο ρόλος και το έργο του εκπαιδευτικού είναι υψίστης κοινωνικής σημασίας¹⁶³, αφού η επαγγελματική ομάδα

¹⁵⁸ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ο.π. σ. 53

¹⁵⁹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, σελ. 43

¹⁶⁰ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιμ.), Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων,² έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 401,

¹⁶¹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, σελ. 52

¹⁶² Κατσαντώνη Α., Η απαγόρευση της διπλής αξιολόγησης στοιχείων της ποινικής υποστάσεως του εγκλήματος, ΠοινΧρ 1985, σ. 98, όπου ο συγγραφέας αναφέρει ότι το δικαστήριο σε περίπτωση υπηρεσιακού εγκλήματος, υποπίπτει στην πλημμέλεια της διπλής αξιολόγησης όταν κατά την επιμέτρηση σταθμίζει την ιδιότητα των κατηγορουμένων γενικά ως «δημόσιων υπαλλήλων» και δεν αναφέρεται ειδικά στη συγκεκριμένη δημοσιοϋπαλληλική τους ιδιότητα και σε τυχόν ιδιομορφίες της, δεν αναφέρεται δηλαδή το δικαστήριο σε αυξημένες ευθύνες και υποχρεώσεις των συγκεκριμένων υπαλλήλων, ίσως λόγω κάποιας ιδιομορφίας ή ιδιαίτερης βαρύτητας των δημοσιοϋπαλληλικών τους υποχρεώσεων (λ.χ. ιδιαίτερη ευαισθησία του τομέα που υπηρετούσαν) αλλά κάνει λόγο γενικά σε αυξημένες ευθύνες και υποχρεώσεις που έχει κάθε δημόσιος υπάλληλος γενικά

¹⁶³ Συμβ.Πλημ.Αθ. 471/2011 (ΤΝΠ) ΝΟΜΟΣ, όπου όμως αφορά στο παράδειγμα της δωροληψίας εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων, γίνεται όμως εμμέσως μνεία για την βαρύνουσα σημασία της

των εκπαιδευτικών κατέχει εστιακή (cross) θέση-κλειδί, στην οποία συμπίπτει το ενδιαφέρον όλης της κοινωνίας: στη διαμόρφωση των μελλοντικών γενεών¹⁶⁴, μια διακεκριμένη ποινική μεταχείριση των δωροληπτών εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων θα έθετε σε κίνδυνο και την αρχή της ισότητας, η οποία κατά το στάδιο επιβολής(αλλά και απειλής) της ποινής, υπαγορεύει, να μη μεταχειρίζεται ποινικά, με διαφορετικό τρόπο, κανείς δράστης, όταν το ίδιο έγκλημα τελείται υπό παρόμοιες καταστάσεις, εν προκειμένω το καθεστώς αυξημένης ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων.

3.3.3. Για τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς Ανώτατης Εκπαίδευσης

Αφετηρία για τη σκέψη ενδεχόμενης ύπαρξης πρόσθετης ποινικής απαξίας στις πράξεις δωροληψίας εκπαιδευτικών λειτουργών, αποτελούν τα άρθρα 16 παρ. 5 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο η Ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται μόνο από ν.π.δ.δ. , για τα οποία το Σύνταγμα εγγυάται πλήρη αυτοδιοίκηση, καθώς επίσης και το άρθρο 16 παρ. 6 του Σ., σύμφωνα με το οποίο οι καθηγητές των Α.Ε.Ι. της χώρας μας είναι δημόσιοι λειτουργοί, απολαμβάνουν δηλαδή προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία¹⁶⁵. Το ελληνικό Σύνταγμα, στο άρθρο 56 παρ. 1, διακρίνει τους έμμισθους δημόσιους λειτουργούς από τους δημόσιους υπαλλήλους, με κριτήριο τη σχετική ανεξαρτησία από την πολιτεία που απολαμβάνουν οι πρώτοι, σε αντίθεση με τους δημόσιους υπάλληλους οι οποίοι τελούν σε σχέση εξάρτησης από το Κράτος ως εκτελεστές των εντολών του¹⁶⁶. Έμμισθοι δημόσιοι λειτουργοί εκ του Συντάγματος είναι οι καθηγητές πανεπιστημίου, οι δικαστικοί λειτουργοί¹⁶⁷ (οι λειτουργοί της επικρατούσας στη χώρα μας θρησκείας¹⁶⁸), καθώς επίσης και οι βουλευτές, ως ανώτατοι δημόσιοι λειτουργοί (άρθρο 63 Συντάγματος «Οι βουλευτές, για την άσκηση του λειτουργήματος τους...»).

υπαλληλικής ιδιότητας του εκπαιδευτικού « ο εκπαιδευτικός ενήργησε κατά παράβαση των καθηκόντων του ως Διευθυντή- Υπεύθυνου Συντονιστή του προγράμματος ΙΒ των Ιδιωτικών Εκπαιδευτηρίων Χ, όπως αυτά διαγράφονται α) ... γ) αλλά και από τη φύση της θέσης και του λειτουργήματος του ως εκπαιδευτικού».

¹⁶⁴ Γκρίτζιος Β., Το κίνημα του νέου επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών, Επιστημονικό Βήμα, τ. 6, Ιούνιος 2006

¹⁶⁵ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σ. 81

¹⁶⁶ Χρυσόγονος Κ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2003, σελ. 453

¹⁶⁷ Χρυσόγονος Κ., ο.π. σ. 453

¹⁶⁸ Μπιτζιλέκης Ν., ο.π. σ. 82

Ο ΠΚ, έχει επιλέξει να δημιουργήσει διακεκριμένη ειδική περίπτωση της κοινής δωροληψίας στα άρθρα 159 ΠΚ, για πράξεις δωροληψίας πολιτικών προσώπων και στο άρθρο 237 για τη δωροληψία(και δωροδοκία) δικαστικών λειτουργών. Παρατηρούμε επομένως, ότι οι τομείς που σχετίζονται με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων του Κοινοβουλίου¹⁶⁹ και τη διαδικασία αντικειμενικής και αμερόληπτης απονομής της δικαιοσύνης¹⁷⁰, θεωρήθηκαν από τον ποινικό νομοθέτη πιο ευαίσθητοι από τους λοιπούς τομείς του Δημόσιου τομέα και για αυτό το λόγο προστατεύτηκαν με την δημιουργία διακεκριμένων παραλλαγών εγκλημάτων δωροληψίας, λόγω και της αυξημένης σημασίας τους για τη λειτουργία του Κράτους¹⁷¹. Δε μπορεί να αγνοήσει κανείς, ότι ένα κοινό χαρακτηριστικό των πράξεων αυτών είναι, ότι το υποκείμενο τέλεσης τους, δεν είναι απλώς ένας δημόσιο υπάλληλος, αλλά ένας δημόσιος λειτουργός, στον οποίο το Σύνταγμα έχει απονείμει μεγαλύτερο ποσοστό ελευθερίας και δεν υπάγεται ο τελευταίος σε ιεραρχική εξάρτηση όπως ένας δημόσιος υπάλληλος¹⁷². Οι τομείς, που από το συντακτικό νομοθέτη κρίθηκαν αυξημένης σημασίας για τη λειτουργία του Κράτους, προστατεύθηκαν με περαιτέρω συνταγματικές εγγυήσεις, όπως η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των λειτουργών που υπηρετούν στους τομείς αυτούς, καθώς και το καθεστώς αυτοδιοίκησης τους. Υπό τις παραδοχές αυτές, θα μπορούσε ενδεχομένως να υποστηριχθεί, μια *de lege ferenda* πρόσθετη ποινική απαξία για τις πράξεις δωροληψίας από καθηγητές των Α.Ε.Ι. της χώρας, επειδή ο τομέας της Ανώτατης Εκπαίδευσης, φαίνεται από το Σύνταγμα, ότι απολαμβάνει ενισχυμένη προστασία, ιδίως δε αν αναλογιστεί κανείς και τη συνταγματική απαγόρευση που αναλύθηκε στο κεφάλαιο 1.3.3. της παρούσας, για την ίδρυση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης από το ιδιώτες.

Να σημειωθεί περαιτέρω ότι σύμφωνα και με τις διατάξεις του Ν. 4521/2018, στοιχείο το οποίο συνεκτιμάται **ιδιαίτερα**, για την κατάληψη θέσης Δ.Ε.Π. είναι το δημοκρατικό ήθος, η προσωπικότητα του υποψηφίου και η κοινωνική του

¹⁶⁹ Ανδρουλάκης Ι., σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, том. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, 2015, σελ. 703

¹⁷⁰ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εκλήματα, σελ. 246

¹⁷¹ Χατζηκώστας Κ., σε: Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, том. 1, σελ. 599

¹⁷² Μπιτζιλέκης Ν., ό.π. 81, υποσημείωση 11

προσφορά¹⁷³¹⁷⁴, γεγονός που αποδεικνύει τις αυξημένες προσδοκίες κατοχής ιδιαίτερων ηθικών αρετών από τα μέλη Δ.Ε.Π., προκειμένου αυτοί να είναι ικανοί να συμβάλουν στην επίτευξη των συνταγματικά προσδιοριζόμενων σκοπών της παιδείας, ώστε κανένας να μη στερείται το κοινωνικό δικαίωμα στη μόρφωση. Προσβολή του κοινωνικού δικαιώματος στην παιδεία υφίσταται, όταν οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί των Α.Ε.Ι., εξαρτούν την απόκτηση του τίτλου σπουδών από τους φοιτητές, από προηγούμενη καταβολή σε αυτούς μη οφειλόμενου ανταλλάγματος, προκειμένου να εξεταστούν επιτυχώς οι φοιτητές στα μαθήματα που διδάσκουν οι δωρολήπτες εκπαιδευτικοί. Στις περιπτώσεις δε αυτές, δεν απορρέει ευθέως καμία αγωγή αξίωση κατά του Κράτους¹⁷⁵, ούτε υπάρχει για το φοιτητή κάποιο είδος προστασίας, με τα μέσα του διοικητικού δικαίου, σε περίπτωση που ο εκπαιδευτικός καθυστερεί σκοπίμως την επιτυχία του στο εξεταζόμενο από αυτόν μάθημα (σε αντίθεση με την περίπτωση που δημόσιος υπάλληλος καθυστερήσει ή αρνηθεί νόμιμη οφειλόμενη ενέργεια, ο κάθε πολίτης έχει τόσο αγωγή ακύρωσης της άρνησης όσο και αγωγή αποζημίωσης ενώπιον των αρμόδιων κάθε φορά διοικητικών δικαστηρίων. σε ΤριμΠλημΛαρ. 2951/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

3.4. Η δωροληψία εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων-Σκέψεις για δημιουργία διακεκριμένης παραλλαγής δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα

Αναλύθηκε ήδη σε προηγούμενα κεφάλαια, ότι τόσο οι δημόσιοι όσο και οι ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί υπάλληλοι, έχουν ενιαία ποινική μεταχείριση με τους υπόλοιπους δωρολήπτες δημόσιους και ιδιωτικούς υπάλληλους αντίστοιχα. Για τους εκπαιδευτικούς δημόσιους υπάλληλους, η νομοθετική επιλογή για μη διακεκριμένο αξιόποινο του εγκλήματος της δωροληψίας, για λόγους που αναφέρθηκαν στο οικείο κεφάλαιο(3.3), είναι αναμφίβολα δικαιολογικά ορθή, με τις επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν για τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς Ανώτατης Εκπαίδευσης. Αυτό που θα εξετάσουμε στον παρόν και τελευταίο κεφάλαιο, είναι αν θα μπορούσε να προβλεφθεί διακεκριμένη παραλλαγή δωροληψίας για τους εκπαιδευτικούς

¹⁷³ Για το προσόν του ακαδημαϊκού επιστημονικού ήθους και της προσωπικότητας των μελών Δ.Ε.Π. βλ. εκτενέστερα, Τάχος Α., Μελέτες Διοικητικού Δικαίου, Δημόσιοι Λειτουργοί και Υπάλληλοι, 2008, σ. 45-57

¹⁷⁴ Ν. 4521/2018 άρθρο 9 παρ. 2 «Η κρίση για εξέλιξη ή εκλογή μελών Δ.Ε.Π. βασίζεται στο συνολικό διδακτικό έργο των κρινομένων... Επίσης, συνεκτιμώνται ιδιαίτερα κατά την κρίση για κατάληψη θέσης Δ.Ε.Π. το ήθος, η προσωπικότητα του υποψηφίου και η κοινωνική του προσφορά».

¹⁷⁵ Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 327

ιδιωτικούς υπαλλήλους, ενόψει της μεταφοράς σε έναν ιδιωτικό φορέα, μια σημαντικής δημόσιας λειτουργίας, όπως αυτή της εκπαίδευσης.

Η σκέψη αυτή έχει ως αφετηρία τον εξής προβληματισμό: έχει άραγε την ίδια ποινική απαξία η πράξη δωροληψίας ενός εκπαιδευτικού ιδιωτικού υπαλλήλου, με την πράξη δωροληψίας ενός απλού ιδιωτικού υπαλλήλου, ο οποίος χρηματίζεται, προκειμένου να παράσχει, για παράδειγμα, εμπιστευτικές πληροφορίες της ιδιωτικής επιχείρησης στην οποία εργάζεται, σε μια ανταγωνιστική επιχείρηση της τελευταίας.

Αγαθά όπως η παιδεία και η υγεία, αναμφισβήτητα, διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό κοινωνικό ρόλο¹⁷⁶. Για το λόγο αυτό θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει, ότι ο ζωτικής σημασίας κοινωνικός ρόλος της εκπαίδευσης, συνεπάγεται για το ποινικό δίκαιο την αξίωση, οι ιδιωτικοί φορείς οι οποίοι παρέχουν εκπαιδευτικές υπηρεσίες, ώστε με την παροχή αυτή, να συνδέονται σε αυξημένο βαθμό με το κοινωνικό σύνολο, καθώς επίσης και οι υπάλληλοι που τους στελεχώνουν, να λειτουργούν κατά τρόπο αντίστοιχο με τη αντικειμενική και αμερόληπτη δημόσια υπηρεσία¹⁷⁷. Η δυνατότητα μιας τέτοιας ρύθμισης, μπορεί να εξεταστεί υπό τη γενικότερη προβληματική της ποινικής προστασίας της δημόσιας περιουσίας και πότε η ενισχυμένη προστασία της τελευταίας δικαιολογείται νομικοπολιτικά¹⁷⁸.

Η δημόσια περιουσία περιλαμβάνει την περιουσία του δημοσίου καθώς και την περιουσία νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου¹⁷⁹. Το γεγονός όμως ότι τα τελευταία χρόνια, η άσκηση παραδοσιακών κρατικών λειτουργιών, ανατίθεται σε νομικά μορφώματα ιδιωτικού χαρακτήρα, θέτει ζητήματα στην οριοθέτηση της ποινικής προστασίας της δημόσιας περιουσίας από το ποινικό οπλοστάσιο¹⁸⁰. Αυτό γιατί η μεταφορά τέτοιων λειτουργιών συνεπάγεται και μεταφορά σημαντικών κρατικών κονδυλίων καθώς και εξουσιών¹⁸¹. Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητη η διαμόρφωση συγκεκριμένων κριτηρίων τα οποία θα επιτρέψουν την μεταχείριση

¹⁷⁶ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΠoinΔικ 2012, 38 επ.

¹⁷⁷ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ.45, όπου όμως η αξίωση αυτή για το ποινικό δίκαιο οφείλεται στη διαχείριση της δημόσιας περιουσίας από ένα ν.π.ι.δ., συνδέοντας η διαχείριση αυτή το τελευταίο με το κοινωνικό σύνολο.

¹⁷⁸ Για την ενισχυμένη προστασία της δημόσιας περιουσίας βλ. εκτενέστερα: Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 16-17

¹⁷⁹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 16

¹⁸⁰ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 16

¹⁸¹ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΠoinΔικ 2012, 38 επ.

αξιόποινων συμπεριφορών κατά της ιδιωτικής περιουσίας ως «δημόσιες προσβολές»¹⁸². Το διευρυμένο αυτό αξιόποινο τέτοιων προσβολών, θα πραγματοποιηθεί από διατάξεις που θα προβλέπουν διακεκριμένη ευθύνη ορισμένων προσώπων που διαχειρίζονται και εγγυώνται τη διαφύλαξη της δημόσιας περιουσίας και υπηρεσίας. Η δημόσια περιουσία και η δημόσια υπηρεσία δεν πρέπει να προσδιορίζονται μόνο με το οργανικό κριτήριο, αλλά και με το λειτουργικό. Για τον προσδιορισμό αυτό, κριτήρια παρέχει το νέο 237B του ΠΚ, δηλαδή: α) η συμμετοχή του δημοσίου ή άλλου ν.π.δ.δ. (εξ ολοκλήρου ή κατά πλειοψηφία) στην περιουσία του ν.π.ι.δ., στο οποίο έχει μεταφερθεί η άσκηση μιας υπηρεσίας που άνηκε στο δημόσιο τομέα και β) η δυνατότητα του δημοσίου να ασκεί διοίκηση ή έλεγχο στον ιδιωτικό φορέα, έχοντας τη δυνατότητα να ορίζει την πλειοψηφία των μελών του¹⁸³.

Έτσι η συμμετοχή του κράτους στην περιουσία ν.π.ι.δ. και η δυνατότητα ελέγχου αυτών από το δημόσιο, προσδίδουν στην περιουσία τους μια κοινωνική/λειτουργική αποστολή, για την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου και όχι μόνο των συμφερόντων της ιδιωτικής επιχείρησης¹⁸⁴. Μόνο υπό τις προϋποθέσεις αυτές θα μπορούσε να δεχθεί κανείς διεύρυνση ποινικής προστασίας της δημόσιας περιουσίας και υπηρεσίας και για τις περιπτώσεις όπου οι φορείς τους είναι ν.π.ι.δ.

Αυτό που πρέπει να εξετάσουμε λοιπόν, α) είναι αν στην περιουσία των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων της χώρας μας, συμμετέχει κατά κάποιο τρόπο το κράτος, με άλλα λόγια, αν παρέχονται κρατικές δαπάνες για τη λειτουργία τους και β) αν το δημόσιο μπορεί να ασκεί έλεγχο σε αυτά. Αρχικά, θα κάνουμε τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων γενικής/μέσης εκπαίδευσης και ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μεταλυκειακής εκπαίδευσης.

Για τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια μέσης εκπαίδευσης: Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, τη δυνατότητα δηλαδή κρατικού ελέγχου επί της λειτουργίας του ιδιωτικού φορέα παροχής εκπαίδευσης, ειπώθηκε ήδη από το πρώτο κεφάλαιο της παρούσας, ότι για τη λειτουργία των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων μέσης εκπαίδευσης ισχύει ο Ν. 682/1977¹⁸⁵, « Περί Ιδιωτικών σχολείων Γενικής Εκπαιδύσεως και

¹⁸² Τον όρο «δημόσια προσβολή» *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 16

¹⁸³ *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 45-46

¹⁸⁴ *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 46

¹⁸⁵ Με τις τελευταίες αλλαγές από το ν. 4610/2019

Σχολικών Οικοτροφείων». Ήδη από το άρθρο 16 παρ. 8 του Συντάγματος, προβλέπεται ότι τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια υπόκεινται σε κρατικό έλεγχο και εποπτεία. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από σειρά διατάξεων του ανωτέρου νόμου. Έτσι προβλέπεται: ότι η άδεια ιδρύσεως των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων παρέχεται από το ΥΠ.Ε.Π.Θ¹⁸⁶. Προβλέπεται επίσης¹⁸⁷, η δυνατότητα, να διορίζονται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, ανώτατοι ή ανώτεροι εκπαιδευτικοί υπάλληλοι, οι οποίοι θα μετέχουν στη διοίκηση του σχολείου και θα υποβάλλουν έκθεση για τη λειτουργία του, καθώς επίσης και η δυνατότητα για άσκηση οικονομικού ελέγχου των ιδιωτικών σχολείων, από ειδικούς δημόσιους υπάλληλους¹⁸⁸.

Συνεπώς, το Κράτος ασκεί μεν εποπτεία στα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια μέσης εκπαίδευσης, όχι όμως κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να θεωρηθεί ότι μετέχει αυτό σημαντικά στον έλεγχο ή την άσκηση της διοίκησης του(τουλάχιστον μέσω καθορισμού της πλειοψηφίας των μελών της διοίκησης¹⁸⁹), και να δικαιολογηθεί εξ αυτού, ενισχυμένη προστασία της δημόσιας υπηρεσίας, με διακεκριμένο αξιόποινο για τις πράξεις δωροληψίας των εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων.

Επιπλέον, όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, τη συμμετοχής δηλαδή του δημοσίου στην περιουσία του ν.π.ι.δ., η Ελλάδα αποτελεί μια από τις ελάχιστες χώρες των κρατών-μελών της Ε.Ε., στις οποίες κανένα από τα ιδιωτικά σχολεία μέσης εκπαίδευσης δεν χρηματοδοτείται ή επιδοτείται με κάποια μορφή από το

¹⁸⁶ Κατά το άρθρο **2 παρ.1 του ν. 682/1977** τελούν υπό την εποπτεία του κράτους και υπάγονται στην αρμοδιότητα του ΥΠ.Ε.Π.Θ, κατά **το άρθρο 5 παρ.1** του ίδιου νόμου, το οποίο καταργήθηκε με την **υποπαράγραφο Θ 18 περ. 1 εδ. γ'** του **Ν. 4093/2012** και ρυθμίστηκε με την **παρ. 1α και 1β της υποπαράγραφου Θ 3**, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την **παρ.1 Άρθρο 11 Ν. 4229/2014** και ισχύει πλέον ως εξής: «**1.α. Άδεια ιδιωτικού σχολείου Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και Κολλεγίου, χορηγείται σε φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως**», κατά το άρθρο **17 του Ν. 682/1977** τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια αναγνωρίζονται ως ισότιμα με τα δημόσια σχολεία μέσης εκπαίδευσης

¹⁸⁷ **Άρθρο 2 παρ. 2 Ν. 682/1977 2.** «*Εις Ιδιωτικά σχολεία ανεγνωρισμένα ως ισότιμα προς τα δημόσια ή εις ανήκοντα εις Ν.Π.Δ.Δ.και ιδρύματα δύναται να διορίζωνται δι' αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Υπουργικοί Επίτροποι, εξ ανωτάτων ή ανωτέρων εκπαιδευτικών, οι οποίοι μετέχουν των συνεδριάσεων της διοικήσεως των σχολείων, και υποβάλλουν μετά την λήξιν των Α` και Β` τετραμήνων εκθέσεις περί της λειτουργικής τούτων*»

¹⁸⁸ **Άρθρο 2 παρ. 3** του Ν. 682/1977 «*Δι' αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, δύναται να ανατίθεται εις υπαλλήλους της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου ή άλλους ειδικούς δημοσίους υπαλλήλους ο οικονομικός έλεγχος των εν παρ. 2 του παρόντος άρθρου αναφερομένων σχολείων*».

¹⁸⁹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 17

κράτος¹⁹⁰. Για το λόγο αυτό, το διακεκριμένο αξιόποινο της δωροληψίας ιδιωτικών εκπαιδευτικών υπαλλήλων, δε θα μπορούσε να δικαιολογηθεί, μόνο εκ του λόγου, ότι η δραστηριότητα τους ομοιάζει από άποψη υποχρεώσεων, προσωπικών και λειτουργικών ευθυνών και συνδέσεως της με το κοινωνικό σύνολο, με την υπηρεσιακή δραστηριότητα ενός εκπαιδευτικού δημοσίου υπαλλήλου.

Επιπλέον, η διεύρυνση της ποινικοποίησης της δωροληψίας και στον ιδιωτικό τομέα, δεν οφείλεται μόνο στην μεταβίβαση αρμοδιοτήτων από το δημόσιο σε ιδιωτικούς φορείς, οι οποίοι καλούνται να ασκήσουν ένα μέρος των κρατικών λειτουργιών, έναντι των πολιτών, γιατί τότε η δωροληψία θα έπρεπε να αναχθεί σε αδίκημα μόνο σε αυτές τις περιπτώσεις¹⁹¹. Όπως όμως είναι σαφές, τόσο από τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων όσο και από την Απόφαση-Πλαίσιο του 2003, η υποχρέωση αναγωγής της δωροληψίας σε έγκλημα αφορά όλο τον ιδιωτικό τομέα και όχι μόνο τις επιχειρήσεις στις οποίες το κράτος έχει μεταβιβάσει τις αρμοδιότητες του. Με βάση αυτήν τη πραγματικότητα, υποστηρίζεται¹⁹² ότι, θα πρέπει να αναζητηθεί ένα αντικείμενο προσβολής κοινό για όλες τις πράξεις δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα, ανεξάρτητα από το είδος των υπηρεσιών που προσφέρουν οι ιδιωτικοί φορείς και ανεξάρτητα από τη φύση της επιχειρηματικής τους δράσης ή της σύνδεση τους με τη Δημόσιο.

¹⁹⁰ Για το θέμα των κρατικών κονδυλίων για την ιδιωτική εκπαίδευση βλέπε εκτενέστερα :Ιδιωτική Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα: Προκλήσεις και Προοπτικές, ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, αναρτημένο σε: <https://scholar.google.com/>, αντιθέτως σύμφωνα με τη μελέτη στις υπόλοιπες χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί βασικό συστατικό της λειτουργίας των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων. Αναλυτικότερα, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα παρακάτω στοιχεία : με βάση τη διάκριση των δαπανών σε 3 κατηγορίες: 1) έξοδα προσωπικού, 2) λειτουργικές δαπάνες και 3) δαπάνες για τον κεφαλαιουχικό εξοπλισμό και τα κτίρια. σε εφτά χώρες της Ευρωζώνης, (Αυστρία, Βέλγιο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Φινλανδία), τα έξοδα προσωπικού παρέχονται από το κράτος καθ' ολοκληρίαν, Τα λειτουργικά έξοδα καλύπτονται πλήρως από το κράτος στο Βέλγιο, στη Γερμανία, στην Ισπανία, στην Ολλανδία, στην Πορτογαλία, και στην Φινλανδία. Μερική κάλυψη των λειτουργικών δαπανών των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων γίνεται στην Ιρλανδία και στο Λουξεμβούργο. Από την άλλη πλευρά, τα έξοδα κεφαλαίου αποτελούν το κομμάτι των δαπανών που συνήθως δεν τα αναλαμβάνει το κράτος. Μόνο στην Ολλανδία οι δημόσιες αρχές αναλαμβάνουν την αγορά, κατασκευή, ενοικίαση και συντήρηση των κτιρίων των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων. Σε άλλες χώρες (πχ. Βέλγιο, Γερμανία, Ιρλανδία και Φινλανδία), οι δαπάνες που υπάγονται σε αυτή την κατηγορία επιδοτούνται μερικώς. Η Ολλανδία και η Σουηδία εμφανίζουν το υψηλότερο επίπεδο χρηματοδότησης τόσο ως προς τους σκοπούς των δαπανών που επιχορηγούν, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται όλοι οι παραπάνω, όσο και ως προς το ύψος της επιχορήγησης, το οποίο σε κάθε περίπτωση φθάνει το 100% της πραγματοποιούμενης δαπάνης. Έπεται το Βέλγιο, στο οποίο, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες κατηγορίες δαπανών, τα έξοδα κεφαλαίου δεν καλύπτονται πλήρως.

¹⁹¹ Συμμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π. 38. Επ.

¹⁹² Συμμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π. 38. Επ.

Πάντως σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ, οι κυβερνήσεις έχουν αρχίσει να δίνουν τη διαχείριση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στον ιδιωτικό τομέα¹⁹³. Κατά μέσο όρο στις χώρες του ΟΟΣΑ, το 11% της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχει ιδιωτική διοίκηση, αλλά επιχορηγείται από το κράτος. Στο Βέλγιο και την Ολλανδία η πλειονότητα των μαθητών (58% και 76% αντίστοιχα) πηγαίνουν σε ιδιωτικά σχολεία που εξαρτώνται οικονομικά από το κράτος, ενώ στις χώρες αυτές αμιγώς ιδιωτικά σχολεία δεν υπάρχουν. Επίσης, το ποσοστό των ημι-δημόσιων σχολείων ξεπερνάει το 20% στην Αυστραλία, την Κορέα, την Ισπανία και τη Μεγάλη Βρετανία, όπου υπάρχουν και κάποια αμιγώς ιδιωτικά σχολεία. Όμως το κράτος ασκεί έλεγχο στα σχολεία που επιχορηγεί, ως προς το επίπεδο των καθηγητών (διορίζονται με κρατικές εξετάσεις).

Για τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια μεταλυκειακής μη τυπικής εκπαίδευσης:

Τέλος, όσον αφορά την μη τυπική μεταλυκειακή εκπαίδευση, που παρέχεται στη χώρα μας από ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, συνεργαζόμενα με αλλοδαπά πανεπιστήμια, δε θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να γίνει λόγος για ενδεχόμενη διακεκριμένη παραλλαγή δωροληψίας του διδακτικού προσωπικού που εργάζεται σε αυτά. Αυτό γιατί, το ελληνικό κράτος δε μετέχει ούτε στην περιουσία αλλά ούτε στη διοίκηση τους. Τα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα, (Κολλέγια ή Ι.Ι.Ε.Κ. ή Σ.Ε.Κ.), τα οποία αναγνωρίζονται από το ΥΠ.Ε.Π.Θ., συνεργάζονται κατ' αποκλειστικότητα με αλλοδαπά πανεπιστήμια, αναγνωρισμένα από τις αρμόδιες αρχές της χώρας που εδρεύουν και λειτουργούν εντός της ελληνικής επικράτειας. Οι τίτλοι που έχουν αποκτηθεί από αυτά είναι τίτλοι Ανώτατης Εκπαίδευσης αλλοδαπού Πανεπιστήμιου μετά από σπουδές που πραγματοποιήθηκαν σε συνεργαζόμενο Κολλέγιο στην Ελλάδα¹⁹⁴¹⁹⁵. Η παρέμβαση του κράτους στα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα,

¹⁹³ Ιδιωτικό μανάτζμεντ και κονδύλια στα σχολεία, αναρτημένο στην ιστοσελίδα της Εφημερίδας «Καθημερινή», 17/01/2001: <https://www.kathimerini.gr/94153/article/epikairothta/ellada/idiwtiko-manatzment-kai-kondylia-sta-sxoleia>

¹⁹⁴ Υποπαράγραφος Θ7 Ν. 4093/2012 παρ. 1 «1. Η παρ. 1 του άρθρου 1 του Ν. 3696/2008 (Α'177), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 45 του Ν. 3848/2010 (Α'71), αντικαθίσταται ως εξής: «1. Τα κολλέγια είναι πάροχοι υπηρεσιών μη τυπικής μεταλυκειακής εκπαίδευσης και κατάρτισης που παρέχουν κατ' αποκλειστικότητα σπουδές βάσει συμφωνιών πιστοποίησης (validation), δικαιόχρησης (franchising) με ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της αλλοδαπής, αναγνωρισμένα από τις αρμόδιες αρχές στη χώρα που εδρεύουν, οι οποίες οδηγούν σε πρώτο πτυχίο (bachelor) τουλάχιστον τριετούς διάρκειας σπουδών και φοίτησης, ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών. Επίσης, περιλαμβάνονται στη συγκεκριμένη κατηγορία (κολλέγια) πάροχοι υπηρεσιών μη τυπικής μεταλυκειακής εκπαίδευσης και κατάρτισης, τα προγράμματα σπουδών των οποίων οδηγούν σε μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, εφόσον αυτά τα συγκεκριμένα προγράμματα σπουδών έχουν πιστοποίηση (accreditation) από διεθνείς οργανισμούς πιστοποίησης. Τα ανωτέρω πτυχία και τίτλοι,

συντελείται κυρίως με τη χορήγηση άδειας λειτουργίας τους, όπως η διαδικασία αυτή προβλέπεται στην αρ.1 Άρθρο 11 του Ν. 4229/2014¹⁹⁶, όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 1.3.1. της παρούσας(εφόσον βέβαια κριθεί ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις που απαιτούνται από το νόμο).

Η παραδοχή αυτή, ενόψει και των πρόσφατων τροποποιήσεων για ζητήματα αναγνώρισης ισοτιμίας των τίτλων των κολλεγίων με τους τίτλους ιδρυμάτων την Ανώτατης εκπαίδευσης της χώρας, δημιουργεί κλίμα ανασφάλειας δικαίου. Πρώτα από όλα, παραβιάζεται ο συνταγματικής ισχύος κανόνας, ότι η παροχή Ανώτατης Εκπαίδευσης παρέχεται μόνο από ν.π.δ.δ. και όχι από ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Έπειτα, εφόσον τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, καθίστανται ικανά, να παρέχουν υπηρεσίες, όπως αυτή της Ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία εκ του Συντάγματος, μόνο από δημόσιους φορείς μπορεί να παρέχεται, τότε θα πρέπει να υπάρξει και αντίστοιχη νομοθετική ρύθμιση, με την οποία το διδακτικό προσωπικό, που εργάζεται σε αυτά, θα ευθύνονται ποινικά, όπως και οι Εκπαιδευτικοί δημόσιοι λειτουργοί της χώρας, με το καθεστώς ειδικής αυξημένης ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων.

καθώς και οι βεβαιώσεις, τα πιστοποιητικά σπουδών και οποιασδήποτε άλλης ονομασίας βεβαίωση που χορηγούν τα κολλέγια δεν είναι ισότιμες με τους τίτλους που χορηγούνται στο πλαίσιο του ελληνικού συστήματος τυπικής εκπαίδευσης.»

¹⁹⁵ Οι πληροφορίες αυτές αντλούνται από την επίσημη ιστοσελίδα του Συνδέσμου Ελληνικών Κολλεγίων : <http://www.ellinikakollegia.gr/>

¹⁹⁶ 1.α. Άδεια ιδιωτικού σχολείου Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και Κολλεγίου, χορηγείται σε φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

β. Άδεια Ιδιωτικού Ινστιτούτου Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ι.Ε.Κ.) και Σχολής Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.) χορηγείται σε φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα, ενώσεις προσώπων και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Δια Βίου Μάθησης, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

(4) ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Περιγραφή της νομοτυπικής μορφή του εγκλήματος της δωροληψίας δημοσίων υπαλλήλων μέσα από νομολογιακά παραδείγματα στο χώρο της εκπαίδευσης

4.1 Εισαγωγή

Η εύστοχη επισήμανση από τον Χατζηκώστα Κ.,¹⁹⁷¹⁹⁸ για την «προχειρότητα» που διέπνεε τις διατάξεις του ΠΚ για την καταπολέμηση της διαφθοράς, χαρακτηρίζει πολύ περισσότερο την διάταξη για τη δωροληψία δημοσίων υπαλλήλων του άρθρου 235 ΠΚ. Στην προσπάθεια αντιμετώπισης της διαφθοράς ο ποινικός νομοθέτης προέβη σε εκτεταμένες νομοθετικές παρεμβάσεις¹⁹⁹. Ο ν. 4254/2014, επέφερε σημαντικές τροποποιήσεις στην ποινική νομοθεσία για τη διαφθορά, με εκτεταμένες παρεμβάσεις στα εγκλήματα δωροληψίας(και δωροδοκίας). Με το νέο ΠΚ, τροποποιήθηκαν και πάλι οι διατάξεις για τη δωροληψία²⁰⁰²⁰¹, και τα υπηρεσιακά εγκλήματα εν γένει²⁰².

¹⁹⁷ Χατζηκώστας Κ., Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του Ποινικού Δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα, ΠοινΔικ. 2016, σ. 369

¹⁹⁸ Για ασυντόνιστη πολιτική και προχειρότητα στην αντιμετώπιση της διαφθοράς κάνει λόγο και ο Μπιτζιλέκης Ν., σε Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα, ΠοινΧρ 2013, σ. 321 επ.

¹⁹⁹ με αλληπάλληλες νομοθετικές μεταβολές στις διατάξεις καταπολέμησης της διαφθοράς, ιδίως δε των διατάξεων για την ποινικοποίηση δωροδοκίας-δωροληψίας: ν.δ. 1234/1972, ν. 2256/1998, ν. 2802/2000, ν. 2803/2000, ν. 3213/2003, ν. 3327/2005, ν. 3560/2007, ν. 3943/2011, ν. 4055/2012, ν. 4254/2014, ν. 4258/2014, ν. 4262/2014 και τέλος με το νέο ΠΚ, ο οποίος κυρώθηκε με το ν. 4619/2019 και τροποποιήθηκε με το ν. 4637/2019

²⁰⁰ Όπου σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4619/2019 προστίθεται 5^η παράγραφος στο άρθρο 235 ΠΚ, ενόψει της κατάργησης του αρθ. 263Α, και επεκτείνονται τα όρια εφαρμογής των ελληνικών ποινικών νόμων για το αδίκημα αυτό, σύμφωνα με τις σχετικές διεθνείς υποχρεώσεις της Χώρας που πηγάζουν από τις Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ΟΗΕ για τη διαφθορά, καθώς και του ΟΟΣΑ και της ΕΕ για τη δωροδοκία.

²⁰¹ Όπως οι διατάξεις δωροληψίας τροποποιήθηκαν με το ν. 4637/2019, ο οποίος πέραν από διορθωτικές παρεμβάσεις σε νομοθετικές κακοτεχνίες της νομοτυπικής μορφής της παραγράφου 4 του άρθρου 235 ΠΚ, προσέθεσε το νέο 237Β στο Δωδέκατο κεφάλαιο του ΠΚ, διευρύνοντας την εφαρμογή των διατάξεων 235 και 236ΠΚ, εντάσσοντας στην έννοια του υπαλλήλου και όσους «υπηρετούν μόνιμα ή μη και με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση σε οργανισμούς ή επιχειρήσεις οποιασδήποτε νομικής μορφής που ανήκουν εξ ολοκλήρου ή κατά την πλειοψηφία των μετοχών τους στο Κράτος, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή των οποίων τη διοίκηση διορίζει εξ ολοκλήρου ή κατά πλειοψηφία το Κράτος ή οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης ή τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου». Η προσθήκη του άρθρου αυτού, (σε συνδυασμό με την προσθήκη της πέμπτης παραγράφου στη διάταξη του άρθρου 235, όπως αυτό παρατίθεται παρακάτω), ήρθε να καλύψει τη κατάργηση του προϊσχύσαντος άρθρου 263Α, του ΠΚ, το οποίο στην παράγραφο 1 αυτού υιοθετούσε τη λεγόμενη λειτουργική έννοια του υπαλλήλου, επεκτείνοντας την υπαλληλική ιδιότητα σε μια σειρά ν.π.ι.δ. που άλλα λιγότερο και άλλα περισσότερο διαχειρίζονταν την περιουσία που η σημερινή ποινική νομοθεσία αντιλαμβάνεται ως

Από τις σημαντικότερες αλλαγές που επέφερε ο ν. 4254/2014 στο άρθρο 235 αφορά στη διάκριση της ποινικής ευθύνης για τις πράξεις δωροληψίας με κριτήριο το αν αυτές τελούνται σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του υπαλλήλου-εκπαιδευτικού (παρ. 1) ή κατά παράβαση των καθηκόντων του (παρ.2), προβλέποντας αυστηρότερο πλαίσιο ποινής όταν αντικείμενο της συναλλαγής είναι υπηρεσιακή ενέργεια ή παράλειψη του υπαλλήλου, που αντίκειται στα καθήκοντα του οπότε και τιμωρείται σε βαθμό κακουργήματος²⁰³.

Μια ακόμα τροποποίηση στο άρθρο 235 ΠΚ, επέφερε ο νέος ΠΚ και αφορά στα πλαίσια των απειλούμενων ποινών²⁰⁴. Στην παράγραφο 3 του 235 ΠΚ,

δημόσια. Στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4637/2019 αναφέρεται ότι με το νέο άρθρο 237B επιδιώκεται η εναρμόνιση της εσωτερικής νομοθεσίας με τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ για την δωροδοκία στις διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές, την οποία η Χώρα μας έχει κυρώσει με το ν. 2656/1998. Για το προϊσχύσαν άρθρο 263Α, βλ. αναλυτικότερα *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επιστ. Εποπτ) Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, σελ. 66, όπου: για την ερμηνεία της έννοιας του εθνικού δημόσιου υπαλλήλου το άρθρο 263Α υπερκαλύπτει με άκριτο τρόπο τις διεθνείς απαιτήσεις.

²⁰² Κάποιες από τις σημαντικότερες τροποποιήσεις στο κεφάλαιο των υπηρεσιακών εγκλημάτων είναι: η κατάργηση του 237B και την ένταξη του στο κεφάλαιο των εγκλημάτων κατά της περιουσίας στο άρθρο 396, την κατάργηση των άρθρων 245-250, κατάργηση των άρθρων 256-258, 261-262, 263Α(υπό την προγενέστερη μορφή), για τις επιμέρους τροποποιήσεις κάθε εγκλήματος, βλ. εκτενώς Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4619/2019, αναρτημένη στην ιστοσελίδα της Βουλής: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf>

²⁰³ με παρατηρήσεις *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επιστ. επόπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, σελ. 51 όπου: « ο νόμιμος η παράνομος χαρακτήρας της υπηρεσιακής ενέργειας δε θα ήταν σκόπιμο να αποτελεί κριτήριο διακριτής διαβάθμισης της ποινικής ευθύνης, αφού η τυχόν πρόσθετη απαξία μπορεί να καλύπτεται ποινικά από επιμέρους νομοτυπικές μορφές άλλων υπηρεσιακών εγκλημάτων, όπως η παράβαση καθήκοντος».

²⁰⁴ Άρθρο 235 μετά και τις τροποποιήσεις του 4637/2020 «1. Υπάλληλος ο οποίος ζητεί ή λαμβάνει, άμεσα ή μέσω τρίτου, για τον εαυτό του ή για άλλον, οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα ή αποδέχεται την υπόσχεση παροχής τέτοιου ωφελήματος, για ενέργεια ή παράλειψή του σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του, μελλοντική ή ήδη τελειωμένη, τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή. Αν ο υπαίτιος τελεί την πράξη του προηγούμενου εδαφίου κατ' επάγγελμα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών και χρηματική ποινή. 2. Αν η ως άνω ενέργεια ή παράλειψη του υπαίτιου αντίκειται στα καθήκοντα του, τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή. Αν ο υπαίτιος τελεί την πράξη του προηγούμενου εδαφίου κατ' επάγγελμα τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες. 3. Υπάλληλος ο οποίος ζητεί ή λαμβάνει, για τον εαυτό του ή για άλλον, αθέμιτη παροχή περιουσιακής φύσης, επωφελούμενος από την ιδιότητα του, τιμωρείται με φυλάκιση, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλη ποινική διάταξη. 4. Προϊστάμενοι υπηρεσιών ή επιθεωρητές ή πρόσωπα που έχουν την εξουσία λήψης αποφάσεων ή ελέγχου σε υπηρεσίες του Δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου τιμωρούνται με φυλάκιση έως τρία έτη ή χρηματική ποινή, εφόσον η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλη ποινική διάταξη, αν με παράβαση συγκεκριμένου υπηρεσιακού καθήκοντος δεν απέτρεψαν από αμέλεια, πρόσωπο που τελεί υπό τις εντολές τους ή υπόκειται στον έλεγχο τους από την τέλεση πράξης των προηγούμενων παραγράφων. 5. Οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 εφαρμόζονται και όταν οι πράξεις τελούνται από λειτουργούς ή άλλους υπαλλήλους με οποιαδήποτε συμβατική σχέση, οργάνου ή οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχει την έδρα του στην Ελλάδα και κάθε δημόσιου διεθνούς ή

τυποποιείται το αδίκημα της δωροληψίας «χάριν καλλιέργειας κλίματος», η οποία τροποποιήθηκε ομοίως όσον αφορά την απειλούμενη ποινή. Στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, προβλέπεται το αξιόποινο για πράξεις προϊσταμένων/επιθεωρητών και εν γένει προσώπων που έχουν την εξουσία λήψης αποφάσεων και ελέγχου υπηρεσιών του Δημοσίου, οι οποίοι κατά παράβαση συγκεκριμένου υπηρεσιακού καθήκοντος δεν απέτρεψαν από αμέλεια πρόσωπο, το οποίο βρίσκεται υπό τις εντολές ή τον έλεγχό τους από την τέλεση πράξης δωροληψίας²⁰⁵.

Το βασικό έγκλημα της δωροληψίας υπαλλήλου, όπως αυτό περιγράφεται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 235 ΠΚ αποτελεί **ιδιαιτέρο** έγκλημα, αφού υποκείμενο τέλεσης μπορεί να είναι μόνο πρόσωπο που έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου και περαιτέρω **γνήσιο ιδιαιτέρο** αφού η υπαλληλική ιδιότητα θεμελιώνει το αξιόποινο της συμπεριφοράς του υπαλλήλου η οποία αν τελούνταν από πρόσωπο το οποίο δεν κατέχει την ιδιότητα αυτή θα ήταν μια μη αξιόποινη πράξη²⁰⁶.

4.2. Αντικειμενική υπόσταση παρ. 1 & 2

Η ανάλυση της έννοιας του υπαλλήλου στο κεφάλαιο αυτό παρέλκει, δεδομένου ότι εκτενής αναφορά και υπαγωγή των εκπαιδευτικών γενικής και ανώτατης εκπαίδευσης στην έννοια του δημοσίου υπαλλήλου και λειτουργού έγινε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας (βλ. 1.2.2.).

α) Απαίτηση ή λήψη δώρου ή αποδοχή υπόσχεσης : Οι τρεις αυτές πράξεις αποτελούν την εγκληματική συμπεριφορά του υπαλλήλου.

Ως απαίτηση δώρου, νοείται η μονομερής ζήτηση παροχής εκ μέρους του υπαλλήλου, η οποία μπορεί να είναι ρητή ή να συνάγεται από μια συγκεκριμένη συμπεριφορά του υπαλλήλου. Η απαίτηση ως δήλωση βουλήσεως πρέπει να προκύπτει με σαφήνεια και να περιέλθει σε γνώση τρίτου, να γίνει κατανοητή από

υπερεθνικού οργανισμού στον οποίο η Ελλάδα είναι μέλος ή φορέας αυτού, καθώς και από κάθε πρόσωπο, αποσπασμένο ή όχι, που εκτελεί καθήκοντα τα οποία αντιστοιχούν σε αυτά που εκτελούν οι λειτουργοί ή άλλοι υπάλληλοι, ακόμα κι αν δεν είναι αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας όπου τελέστηκαν».

²⁰⁵ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4637/2019 όπου αναφέρεται ότι η διόρθωση της 4^{ης} παραγράφου ώστε να διευκρινιστεί τα διευθυντικά στελέχη θα πρέπει να καλύπτουν με δόλο την παραβίαση συγκεκριμένων καθηκόντων τους, λόγω της οποίας, από αμέλειά τους καθίσταται δυνατή μια πράξη δωροληψίας.

²⁰⁶ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., σε Μανωλεδάκης Ι., Μ., Ποινικό Δίκαιο-Επιτομή Γενικού Μέρους, (άρθρα 1-49), ζ έκδοση, πλήρως αναθεωρημένη με επιμέλεια Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Σάκουλας, 2005, σελ. 321-323

αυτόν χωρίς όμως να χρειάζεται να γίνει και δεκτή²⁰⁷. Το έγκλημα της δωροληψίας ως έγκλημα βλάβης²⁰⁸, είναι επομένως ολοκληρωμένο και με μόνη την απαίτηση δώρου από τον υπάλληλο, χωρίς να απαιτείται δηλαδή η απαίτηση αυτή να γίνει δεκτή από τον τρίτο στον οποίον απευθύνεται, αρκεί πάντως να περιέλθει σε γνώση του τελευταίου και να γίνει κατανοητή²⁰⁹. Για υπόρρητη απαίτηση δώρου από εκπαιδευτικό κάνει λόγο η ΑΠ 1801/2010²¹⁰, όπου το δικαστήριο απασχόλησε μια περίπτωση δωροληψίας εκπαιδευτικού τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στην απόφαση αναφέρεται χαρακτηριστικά: « Πολλοί φοιτητές, μετά τη διενέργεια των εξετάσεων, ενόψει του γεγονότος ότι τα θέματα των εξετάσεων κρίθηκαν δύσκολα, σε συνδυασμό με τη φήμη που διέρρευε μεταξύ των φοιτητών, ότι ο ως άνω καθηγητής (πρώτος κατηγορούμενος) είχε την πρόθεση να διευκολύνει τους φοιτητές, ώστε να περάσουν το εν λόγω μάθημα ... η Α. Β. και η Γ. Α., οι οποίες επισκέφθηκαν τον ως άνω καθηγητή στο γραφείο του μεμονωμένα, αρχές Νοεμβρίου του έτους 2003. Κατά τις ως άνω συναντήσεις ο πρώτος κατηγορούμενος τις διαβεβαίωσε ότι θα περάσουν το εν λόγω μάθημα και τις παρότρυνε να επικοινωνήσουν μαζί του σε λίγες ημέρες, προκειμένου να πληροφορηθούν τη βαθμολογία του γραπτού τους, μάλιστα δε, έδωσε και τον αριθμό του κινητού του τηλεφώνου στην Α. Β. Μετά από λίγες ημέρες οι εν λόγω φοιτήτριες επισκέφθηκαν και πάλι τον πρώτο κατηγορούμενο στο γραφείο του, όπου ο τελευταίος τους ανακοίνωσε ότι η βαθμολογία των γραπτών τους ήταν 3, δηλαδή κάτω από τη βάση, ωστόσο, όμως έσπευσε να τις καθησυχάσει, διαβεβαιώνοντας αυτές ότι ο βαθμός αυτός μπορεί να αλλάξει, εάν έκαναν κάποια φροντιστήρια με έναν βοηθό του, χωρίς να τις διευκρινίσει με σαφήνεια, εάν και πότε επρόκειτο να επανεξετασθούν. Στη συνέχεια, έδωσε σ' αυτές τον αριθμό του κινητού τηλεφώνου του δεύτερου κατηγορουμένου, ο οποίος δεν συνδέεται με οποιαδήποτε υπηρεσιακή σχέση με το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ακολούθως δε, αυτές (φοιτήτριες) επικοινωνήσαν τηλεφωνικά με τον δεύτερο κατηγορούμενο και έκλεισαν ραντεβού μαζί του».

²⁰⁷ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 184. Αντίθετη άποψη Γιαννακέλος Ι., Διαφθορά-Δωροδοκία και ποινική αντιμετώπιση, σελ 57 όπου αναφέρει ότι δεν απαιτείται ο τρίτος να κατανοεί το νόημα της πράξης του δωροδότη

²⁰⁸ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 167

²⁰⁹ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σ. 184

²¹⁰ ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

Η λήψη δώρου συνίσταται σε αποδοχή από τον δράστη της παροχής που περιήλθε σε αυτόν²¹¹. Αποδοχή όμως υπάρχει όταν εκδηλώνεται η βούληση του υπαλλήλου να δεχτεί την παροχή που περιήλθε στην σφαίρα κατοχής του ως δώρο. Διαφορετικά, σε περίπτωση που τέτοια βούληση δεν εκδηλώνεται, τότε δεν υπάρχει αποδοχή, αλλά απλή εισ-δοχή του δώρου στη σφαίρα κατοχής του δράστη²¹². Η λήψη όπως θα αναλυθεί παρακάτω μπορεί να γίνει είτε άμεσα, με απευθείας καταβολή του αθέμιτου ωφελήματος στον εκπαιδευτικό δημόσιο υπάλληλο²¹³, είτε μέσω κάποιου τρίτου, συνήθως όχι υπάλληλου. Είναι δε χαρακτηριστικό, ότι λόγω της προσπάθειας τήρησης μυστικότητας της εν λόγω συναλλαγής μεταξύ εκπαιδευτικού και σπουδαστή/μαθητή η λήψη του δώρου δε γίνεται αυτοπροσώπως από τον εκπαιδευτικό τις περισσότερες φορές αλλά μέσω τρίτου²¹⁴. Για τις περιπτώσεις δε που προηγείται η απαίτηση και έπεται η λήψη(άμεσα ή μέσω τρίτου), πρόκειται για δυο αυτοτελείς τρόπους πραγμάτωσης του εγκλήματος, οι οποίες συνιστούν μια ενιαία εγκληματική προσβολή και η πράξη δωροληψίας είναι μια, όπου οι δυο επιμέρους ενέργειες(απαίτηση και λήψη) συγχωνεύονται, διατηρούν όμως την αυτοτέλεια τους ως προς την παραγραφή τους²¹⁵.

Τέλος, η αποδοχή υπόσχεσης δώρου αποτελεί μια πιο προχωρημένη μορφή της απαγορευμένης σχέσης που δημιουργείται, στην οποία η πρωτοβουλία ανήκει στον τρίτο, δωροδότη-σπουδαστή έτσι ώστε με την αποδοχή από τον υπάλληλο της πρότασης του τρίτου να ολοκληρώνεται η παράνομη συμφωνία και να υπάρχει ολοκληρωμένο το έγκλημα της δωροληψίας. Απαραίτητη προϋπόθεση και στην τελευταία αυτή περίπτωση είναι ο υπάλληλος να γνωρίζει ότι η γενόμενη πρόταση αποτελεί πρόταση δωροδοκίας και να θέλει σε αυτήν να συνδέσει τη δική του συμπεριφορά. Η περιέλευση των δώρων στην κατοχή του δωρολήπτη δεν είναι

²¹¹ Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επίστ. Επόπ.), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 1, 2014 σελ. 601

²¹² Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 186

²¹³ Άμεση λήψη δώρου από εκπαιδευτικό δημόσιο υπάλληλο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ΑΠ 534/1998 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

²¹⁴ Για λήψη αθέμιτου ωφελήματος από εκπαιδευτικό μέσω τρίτου ΑΠ 1801/2010, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 160/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 349/1981 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΣυμβπλημΑθ 471/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ(για την περίπτωση όμως του εκπαιδευτικού ιδιωτικού υπαλλήλου), οι δε λήψη γινόταν και άμεσα από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό αλλά και μέσω τρίτου(οι πράξεις συρρέουν μεταξύ τους φαινομενικά, αποτελούν μια πράξη δωροληψίας στην οποία συγχωνεύονται οι επιμέρους συμπεριφορές και διατηρούν αυτοτέλεια ως προς την παραγραφή)

²¹⁵ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 213-214

απαραίτητη σε αυτήν την περίπτωση , αφού από την αποδοχή της υπόσχεσης και μόνο ολοκληρώνεται η παράνομη συμφωνία των μερών²¹⁶.

β) Άμεσα ή μέσω τρίτου: Η ορολογία αυτή, αναφέρεται στην πράξη απαίτησης ή λήψης των ωφελημάτων και όχι στην παρεχόμενη από αυτά ωφέλεια. Η απαίτηση ή η λήψη των ωφελημάτων μπορεί να γίνει είτε άμεσα, δηλαδή από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό, είτε έμμεσα με τη μεσολάβηση κάποιου τρίτου προσώπου. Ο τρίτος αποτελεί το ενδιάμεσο πρόσωπο που λειτουργεί για λογαριασμό του υπαλλήλου και στην περίπτωση αυτή, ο υπάλληλος είναι τελικά εκείνος που συναλλάσσεται στην αθέμιτη σχέση δωροδοκίας. Ο τρίτος ευθύνεται μόνο ως συμμετοχος στο έγκλημα της δωροληψίας, και μάλιστα σύμφωνα με το 49 παρ. 1εδ.α' ΠΚ με ποινή μειωμένη, αφού δε διαθέτει την υπαλληλική ιδιότητα. Επομένως, το δεύτερο εδάφιο του 49 παρ. 1, που προβλέπει την ευθύνη έμμεσης αυτουργίας του προσώπου που έχει την ιδιαίτερη ιδιότητα, στην προκειμένη περίπτωση είναι άνευ ουσίας, αφού το ίδιο το 235 καλύπτει ως μορφή φυσικής αυτουργίας του υπαλλήλου και την έμμεση ενέργεια του να ζητήσει ή να λάβει ωφελήματα μέσω τρίτου προσώπου²¹⁷. Στην περίπτωση πάντως αυτή, ο τρίτος θεωρείται άμεσος συνεργός της δωροληψίας. Στην απόφαση ΑΠ 1801/2010, που αναφέραμε νωρίτερα, η απαίτηση του δώρου από τον εκπαιδευτικό έγινε μέσω τρίτου, συνεπώς, ο τρίτος θα τιμωρηθεί για την πράξη της άμεσης συνέργειας στην δωροληψία²¹⁸ : *«Στη συνέχεια, έδωσε(ο καθηγητής) σ' αυτές τον αριθμό του κινητού τηλεφώνου του δεύτερου κατηγορουμένου, ο οποίος δεν συνδέεται με οποιαδήποτε υπηρεσιακή σχέση με το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ακολούθως δε, αυτές (φοιτήτριες) επικοινωνήσαν τηλεφωνικά με τον δεύτερο κατηγορούμενο και έκλεισαν ραντεβού μαζί του, πάντοτε χωριστά η μια από την άλλη, καθώς, όπως προέκυψε, αυτές δεν είχαν μέχρι τότε ιδιαίτερη σχέση μεταξύ τους. Οι εν*

²¹⁶ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 185-186

²¹⁷ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 189

²¹⁸ **ΑΠ 1801/2010 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ:** *«ο δεύτερος των κατηγορουμένων Τ. Α., με πρόθεση παρείχε άμεση συνδρομή στο δράστη κατά τη διάρκεια της άδικης πράξης της παθητικής δωροδοκίας κατ' εξακολούθηση που διέπραξε και ειδικότερα παρείχε άμεση συνδρομή στον πρώτο συγκατηγορούμενό του κατά τη διάρκεια της υπό στοιχεία Α πράξης, παραλαμβάνοντας μετά από προγραμματισμένο ραντεβού, τα χρήματα (250 και 300 ευρώ αντίστοιχα) από τις φοιτήτριες Α. Β. και Γ. Α., για λογαριασμό του πρώτου συγκατηγορούμενού του»,* ομοίως και η **ΑΠ 160/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ** όπου και πάλι για τον τρίτο τρίτος μέσω του οποίου λαμβάνεται το αθέμιτο ωφέλημα *«να κηρυχθεί ένοχη της άμεσης συνέργειας σε παθητική δωροδοκία, με τη μεσολάβηση της, ...καθώς επίσης και ότι το παραπάνω ποσό παρέλαβε από την επί πτυχίω φοιτήτρια ..για να το παραδώσει στον ..ώστε αυτός να θεωρήσει ότι η εν λόγω φοιτήτρια είχε προσέλθει στις εξετάσεις του μαθήματος..» ΣυμβπλημΑΘ 471/2011* *«τα χρήματα δε καταβάλλοντα είτε άμεσα στον ίδιο είτε με τη μεσολάβηση του πατρός του»*

λόγω συναντήσεις (ραντεβού) πραγματοποιήθηκαν σε δημόσιους χώρους κατ' αυτές ο δεύτερος κατηγορούμενος έλαβε, κατά το δεύτερο δεκαπενθήμερο του μηνός Νοεμβρίου 2003, από την Α. Β. το ποσό των 250 ευρώ και από την Γ. Α. το ποσό των 300 ευρώ».

γ) Ωφέλημα: Προσδιορίζοντας την έννοια των ωφελημάτων, αυτά μπορούν να διακριθούν²¹⁹: α) σε ωφελήματα οικονομικού-περιουσιακού χαρακτήρα ωφελήματα, περιουσιακά δηλαδή αγαθά τα οποία μεταβαίνουν στην περιουσία του λήπτη, χωρίς κάποια ή τη συνήθη αντιπαροχή εκ μέρους του δότη(λ.χ. χρήματα, κοσμήματα, δικαιώματα εμπράγματα ή ενοχικά)²²⁰, και β) και σε ωφελήματα που συνιστούν πάσης φύσεως παροχές μη περιουσιακού χαρακτήρα, όπως μια ευνοϊκή μετάθεση ή η ικανοποίηση των πάση φύσεως γενετήσιων επιθυμιών του υπαλλήλου. Πάντως το ωφέλημα θα πρέπει να είναι μη οφειλόμενο για τον δράστη ή ο δράστης δηλαδή ή ο τρίτος να μη έχει νόμιμη αξίωση για την παροχή του και να συνδέεται με την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του δωρολήπτη²²¹. Σύμφωνα με τη διατύπωση του 235 ΠΚ το ωφέλημα θα πρέπει να αφορά τον ίδιο τον υπάλληλο ή οποιονδήποτε τρίτο (συγγενή, φίλο ή απλό γνωστό του υπαλλήλου). Στην περίπτωση όμως αυτή η ωφέλεια θα πρέπει με κάποιον τρόπο να αντανακλά ως τέτοια και στον ίδιο τον υπάλληλο. Έστω και με έμμεσο τρόπο να μην αποτελεί αυτό μια εντελώς ανιδιοτελή πράξη του ²²². Το ωφέλημα αυτό θα πρέπει να είναι αθέμιτο, να μη συνιστά δηλαδή αντικείμενο νόμιμης αξίωσης. Η προσθήκη του όρου αυτού έγινε με το νόμο 4258/2014 προς συμπλήρωση του νομοθετικού κενού που δημιουργήθηκε με το νόμο 4254/2014, ο οποίος τροποποίησε το άρθρο 235 ΠΚ και δεν απαιτούνταν πλέον η ενέργεια του υπαλλήλου να γίνεται κατά παράβαση των καθηκόντων του αλλά σε σχέση με την άσκηση αυτών. Η υπηρεσιακή ενέργεια μπορεί να είναι μια νόμιμη (παρ. 1) ή μια μη νόμιμη (παρ.2) υπηρεσιακή ενέργεια. Συνεπώς, η προσθήκη

²¹⁹ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα σελ. 173

²²⁰ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 173-176

²²¹ Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επίστ. Επόπτ.), Καϊάφα-Γκμπάντι Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 1, 2014 σελ. 602

²²² Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ. 181. Διαφορετική άποψη Γιαννακέλος Ι., Διαφθορά-Δωροδοκία και ποινική αντιμετώπιση, σελ. 65 όπου αναφέρει ότι είναι αδιάφορο αν η ωφέλεια αντανακλά ως τέτοια και στον ίδιο τον υπάλληλο αφού το έννομο αγαθό της υπηρεσίας ως αχρημάτιστου και αμερόληπτου μηχανισμού εξυπηρέτησης των πολιτών βλάπτεται ακόμα κι αν τα ωφελήματα (π.χ) απαιτούνται από τον υπάλληλο για να δοθούν σε κάποιο φιλανθρωπικό ίδρυμα

του όρου «αθέμιτο» κρίνεται αναγκαία για τις περιπτώσεις όπου αντικείμενο εξαγοράς είναι μια νόμιμη υπηρεσιακή ενέργεια του υπαλλήλου²²³.

δ) Ωφέλημα ως αντάλλαγμα για μια τελειωμένη ή μελλοντική ενέργεια ή παράλειψη του υπαλλήλου σε σχέση με τα καθήκοντα του (235 παρ. 1) ή αντίθετη προς αυτά (235 παρ.2) : Για την τέλεση του εγκλήματος της δωροληψίας, ο νομοθέτης θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση την ύπαρξη μιας ανταλλακτικής σχέσης μεταξύ της **απαίτησης, λήψης του ωφελήματος ή της αποδοχής της υπόσχεσής του** και της **υπηρεσιακή ενέργειας** του δημόσιου υπαλλήλου²²⁴. Ο νομοθέτης αναφέρεται σε «*ενέργεια μελλοντική ή ήδη τελειωμένη και είναι αδιάφορο, αν η ενέργεια ή παράλειψη του υπαλλήλου πραγματοποιήθηκε ή αν αυτός σκόπευε ειλικρινά να την πραγματοποιήσει (Ολ.Α.Π. 6/1998)*»²²⁵.

Περαιτέρω, μια από τις σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο νόμος 4254/2014 στο έγκλημα της δωροληψίας(καθώς και της δωροδοκίας) είναι η διάκριση της ποινικής ευθύνης, ανάλογα με το αν αντικείμενο της παράνομης συναλλαγής είναι μια υπηρεσιακή ενέργεια ή παράλειψη του υπαλλήλου σε **σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του**, (235 παρ. 1) ή αν **αντίκειται σε αυτά**, 235 παρ. 2, για την οποία έχει ήδη γίνει λόγος νωρίτερα.

Ακόμα μια σημαντική τροποποίηση που επέφερε ο νόμος 4254/2014 στο έγκλημα της δωροληψίας, αφορά τη διατύπωση της παραγράφου 1. Πριν το νόμο 4254/2014 η διάταξη είχε ως εξής: «... *ενέργεια ή παράλειψη η ...που ανάγεται στα καθήκοντα του (υπαλλήλου) ή αντίκειται σε αυτά...*». Γινόταν έτσι δεκτό, ότι η εξαγοραζόμενη ενέργεια του υπαλλήλου θα πρέπει να εντάσσεται στα υπηρεσιακά του καθήκοντα, να εμπίπτει με άλλα λόγια στις αρμοδιότητες του. Σύμφωνα με τη νέα διατύπωση του 235 παρ. 1, η ενέργεια ή η παράλειψη του υπαλλήλου που αποτελεί αντικείμενο συναλλαγής, θα πρέπει να τελεί «*σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του*», διατύπωση η οποία διευρύνει τον κύκλο των εξαγοραζόμενων πράξεων του υπαλλήλου, ώστε να καταλαμβάνονται πέραν των όσων εμπίπτουν στο

²²³ Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, σε *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επίστ. Επόπτ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 1, σελ. 602

²²⁴ Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, σε *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επίστ. Επόπτ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 1, σελ. 604

²²⁵ Βλ. ομοίως και ΑΠ 1265/2015 (ΤΝΠ) ΝΟΜΟΣ

πεδίο των αρμοδιοτήτων του, και όσες «αυτός μπορεί να διαπράξει επ' ευκαιρίας της εκτέλεσης των καθηκόντων του ή επωφελούμενος από τη θέση που κατέχει»²²⁶²²⁷.

Στις περιπτώσεις δωροληψίας εκπαιδευτικών που μέχρι στιγμής έχουν απασχολήσει τα ελληνικά δικαστήρια, η εξαγοραζόμενη υπηρεσιακή ενέργεια του εκπαιδευτικού ήταν αντικείμενη προς τα καθήκοντα του²²⁸. Συνηθέστερη βαθμίδα εκπαίδευσης που τελούνται τέτοιες πράξεις είναι η τριτοβάθμια²²⁹. Η αντίθεση δε αυτή του εκπαιδευτικού λειτουργού, πραγματώνεται με την αδικαιολόγητη στέρηση του δικαιώματος στην Ανώτατη εκπαίδευση, σε μερίδα φοιτητών, οι οποίοι δεν προβαίνουν στο χρηματισμό του και εξ αυτού είτε στερούνται την απόκτηση τίτλου σπουδών τους, είτε καθυστερείται, η απόκτηση αυτή.

Για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση χαρακτηριστική περίπτωση είναι η ΑΠ 349/1981(ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ): Η απόφαση αυτή αφορά έναν Γυμνασιάρχη φιλόλογο ο

²²⁶ Χατζηκώστας Κ., Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του Ποινικού Δικαίου με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα, ΠοινΔικ 2016, 373

²²⁷ Πάντως, πριν από την τροποποίηση στη διατύπωση της παραγράφου 1 του άρθρου 235 ΠΚ από τον Ν 4254/2014, πάγιως η νομολογία του Αρείου Πάγου δεχόταν ότι πράξεις που βρίσκονται έξω από τον κύκλο καθηκόντων ή υπηρεσίας του υπαλλήλου, δε συνιστούν δωροληψία, έστω κι αν αυτός τις επιχειρεί με την ευκαιρία της υπηρεσίας του ή με χρησιμοποίηση της υπηρεσιακής του ιδιότητας. Από την παλαιότερη νομολογία του Αρείου Πάγου, το ζήτημα αυτό είχε απασχολήσει την ΑΠ 857/1978, όπου ένας Γενικός Διευθυντής Υπουργείου κατηγορήθηκε ότι πήρε δώρα, για να εγκρίνει άδειες εξαγωγής συναλλάγματος για την εισαγωγή κρεάτων, κηρύχθηκε όμως αθώος επειδή διαπιστώθηκε ότι προϊστατο της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικού Εμπορίου, οποία δεν είχε καμία αρμοδιότητα για τις Εισαγωγές²²⁷.

²²⁸ **ΑΠ 1810/2010** ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), **ΑΠ 160/2006**,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΑΠ 534/1998**,(δωροληψία επικ. καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΑΠ 349/1981**,(δωροληψία καθ. Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **Τριμπλαθ 46000/2014** ΠοινΔικ. 2015 σ. 747 επ. (όπου πραγματεύεται το ζήτημα του αν οι άμισθοι επιστημονικοί συνεργάτες αποτελούν εκπαιδευτικό προσωπικό και κατ' επέκταση αν υπάγονται στην έννοια του δημόσιου υπαλλήλου με αρνητική κρίση), **ΤριπλημΛαρ. 2951/2013**,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΣυμβπλημΑθ 471/2011** ΠοινΧρ 2011 σ. 305 επ., ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (όπου όμως πρόκειται για παράδειγμα δωροληψίας εκπαιδευτικών ιδιωτικών υπαλλήλων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση), **ΠορισμΑναφΕισΕφΘες 1/2018**, ΠοινΔικ. 2018 σ. 1172,(όπου εξετάζονται όμως ζητήματα για παραβίαση της μυστικότητας της ανάκρισης, παραβίαση του δικαιώματος της προσωπικότητας και των προσωπικών δεδομένων των κατηγορουμένων στο πλαίσιο διακρίβωσης κρίσιμων στοιχείων για παραδοχή τέλεσης του εγκλήματος της δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), επ., **ΔιατΕισΠρΑθ 29-2/2012** (όπου εξετάζονται ζητήματα στοιχειοθέτησης του εγκλήματος δωροληψίας από εκπαιδευτικούς Φροντιστηρίων)

²²⁹ **ΑΠ 1810/2010** ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), **ΑΠ 160/2006**,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΑΠ 534/1998**,(δωροληψία επικ. καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), **ΤριπλημΛαρ. 2951/2013**,(δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης), ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΠορισμΑναφΕισΕφΘες 1/2018**, ΠοινΔικ. 2018 σ. 1172,(όπου εξετάζονται όμως ζητήματα για παραβίαση της μυστικότητας της ανάκρισης, παραβίαση του δικαιώματος της προσωπικότητας και των προσωπικών δεδομένων των κατηγορουμένων στο πλαίσιο διακρίβωσης κρίσιμων στοιχείων για παραδοχή τέλεσης του εγκλήματος της δωροληψία καθ. Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης)

οποίος τελούσε σε απόσπαση στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, ως Διευθυντής της Διευθύνσεως των Προγραμμάτων Μέσης Εκπαίδευσης και είχε ορισθεί με Υπουργική Απόφαση, Γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής των Πανελληνίων Εξετάσεων της χώρας, της οποίας έργο ήταν η επιλογή των θεμάτων των Πανελληνίων Εξετάσεων της Β τάξεως του Λυκείου, η διαφύλαξη της μυστικότητας αυτών καθώς και η ασφαλής αναπαραγωγή και αποστολή τους στα εξεταστικά κέντρα της χώρας. Η επιτροπή αυτή συνήλθε την 5^η του μηνός Ιουνίου του έτους 1979, επέλεξε τα θέματα στα οποία θα εξετάζονταν οι μαθητές της Β τάξεως του Λυκείου κατά την 12^η του ίδιου μήνα.

Ο εν λόγω εκπαιδευτικός κατέγραψε τα θέματα αυτά σε βιβλίο πρακτικών, το οποίο τηρούσε ο ίδιος αυτοπροσώπως και παρότι αυτό δεν του επιτρεπόταν, εκείνος κρυφά παρέλαβε αντίγραφο των θεμάτων το οποίο παρέδωσε σε τρίτο πρόσωπο (μεσάζοντα), ο οποίος στη συνέχεια παρέδωσε τα θέματα στο δωροδότη φροντιστή, που ενδιαφερόταν για την απόκτηση των ανωτέρω θεμάτων δίνοντας ως αντάλλαγμα για την απόκτησή τους το ποσό των 150.000 δραχμών, χρηματικό ποσό το οποίο αποτέλεσε το αθέμιτο αντάλλαγμα- δώρο για την ανωτέρω περιγραφόμενη ενέργεια του υπαλλήλου.

Στην συγκεκριμένη απόφαση γίνεται λόγος για « *ενέργεια που περιλαμβάνετο μεν εις τον κύκλο της αρμοδιότητας του υπαλλήλου, αλλά αντίκειται στα υπηρεσιακά του καθήκοντα* ». Η ενέργεια δηλαδή της ανακοίνωσης των απόρρητων θεμάτων πριν την προγραμματισμένη ημέρα της εξέτασης έναντι ανταλλάγματος, ενώ ο υπάλληλος είχε υποχρέωση από την Υπηρεσία του για την φύλαξη και τήρηση της μυστικότητας αυτών είναι πράξη περιλαμβανόμενη μεν εις τον κύκλο των αρμοδιοτήτων του υπαλλήλου **αλλά αντικείμενη στα υπηρεσιακά του καθήκοντα**²³⁰.

²³⁰ Για πράξει αντικείμενη στα καθήκοντα του εκπαιδευτικού κάνει λόγο και το βούλευμα **Συμβλημ, 471/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ**, (το οποίο αφορά δωροληψία εκπαιδευτικού δημοσίου υπαλλήλου), έχει όμως ενδιαφέρον για το χαρακτηρισμό της εξαγοραζόμενης ενέργειας τους εκπαιδευτικού : « *ο εκπαιδευτικός, ενήργησε «κατά παράβαση των καθηκόντων του ως Διευθυντή- Υπεύθυνου Συντονιστή του προγράμματος ΙΒ των Ιδιωτικών Εκπαιδευτηρίων Χ, όπως αυτά διαγράφονται α) από τον κανονισμό διεξαγωγής των εξετάσεων για την απόκτηση του Διεθνούς Απολυτηρίου ΙΒΟ, ... β) από τις εντολές ή οδηγίες των προϊσταμένων του για την εξασφάλιση του αδιάβλητου της διεξαγωγής των συγκεκριμένων εξετάσεων, παραβιάζοντας το αρ. 10 της ως άνω από 1.9.2006 σύμβασης εργασίας περί της υποχρεώσεως πίστης μεταξύ αυτού και του εργοδότη- κύριου της επιχείρησης, σύμφωνα με το οποίο ο 'εργαζόμενος υποχρεούται να συμπεριφέρεται πάντοτε κατά τρόπο που δε θα προσβάλει την επιχειρηματική, εκπαιδευτική και κοινωνική εικόνα, τη φήμη και την υπόληψη της Εταιρίας και να απέχει από κάθε ενέργεια , που θα δημιουργούσε δεσμεύσεις ... έναντι τρίτων σε*

Η παρανομία της ενέργειας του υπαλλήλου, δε συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι τούτη δεν είναι και υπηρεσιακή, με την έννοια ότι εφόσον γίνεται κατά παράβαση των καθηκόντων του υπαλλήλου, δεν εντάσσεται και στο υπηρεσιακό του έργο . Για να κριθεί μια πράξη ως αντικείμενη ή συνδεόμενη με τα καθήκοντα του υπαλλήλου, πρέπει αυτή να είναι πράξη ενάσκησης καθηκόντων. Οι κατά παράβαση των καθηκόντων των εκπαιδευτικών υπαλλήλων ενέργειες είναι υπηρεσιακές, αφού λειτουργικά εντάσσονται στον κύκλο των αρμοδιοτήτων του υπαλλήλου. Έτσι, εάν εξέλιπε η πλημμέλεια τους ή εάν αυτές επιτρέπονταν, τότε θα αποτελούσαν υπηρεσιακές πράξεις ενταγμένες στο χώρο δραστηριότητας του υπαλλήλου ²³¹.

Πάντως, η διάκριση μεταξύ νόμιμων και παράνομων υπηρεσιακών ενεργειών, δηλαδή μεταξύ πράξεων των δημοσίων υπαλλήλων, υποδηλώνει πως μια ενέργεια του υπαλλήλου δε θεωρείται παράνομη μόνο και μόνο επειδή αποτελεί αντικείμενο μιας συναλλαγής δωροδοκίας. Συνεπώς, ενδιαφέρει ο καθευατός νόμιμος ή παράνομος χαρακτήρας της υπηρεσιακής ενέργειας²³².

Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε εδώ πως όσον αφορά την πωλούμενη ενέργεια του υπαλλήλου, αυτή πρέπει να είναι συγκεκριμένη, προκειμένου αυτός να τελεί το βασικό αδίκημα της δωροληψίας, είτε της πρώτης παραγράφου είτε της δεύτερης. Διαφορετικά, όταν αντικείμενο της παράνομης συναλλακτικής σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικού και του δωροδότη συνιστά γενικώς η υπηρεσιακή του συμπεριφορά στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού του έργου, εφαρμοστέα μπορεί να είναι η παράγραφος 3 του άρθρου 235 ΠΚ, δωροληψία χάριν καλλιέργεια κλίματος. Υποστηρίζεται πάντως ²³³, ότι δεν είναι απαραίτητο για την εφαρμογή του βασικού εγκλήματος, να προσδιορίζονται τα κατ' ιδίαν χαρακτηριστικά της εξαγοραζόμενης ενέργειας ή παράλειψης, χρόνος δηλαδή ή ο τόπος πραγμάτωσης της.

βάρος των συμφερόντων της εταιρίας ή των πελατών της γ) αλλά και από τη φύση της θέσης και του λειτουργήματος του ως εκπαιδευτικού».

²³¹ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ 193

²³² Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επίστ. Επόπτ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 1, σελ. 606

²³³ Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επίστ. Επόπτ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 1, σελ. 607

4.3 Υποκειμενική Υπόσταση :

Όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της δωροληψίας πρέπει να καλύπτονται από δόλο βάσει του γενικού κανόνα του 26 ΠΚ, ενώ αρκεί και ο ενδεχόμενος δόλος. Ο εκπαιδευτικός πρέπει δηλαδή να γνωρίζει α) ότι είναι υπάλληλος, και συγκεκριμένα δημόσιος υπάλληλος διορισμένος στο σώμα των εκπαιδευτικών υπαλλήλων ή λειτουργών, είτε ως μόνιμος δημόσιος υπάλληλος/λειτουργός είτε ως υπάλληλος/λειτουργός του δημοσίου τομέα με σύμβαση αορίστου ή και ορισμένου χρόνου, β) ότι η συγκεκριμένη πράξη για την οποία χρηματίζεται ανάγεται στις υπηρεσιακές του δραστηριότητες, όπως αυτές διαγράφονται από τη φύση του λειτουργήματος του εκπαιδευτικού(είτε συνδεδεμένη με αυτές είτε αντικείμενη σε αυτές) και γ) να γνωρίζει φυσικά την ανταλλακτική σχέση μεταξύ του δώρου και της υπηρεσιακής του πράξης, δηλαδή στοιχεία εξαγοράς της υπηρεσιακής του ενέργειας²³⁴. Επιπλέον θα πρέπει να υπάρχει δόλος του εκπαιδευτικού, να ωφεληθεί ο ίδιος ο είτε άμεσα είτε έμμεσα από αυτή.

Πάντως δεν είναι απαραίτητο ο υπάλληλος να είναι όντως πρόθυμος να πραγματοποιήσει την ενέργεια για την οποία χρηματίζεται. Σύμπτωση των βουλήσεων των δυο μερών δεν απαιτείται δηλαδή. Δωροληψία τελείται ακόμα και όταν ο εκπαιδευτικός αποδέχεται την παροχή δηλώνοντας ταυτόχρονα ψευδώς ότι χάριν της παροχής αυτής θα προβεί εν τέλει στην υποσχόμενη στους φοιτητές υπηρεσιακή πράξη, αφού η παράνομη συναλλακτική σχέση έχει ήδη δημιουργηθεί. Τέλος αδιάφορη είναι η πλάνη του εκπαιδευτικού για το αν η υπηρεσιακή του πράξη αντίκειται ή όχι στα καθήκοντα του, αφού το έγκλημα της δωροληψίας υπαλλήλου, 235 ΠΚ, στοιχειοθετείται είτε η δωροληψία γίνεται χάριν νόμιμης είτε χάριν παράνομης υπηρεσιακής ενέργειας, διαφοροποιείται μόνο το πλαίσιο ποινής. Αρκεί δηλαδή ο υπάλληλος να γνωρίζει ότι η υπηρεσιακή του ενέργεια εντάσσεται στον κύκλο των καθηκόντων του, ότι έχει δηλαδή υπηρεσιακό χαρακτήρα²³⁵.

²³⁴ Χατζηκώστας Κ., Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου, σε *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, (επίστ. Επόπτ.), Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, τομ. 1, σελ. 607

²³⁵ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σελ 207

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ (5)

Ζητήματα συμμετοχή στο έγκλημα της δωροληψίας εκπαιδευτικού δημοσίου υπαλλήλου-Φοιτητές αναγκαίοι συμμετόχοι στο άρθρο 235 ΠΚ & φυσικοί αντουργοί δωροδοκίας του άρθρου 236 ΠΚ

Με αφορμή την ΤρΠλημΛαρ 2951/2013²³⁶:

Όσον αφορά τη συμμετοχή στο έγκλημα της δωροληψίας γενικά, πρέπει κατ' αρχάς να αναφέρουμε, ότι το πρόσωπο το οποίο παρέχει τα δώρα ή την υπόσχεση δώρων, είναι ο αντισυμβαλλόμενος στην παράνομη συναλλαγή, μεταξύ δωρολήπτη και δωροδότη και αποτελεί τον αναγκαίο συμμετόχο για την πραγμάτωση του εγκλήματος της δωροληψίας δημόσιου υπαλλήλου, ο οποίος τιμωρείται αυτοτελώς για το έγκλημα της ενεργητική δωροδοκίας του άρθρου 236 ΠΚ ²³⁷.

Στο χώρο της εκπαίδευσης ειδικότερα, αυτό συνεπάγεται ότι οι φοιτητές/σπουδαστές που χρηματίζουν εκπαιδευτικό δημόσιο υπάλληλο ή λειτουργό θα έπρεπε και εκείνοι να τιμωρηθούν για το έγκλημα του άρθρου 236 ΠΚ. Είναι μεν γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι δωροδότες φοιτητές/σπουδαστές , προβαίνουν από μόνοι τους στην αποκάλυψη τέτοιων πράξεων στις αστυνομικές/ανακριτικές αρχές, όποτε θα εφαρμοστούν για αυτούς τα ευνοϊκά μέτρα 263Α ²³⁸, του νέου ΠΚ, όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους. Αν όμως δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης αυτής, (κυρίως της παρ. 1, όπου προβλέπει το ατιμώρητο του 236 ΠΚ), τότε οι φοιτητές/σπουδαστές θα έπρεπε να τιμωρηθούν με την ποινή του τελευταίου ή αν έστω συντρέχουν τουλάχιστον οι προϋποθέσεις εφαρμογής της παρ. 2, με ποινή μειωμένη κατά το 44 παρ. 2 του ΠΚ.

Εύλογα όμως αναρωτιέται κανείς, αν σε περίπτωση μη εφαρμογής των ευνοϊκών μέτρων του 263Α ΠΚ, είναι τελικά δίκαιη η κρίση να τιμωρηθούν οι φοιτητές/σπουδαστές, οι οποίοι **εξαναγκάστηκαν** στο χρηματισμό του εκπαιδευτικού, προκειμένου να επιτύχουν στο εξεταζόμενο από αυτόν μάθημα, αφού

²³⁶ ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

²³⁷ Μπιτζιλέκης Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, σ. 210

²³⁸ Όπου σύμφωνα με την παρ. 1: δεν τιμωρούνται οι δράστες του άρθρου 236 παρ. 1 και 2 και του άρθρου 237 παρ. 2 και 3 καθώς και του 396, **αν αναγγείλουν με δική τους θέληση και πριν εξετασθεί ο ύποπτος ή κατηγορούμενος από τις αρχές τις πράξεις αυτές**, ενώ σύμφωνα με την παρ. 2 τους επιβάλλεται ποινή μειωμένη με το 44 παρ. 2 του ΠΚ, **αν συνέβαλαν ουσιωδώς στην αποκάλυψη της συμμετοχής του υπαλλήλου στις πράξεις αυτές.**

η ενεργητική δωροδοκία σύμφωνα με τον ΠΚ, θεωρείται αυτοτελές έγκλημα και όχι απλή συμμετοχή στην πράξη της δωροληψίας του 235 ΠΚ²³⁹. Το δικαστήριο στην περίπτωση που εξετάζουμε, προχώρησε σε μια ορθή διαπίστωση συνδρομής κατάστασης ανάγκης η οποία αίρει όχι το άδικο αλλά τον καταλογισμό των δραστών²⁴⁰, αναλυτικότερα: «*Συνεπώς, οι σπουδαστές αφ' ενός είχαν νομικό καθήκον να μην προχωρήσουν σε χρηματισμό του καθηγητή τους, με κίνδυνο να μην ολοκληρώσουν ποτέ τη σχολή, διακινδυνεύοντας έτσι την προσωπική και επαγγελματική τους εξέλιξη και αφ' ετέρου είχαν ηθικό-προσωπικό καθήκον(υπαγορευόμενο από το αδίρητο ένστικτο της αυτοσυντήρησης και βελτίωσης της ατομικής κατάστασης του κάθενος, ένστικτο που αποτελεί την κινητήρια δύναμη για όλες τις μορφές κοινωνικής ανόδου και προσωπικής επιτυχίας) αλλά και υποχρέωση να ολοκληρώσουν εγκαίρως και επιτυχώς τις σπουδές τους, γεγονός που λειτουργούσε εξασφαλιστικά για το προσωπικό και επαγγελματικό τους μέλλον και διαμόρφωνε ασφαλώς ευνοϊκότερες για αυτούς προοπτικές κοινωνικής και προσωπικής επιτυχίας. Αυτοί επέλεξαν το δεύτερο καθήκον, επειδή, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η ψυχική πίεση που ασκήθηκε σ' αυτούς και το αληθινό συνειδησιακό τους δίλημμα ήταν τέτοιο, ώστε η συμμόρφωση τους προς τη φαινόμενη επιταγή του νόμου ήταν «in concreto» αδύνατη. Με αφετηρία τις διαπιστώσεις αυτές, είναι προφανές ότι η πράξη της δωροδοκίας του πρώτου κατηγορούμενου εκ μέρους αυτών έρχεται να «εξισορροπήσει» κάτω από μια τεκμαιρόμενη ψυχική πίεση, μια δυσάρεστη και διαταράσσουσα επενέργεια επάνω στην προσωπικότητα τους, η οποία έχει ως αφετηρία τη νομική υποχρέωση μη χρηματισμού δημόσιου υπαλλήλου. Γίνεται έτσι φανερό ότι αυτοί «προτιμάνε» την ενεργητική δωροδοκία του πρώτου κατηγορουμένου, προκειμένου να περιφρουρήσουν την ευνοϊκή*

²³⁹ Γάφος Η., Το έγκλημα της δωροδοκίας, ΠοινΧρ 1960, σ. 293, όπου ο συγγραφέας αναφέρει ότι η διάταξη αυτή αποσκοπεί αφενός στο να μην υφίσταται καμία αμφιβολία ως προς το αυτοτελές αξιόποινο της πράξης δωροδοκίας, αφετέρου στην διάκριση της ποινικής μεταχείρισης του δωρολήπτη από το δωροδότη, βλ. επίσης στο ίδιο και σ. 297 όπου ο συγγραφέας αναφέρει ότι στην περίπτωση της βαριάς ενεργητικής δωροδοκίας, αν η εξαγοραζόμενη ενέργεια αντίκειται στα καθήκοντα του υπαλλήλου, είναι ήδη τελεσθείσα και αποτελεί αξιόποινη πράξη, ο δράστης του 236 ευθύνεται και ως ηθικός αυτουργός της τελεσθείσας εγκληματικής πράξης και θα έχουμε αληθινή συρροή ηθικής αυτουργίας στην αξιόποινη αυτή πράξη και ενεργητικής δωροδοκίας λόγω ετερότητας των εννόμων αγαθών.

²⁴⁰ Για Επιλογή του αδικού με ψυχική πίεση από ηθικό δίλημμα βλ. εκτενέστερα: Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., σε Μανωλεδάκης Ι., Μ., Ποινικό Δίκαιο-Επιτομή Γενικού Μέρους, (άρθρα 1-49), 3 έκδοση, πλήρως αναθεωρημένη με επιμέλεια Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Σάκκουλας, 2005, σ. 740-746, § 1243-1249 όπου συγκεκριμένα § 1249: «Όπου όμως δεν υπάρχει ελευθερία επιλογής του μη-αδικού, δεν μπορεί να υπάρχει αποδοκιμασία του δράστη για την επιλογή του αδικού, αφού η ελευθερία αυτή, μαζί με τη γνώση του αδικού, αποτελούν ουσιαστικό περιεχόμενο του καταλογισμού».

για τη διαμόρφωση του προσωπικού και επαγγελματικού τους μέλλοντος προοπτική. Πραγματικά, λοιπόν, έχουμε εδώ να κάνουμε με κατάσταση ανάγκης που δεν επηρεάζει μεν το άδικο της ενεργητικής δωροδοκίας, αίρει όμως τον καταλογισμό των δραστών.

Μια από τις σημαντικές αλλαγές του νέου ΠΚ, αποτέλεσε η τροποποίηση του άρθρου 33, στο οποίο προβλέπεται πλέον ρητά, ως λόγος άρσης του καταλογισμού, η αδυναμία αποφυγής του αδίκου. Ο λόγος αυτός, διαμορφώθηκε εκτός των γραπτών κανόνων του ποινικού δικαίου, για την περιγραφή του οποίου τα διάφορα συγγράμματα χρησιμοποιούσαν συνήθως την ορολογία «τραγικό δίλημμα»²⁴¹. Η νομολογία αντιθέτως, μόνο κατ' εξαίρεση υιοθετούσε την θέση για την αδυναμία επιλογής του αδίκου λόγω τραγικού διλήματος²⁴², ως λόγος άρσης του καταλογισμού και για το λόγο αυτό, κρίθηκε αναγκαίο, να προβλεφθεί αυτός ρητά στο νέο ΠΚ, αφού και στην περίπτωση αυτή, η αδυναμία επιλογής του μη αδίκου, είναι αντίστοιχης έντασης με την κατάσταση ανάγκης του άρθρου 32 ΠΚ.

²⁴¹ Για το νέο άρθρο 33 ΠΚ βλ. εκτενέστερα Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου 4619/2019 για το νέο άρθρο 33 ΠΚ, αναρτημένη στην επίσημη ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=053d3a90-ef5a-4d18-a335-aa610111664b:

²⁴² Βλ. σε Αιτιολογική Έκθεση και άλλες εκφράσεις όπως: «υπέρβαση του ανθρωπίνως φευκτού της υπαιτιότητας» και άλλοτε ως «σύγκρουση καθηκόντων».

Επίλογος

Οι τελευταίες νομοθετικές παρεμβάσεις, φέρνουν στην επικαιρότητα ζητήματα ευθύνης των εκπαιδευτικών, σε περίπτωση προσβολών από τους τελευταίους της δημόσιας υπηρεσίας της εκπαίδευσης. Η μετάθεση παραδοσιακών αρμοδιοτήτων του δημόσιου τομέα, σε ιδιωτικούς φορείς, συνεπάγεται περαιτέρω προβληματισμούς, οι οποίοι θα εντείνονται, όσο εντείνονται οι ιδιωτικοποιήσεις τόσο σε ποσότητα όσο και σε ποιότητα. Τα καθεστώς ειδικής αυξημένης ευθύνης δημοσίων υπαλλήλων, όπως αναλύθηκε στην παρούσα, δικαιολογείται νομικοπολιτικά. Αυτό που όμως, δε μπορεί να απαντήσει κάποιος με βεβαιότητα, είναι πότε το καθεστώς της αυξημένης αυτής ευθύνης μπορεί να επεκτείνεται και σε υπαλλήλους ιδιωτικών φορέων, η δραστηριότητα των οποίων (συντρεχουσών βεβαίως και επιπλέον συνθηκών) από άποψη υποχρεώσεων και ευθυνών, ταυτίζεται απόλυτα με τη δραστηριότητα ενός δημόσιου υπάλληλου. Ο προβληματισμός αυτός, είναι ακόμα πιο έντονος σε ορισμένες κατηγορίες δημοσίων υπάλληλων, οι οποίοι υπηρετούν ευαίσθητους και ευπαθείς σε αξιόποινες προσβολές, τομείς του Κράτους. Ο εκπαιδευτικός πάντως, αποτελεί δημόσιο υπάλληλο/λειτουργό με ιδιαίζουσα βαρύτητα δημοσιοϋπαλληλικών υποχρεώσεων και ευθυνών.

Συνεπώς, πρώτο συμπέρασμα της παρούσας εργασίας, αποτελεί η παραδοχή της δικαιολογημένης αυξημένης ποινικής ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων, έναντι των ιδιωτικών, ακόμα και σε περιπτώσεις, όπως αυτή των εκπαιδευτικών, όπου τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις των εργαζομένων σε δημόσια και ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, όπως άλλωστε ορίζει και ο νόμος είναι ίδια.

Δεύτερο καταληκτικό συμπέρασμα, αποτελεί το γεγονός, ότι για τις πράξεις δωροληψίας από τους εκπαιδευτικούς μέσης εκπαίδευσης τουλάχιστον, πρόσθετη ποινική απαξία δεν υπάρχει, ώστε να μπορεί να δικαιολογηθεί ειδικότερη διακεκριμένη μορφή δωροληψίας εκπαιδευτικών δημοσίων υπαλλήλων. Θα μπορούσε όμως να υποστηριχθεί *de lege ferenda*, η ύπαρξη αυξημένης ποινικής απαξίας για τις πράξεις δωροληψίας εκπαιδευτικών λειτουργών της Ανώτατης εκπαίδευσης, για τους λόγους που αναλύθηκαν στο οικείο κεφάλαιο.

Τέλος, για τον τομέα της ιδιωτικής εκπαίδευσης, δεδομένης της πλήρους απουσίας κρατικής επιχορήγησης της λειτουργίας των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων στη

χώρα μας, αλλά και της αδυναμίας ουσιαστικού ελέγχου της διοίκησης των ιδρυμάτων αυτών από το κράτος, δε μπορεί να γίνει λόγος για ανάγκη ενισχυμένης ποινικής προστασίας, της δημόσιας υπηρεσίας της εκπαίδευση, η άσκηση της οποίας, ανατίθεται σταδιακά σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, ώστε να δικαιολογείται μια διακεκριμένη ποινική μεταχείριση της δωροληψίας από εκπαιδευτικούς στον ιδιωτικό τομέα.

Όπως χαρακτηριστικά, επισημαίνεται από Παπακυριάκου Θ.: *«Το ποινικό δίκαιο, ως ultima ratio, μπορεί ίσως να καταστέλλει ακραία φαινόμενα ιδιοτέλειας και κατάχρησης εξουσίας, δε μπορεί όμως να εμφυσησει, αυτό καθ' εαυτό, ανιδιοτέλεια και ευσυνειδησία κατά την εκπλήρωση των υπηρεσιακών καθηκόντων. Η ανάκτηση αυτών των χαμένων αρετών, που τείνουν να εκλείψουν γενικά, προϋποθέτει βέβαια πρώτα από όλα προσωπικό αγώνα κάθε υπαλλήλου».*

Η κατοχή των αρετών αυτών, για κάποιες κατηγορίες δημοσίων υπαλλήλων, συνδέεται με υψηλότερα επίπεδα προσδοκίας. Για το δε εκπαιδευτικό, από πλευράς ΠΔ, μπορέσαμε να απαντήσουμε γιατί οι προσδοκίες αυτές είναι υψηλότερες όταν υπηρετεί αυτός στο δημόσιο τομέα. Ηθικοκοινωνικά όμως, δεν μπορέσαμε να δώσουμε απάντηση, γιατί οι προσδοκίες αυτές, δεν ισχύουν με την ίδια ένταση για τους εκπαιδευτικούς(τουλάχιστον μέσης εκπαίδευσης), στον ιδιωτικό τομέα.

Κλείνοντας την παρούσα με τα λόγια του αείμνηστου Κακριδή Ι., ο δάσκαλος δεν είναι απλώς επιφορτισμένος με το έργο της μετάδοσης γνώσεων(η οποία ούτως ή άλλως συντελείται ανεξάρτητα από το δημόσιο ή μη χαρακτήρα της εκπαίδευσης), αλλά *«ανάμεσα στο μαθητή και το δάσκαλο είναι βέβαιο πως σιγά σιγά μέσα στο χρόνια της κοινής προσπάθειας υφαίνεται μια σχέση που μπορεί να θυμίζει άλλους δεσμούς ανθρώπινους, όπως να πούμε των παιδιών με τους γονείς, δεν παύει όμως να κρατεί η ιδιοτυπία της...στο πρώτο κοίταγμα η σχέση ανάμεσα στο δάσκαλο και στον μαθητή φαίνεται πολύ απλή. Ο πρώτος δίνει γνώσεις και ο δεύτερος δέχεται γνώσεις. Και όμως το πράγμα δε σταματάει εδώ. Στο κάτω κάτω, αν ήταν μόνο γνώσεις να μεταδίδουμε, ο καθηγητής θα μπορούσε πολύ ωραία να αντικατασταθεί από τα βιβλία, που τα διαβάξει κανείς με πιο άνεση στο σπίτι του. Εκείνο που περιμένει ο μαθητής-ας είναι και ανεπίγνωστα- είναι κάτι πολύ πιο πλατύ και πολύ πιο βαθύ από το να πλουτίσει το μυαλό του με ορισμένα γνωστικά στοιχεία. Αν είναι ο δάσκαλος να επιδράσει σωστά πάνω του, θα επιδράσει πολύ καθολικότερα. Για αυτό παίρνει τόση*

σημασία η προφορική διδασκαλία, για αυτό πρέπει ο δάσκαλος να είναι αληθινά μια προσωπικότητα»²⁴³.

Ίσως τελικά, τα βαθύτερα αίτια των υψηλών επιπέδων διαφθοράς να είναι θέμα παιδείας, η οποία σύμφωνα με τους σημαντικότερους δασκάλους την νεότερης ελληνικής ιστορίας είναι δύναμη που καλλιεργεί την ψυχή, «*με το βαθύτερο νόημα της εθνικής αγωγής να έγκειται στη συστηματική προσπάθεια για τη μόρφωση του ατόμου και του λαού με απώτερο σκοπό τον καθολικό ανθρωπισμό»²⁴⁴.*

²⁴³ Κακριδής Ι., Παιδεία Δυναμική Θεραπευτική ψυχή, από το λόγο του που εκφωνήθηκε στις 30 Ιανουαρίου το 1949, ημέρα των Τριών Ιεραρχών, στην αίθουσα τελετών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Έκφραση έκθεση(Γ Λυκείου), Βιβλίο Μαθητή

²⁴⁴ Δελμούζος Α., Παιδεία και Εθνική Μόρφωση, Έκφραση έκθεση(Γ Λυκείου), Βιβλίο Μαθητή

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

Αλεξιάδης, Σ., Η διαφθορά ως κοινώς επικίνδυνος έγκλημα, σε Οι ποινικές επιστήμες στον 21ο αιώνα-Τιμητικός τόμος για Σπινέλλη Δ. Τόμος Α΄. Αντ. Σάκκουλας, σ. 37 επ.,

-του ιδίου, Προς μια νέα γενιά "Κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων"; Το παράδειγμα της διαφθοράς, ΠοινΔικ. 2000 σ. 1021-1025,

Αργυροηλιοπούλου Η., Η δημόσια και ιδιωτική διαφθορά στις αρχές του 21^{ου} αιώνα-Σημείο Καμπής, Ποινική Δικαιοσύνη Τεύχος 6/2001, 663 επ.

Γάφος Η., Το έγκλημα της δωροδοκίας, ΠοινΧρ. 1960, 225

Γιαννακέλος. Ε., Ιωάννης, Διαφθορά-Δωροδοκία και Ποινική Αντιμετώπιση, Μυτιλήνη : Αιολίδα, 2013.

Δεδές Χ., Ποινικόν δίκαιον ειδικό μέρος : εγκλήματα περί την υπηρεσία : άρθρα 235-263 Π.Κ., Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1983

Διονυσοπούλου Α., Η σχέση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα με την παθητική δωροδοκία(235 ΠΚ) και την απιστία (390 ΠΚ) ΠοινΧρ. 2009, 972 επ.

Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας, Δυνατότητες και όρια, 6^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 31 Μαΐου-1 Ιουνίου 2013, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, «Αίθουσα Αριστοτέλης Ωνάσης», Νομική Βιβλιοθήκη, 2013

-*Αργυρόπουλος Χ.*, Δωρεά και Δωροδοκία, σε «Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας

-στο ίδιο έργο, *Ανασταστοπούλου Ι.*, Ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, (άρθρο πέμπτο Ν 3560/2007)

-στο ίδιο έργο, *Αργυρόπουλος Χ.*, Δωρεά και Δωροδοκία

-στο ίδιο έργο, *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Η ποινική διαχείριση της διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επίδραση της στην εθνική μας έννομη τάξη: σημεία αιχμής

των σύγχρονων ενωσιακών επιλογών και δικαιοκρατικές προκλήσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

-στο ίδιο έργο, *Μπιτζιλέκης Ν.*, Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα-Ένα παράδειγμα μετανεωτερικού Ποινικού Δικαίου

Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Ποινική καταστολή της διαφθοράς στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα: το νομοθετικό πλαίσιο της Ε.Ε στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και τα εθνικά μας δίκαιο, Ποινικά Χρονικά 2010, 3 επ.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 1, Αξιολόγηση του νομοθετικού πλαισίου, Αθήνα : Π. Ν. Σάκκουλας, 2014

-στο ίδιο έργο, *Χατζηκώστας Κ.*, Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιστ. εποπτ.), Οικονομικό Έγκλημα και διαφθορά, τομ. 3, Ένα συνεκτικό σχέδιο για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, Αθήνα : Π. Ν. Σάκκουλας, 2014

-στο ίδιο έργο, *Ραϊκου Ελ.*, Οι προτεινόμενες διατάξεις για τον Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος και διαφθοράς,

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., (επιμ.), Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων,²¹ έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016

Καρανίκας Δ., Εγχειρίδιον Ποινικού Δικαίου, τ. Β', Ειδικόν Μέρος, Π. Σάκκουλα, 1954

Κατσαντώνη Α., Η απαγόρευση της διπλής αξιολόγησης στοιχείων της ποινικής υποστάσεως του εγκλήματος, ΠοινΧρ 1985, σ. 97-115

Κουράκης Ν., Η διαφθορά ως Πρόβλημα της Ελληνικής Αντεγκληματικής Πολιτικής, Ποινικός Λόγος 2002 σ. 1 επ

Κουτσούκη Κ., Διαφθορά, σκάνδαλα και σκανδανολογία στα τέλη του αιώνα: Μια συνοπτική θεώρηση, ΠοινΔικ. 2000

Μάνεσης Α., Συνταγματική Θεωρία και Πράξη

Μανωλεδάκης Ι., Μ., Ποινικό Δίκαιο-Επιτομή Γενικού Μέρους, (άρθρα 1-49), ζ έκδοση, πλήρως αναθεωρημένη με επιμέλεια Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Σάκουλας, 2005

Μανωλεδάκης Ι., Η καταπολέμηση της διαφθοράς σε δημόσιο τομέα σε: Μελέτες για Εμβάθυνση στο Ποινικό Δίκαιο (1978-2005), Ζ Έκδοση

Μουαμελετζή Ε., Μελέτες Διοικητικού Δικαίου, Η επίδραση του κοινοτικού δικαίου στη δημόσιο και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα, Σάκουλας, 1996

Μπιτζιλέκη Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, 2^η Έκδοση, Αθήνα, Θεσσαλονίκη : Σάκουλας, 2001.

Μπιτζιλέκης Ν., Η σύγχρονη διαμόρφωση των εγκλημάτων δωροδοκίας κατά τον Ποινικό Κώδικα-Ένα παράδειγμα μετανεώτερου ποινικού δικαίου, Ποινικά Χρονικά 2013,321 επ.

Μπιτζιλέκη Ν., Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, Ποινικά Χρονικά 2009, 97 επ.

Παπακυριάκου Θ., Το καθεστώς ειδικής-αυξημένης ευθύνης των δημόσιων υπαλλήλων στο ισχύον ελληνικό ποινικό δίκαιο-Βασικά χαρακτηριστικά και κριτική αποτίμηση, Ποινική Δικαιοσύνη 2009, 1126 επ.

Παπανικολάου Ι., (Εφέτη) , Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία- Νεότερη νομολογία-Δωροληψία δωροδοκία, ΠοινΔικ. 2000 σ. 9-10,

Πούλης Π., Εκπαιδευτικό Δίκαιο και Θεσμοί, Γ Έκδοση, Σάκουλας, 2006

Πυργιωτάκης Ε. Ιωάννης, Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000

Σκουρή Β., Δίκαιο της Παιδείας, Τέταρτη Έκδοση, Σάκουλας, 2009

Σαχπεκίδου Ρ. Ευγενία., Ευρωπαϊκό Δίκαιο., Β Έκδοση, 2013,

Σηλιωτόπουλος Ε., Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, τομ. 1. 14^η έκδοση, 2011,

Σπινέλης Δ., Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό μέρος, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, Αντ. Ν. Σάκουλα, 1988,

Τιμητικός τόμος υπέρ Κυριακοπούλου Η., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Επιστημονική Επιτηρίς Εκδιδόμενη υπό της σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών, τομ. ΙΓ'-ΙΒ', Θεσσαλονίκη 1966-1969,

-στο ίδιο έργο, *Φιλιππίδη Τ.*, Δωροδοκία χάριν νομίμων πράξεων

Χατζηκώστας Κ., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2010

Χατζηκώστας Κ., «Η Καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του Ποινικού Δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα», Ποινική Δικαιοσύνη, Τεύχος 5/2016

Χατζηκώστας Κ., Μερικές σκέψεις για τη δωροδοκία και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, Με αφορμή του βούλευμα ΑΠ 570/2006

Χατζηκωνσταντίνου Κ., Χαράλαμπος Ελ. Αποστολίδη, Μιλτιάδης Χ. Σαρηγιαννίδης, Θεμελιώδεις έννοιες στο Δημόσιο διεθνές δίκαιο, Β' Έκδοση, 2014

Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Τρίτη Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006,

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ποινική Δικαιοσύνη 6/2012, 38 επ.

Τάχος Α., Μελέτες Διοικητικού Δικαίου, Δημόσιοι Λειτουργοί και Υπάλληλοι, Σάκουλας, 2008,

Φλωρίδη Β., Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς με ιδιαίτερη έμφαση στη θωράκιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποινική Δικαιοσύνη 2007, 203 επ.

Ξένη:

Androulakis I., Die Globalisierung der Korruptionsbekämpfung, Eine Untersuchung zur Entstehung, zum Inhalt und zu den Auswirkungen der internationalen Korruptionsstrafrechts unter Berücksichtigung der sozialökonomischen Hintergründe, 2007 σ. 477

NΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΟΛΑΠ 1179/1986

ΟΛΣτΕ 2376/1988

ΑΠ 753/2017

ΑΠ 468/2017

ΑΠ 1265/2015

ΑΠ 205/2015

ΑΠ 277/2014

ΑΠ 1801/2010

ΑΠ 2/2008

ΑΠ 10/2003

ΑΠ 26/2003

ΑΠ 2024/1984

ΣτΕ 1998/2001

ΣτΕ 1357/1999

ΔΕφΑθ 3122/2014

ΕφΠειρ 159/1982

ΤρΠλημΛαρ 2951/2013

ΣυμβΠλημΑθ. 471/2011

ΠόρισμαΑναφΕισΕφΘεσ 1/2018

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ:

Γκριτζίος Β., Το κίνημα του νέου επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών, Επιστημονικό Βήμα, τ. 6, Ιούνιος 2006

Δελμούζος Α., Παιδεία και Εθνική Μόρφωση, Έκφραση έκθεση(Γ Λυκείου), Βιβλίο Μαθητή

Κακριδής Ι., Παιδεία Δύναμις Θεραπευτική ψυχή, από το λόγο του που εκφωνήθηκε στις 30 Ιανουαρίου το 1949, ημέρα των Τριών Ιεραρχών, στην αίθουσα τελετών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Έκφραση έκθεση(Γ Λυκείου), Βιβλίο Μαθητή

Κυριαζή Ο., σε σε Περιοδικό ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΑΓΩΓΗΣ, Πανεπιστήμιο Κρήτης- Σχολή Επιστημών Αγωγής- Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε, Τεύχος 3/2002

Uslaner Eric. M., Corruption, Inequality and the Rule of Law :The Bulging Pocket Makes the Easy Life., NY: CUP., (2008)

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ:

https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

<http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=QdN8a97uMRc%3D&tabid=132>

https://lawdb.intrasoftnet.com/nomos/nomos_frame.html

<https://scholar.google.com/>